

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ACIBADEM MEHMET ALİ AYDINLAR
ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ANNE VE BABALARIN ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARI,
DİSİPLİN TEKNİKLERİ VE SOSYALLEŞME HEDEFLERİ**

SELİN ÇALIŞKAN ÇETİNGÖZ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
Prof. Dr. Şeyda Türk

İSTANBUL-2020

BEYAN

Bu tez çalışmamın kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

Tarih

15/05/2020

Selin Çalışkan Çetingöz

İmza

TEŞEKKÜR

Öncelikle tez yazma sürecimin her aşamasında tüm bilgi ve birikimi ile bana her konuda yardımcı ve destek olan, başarılarını örnek aldığım değerli hocam Prof. Dr. Şeyda Türk'e minnetarım.

Çalışmamın istatistiksel analiz kısımlarında kıymetli zamanlarını ayırarak desteğini esirgemeyen Doç. Dr. Belma Bekçi'ye teşekkür ederim. Ayrıca tez jürimde bulunan Prof. Dr. Tülay Turgut ve Dr. Öğr. Üyesi Ayşenur Aktaş'a da teşekkür ederim.

Araştırma sürecim boyunca yardımlarını esirgemeyen Mert Açın'a teşekkür ederim.

Anaokullarında araştırmamı yürütmemi kabul eden yöneticilere ve araştırmaya gönüllü olarak katılan anne ve babalara teşekkür ederim.

Tüm eğitim hayatım boyunca bana inanarak, her türlü imkânı sağlayan babama, anneme ve kardeşlerime teşekkür ederim.

Araştırma sürecimde her türlü desteği veren, bana olan inancıyla beni hep bir adım ileriye taşıyan ve zor anlarımda neşesiyle bana neşe katan eşime, yol arkadaşıma en derin teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER
TEŞEKKÜR
TABLO LİSTESİ
KISALTMALAR LİSTESİ
ÖZET
SUMMARY

Sayfa No.

Giriş	5
Genel Bilgiler	6
1.1 Çocuk Yetiştirme Tutumları.....	6
1.1.1 Çocuk yetiştirme tutumuna genel bakış.....	6
1.1.2 Çocuk yetiştirme tutumuna dair kuramsal yaklaşımlar.	6
1.1.3 Çocuk yetiştirme tutumlarının ileriye yönelik sonuçları.....	9
1.1.4 Ebeveynin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen faktörler.	11
1.2 Disiplin Teknikleri	14
1.2.1 Disipline genel bakış.....	14
1.2.2 Disipline dair kuramsal yaklaşımlar.	14
1.2.3 Disiplin tarzları.	16
1.2.4 Çocuk yetiştirme tutumlarına göre disiplin tarzları.....	20
1.2.5 Disiplin tarzlarının ileriye yönelik sonuçları.	22
1.2.6 Ebeveynin disiplin tarzlarını etkileyen faktörler.	23
1.3 Sosyalleşme Hedefleri	25
1.3.1 Sosyalleşmeye genel bakış.	25
1.3.2 Aile içerisinde çocuğun sosyalleşmesi.....	26
1.3.3 Sosyalleşmeye dair kuramsal yaklaşımlar.	27
1.3.4 Baumrind'in sosyalleşme süreçleri.....	29
1.3.5 Çocuk yetiştirme tutumlarına göre sosyalleşme sonuçları.....	30
1.3.6 Çocuğun değeri ve aile.	31
1.4 Araştırmanın önemi.....	33
1.5 Araştırmanın hipotezleri	34
Yöntem	36
2.1 Örneklem	36
2.2 Veri toplama araçları.....	36
2.2.1 Demografik bilgi formu.	36
2.2.2 Ana baba ölçeği.	37
2.2.3 Ebeveyn tutum ölçeği.....	38
2.2.4 Ebeveyn sosyalleştirme hedefleri envanteri.....	38

2.3 İşlem	39
Bulgular.....	41
3.1 Nicel Verilerin İstatistiksel Yöntemlere Uygunluğu	41
3.2 Nicel Verilerin Demografik Özelliklerine Dair Bulgular	41
3.2.1 Annelerin demografik özelliklerine dair bulgular.	41
3.3 Nicel Verilere Dair Bulgular	45
3.3.1 Ana baba ölçeğine dair psikometrik çalışmalar.	45
3.3.2 Değişkenler arasındaki ilişkiler.	47
3.3.3 Disiplin tarzları ve demografik değişkenler arasındaki ilişkiler.	48
3.3.4 Çocuk yetiştirme tutumu ve demografik değişkenler arasındaki ilişkiler.	52
3.3.5 Çocuk yetiştirme tutumları ve disiplin tarzları arasındaki ilişkilere dair bulgular.	56
3.4 Nitel Verilere Dair Bulgular.....	60
3.4.1 Sosyalleştirme hedefleri ile ilgili bulgular.....	60
3.4.2 Sosyalleştirme hedeflerinin, iyi insan tanımlamalarıyla ilgili bulgular.	61
Tartışma	64
4.1 Nicel Verilerin Tartışılması.....	64
4.1.1 Disiplin tarzları ile ilişkili bulguların tartışılması.....	64
4.1.2 Çocuk yetiştirme tutumları ile ilişkili bulguların tartışılması.	65
4.1.3 Çocuk yetiştirme tutumları ve disiplin tarzları ilişkisinin tartışılması.	67
4.2 Nitel Verilerin Tartışılması	68
4.2.1 Sosyalleştirme hedefleri ile ilgili bulguların tartışılması.	68
Genel Tartışma ve Sonuç.....	70
5.1 Araştırmanın Sınırlılıkları Ve İleriki Çalışmalar İçin Öneriler	72
Kaynakça	75
Ekler.....	86

TABLÖLER LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1. Annelere ait demografik bulgular.....	42
Tablo 2. Çocuklara ait demografik bulgular.....	43
Tablo 3. Çocukların gittikleri anaokulu türü ve annelerin geliri arasındaki ilişkiye ait bulgular.....	44
Tablo 4. ETÖ alt boyutlarına ait ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri.....	44
Tablo 5. Açıklayıcı faktör analizi sonrası disiplin tarzlarının alt boyutlarına ait ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri.....	45
Tablo 6. Disiplin tarzlarına dair döndürülmüş temel bileşenler analizi.....	46
Tablo 7. Değişkenler arası korelasyon katsayılar.....	49
Tablo 8. Aşırı tepkinin çocuk cinsiyeti, annelerin çalışma durumu ve çocuk en çok kimin sözünü dinliyor? tarafından yordanmasına ilişkin aşamalı çoklu regresyon analizi.....	50
Tablo 9. Aşırı tepki disiplin tarzı ve annelerin çalışma durumlarına ilişkin anova.....	51
Tablo 10. Aşırı tepki disiplin tarzı ve çocuk cinsiyetine ilişkin ilişkisiz örneklem için t testi.....	51
Tablo 11. Demokratik tutumun çocuk en çok kimin sözünü dinliyor? tarafından yordanmasına ilişkin aşamalı basit regresyon analizi.....	52
Tablo 12. Demokratik tutum ve çocukların en çok kimi dinlediklerine ilişkin anova.....	53
Tablo 13. Otoriter tutumun annelerin çalışma durumu ve yaşları tarafından yordanmasına ilişkin aşamalı çoklu regresyon analizi.....	54
Tablo 14. Otoriter tutum ve annelerin çalışma durumlarına ilişkin anova.....	54
Tablo 15. Koruyucu tutumun annelerin eğitimi tarafından yordanmasına ilişkin aşamalı çoklu regresyon analizi.....	55
Tablo 16. Koruyucu tutum ve annelerin eğitimine ilişkin anova.....	56
Tablo 17. Demokratik tutumun umursamazlık ve aşırı tepki disiplin tarzları tarafından yordanmasına ilişkin çoklu doğrusal regresyon analizi.....	57
Tablo 18. Otoriter tutumun umursamazlık ve aşırı tepki disiplin tarzları tarafından yordanmasına ilişkin çoklu doğrusal regresyon analizi.....	58
Tablo 19. Koruyucu tutumun umursamazlık ve aşırı tepki disiplin tarzları tarafından yordanmasına ilişkin çoklu doğrusal regresyon analizi.....	59
Tablo 20. İzin verici tutumun umursamazlık ve aşırı tepki disiplin tarzları tarafından yordanmasına ilişkin çoklu doğrusal regresyon analizi.....	60
Tablo 21. ESHE’nde yer alan çocuğunuzun hangi özelliklere sahip olmasını istiyorsunuz? sorusunun cevapları ile Smith, Türk Smith ve Christopher (2007) iyi insan özelliklerinin karşılaştırılması.....	62

KISALTMALAR LİSTESİ

ABÖ: Ana Baba Ölçeği

ÇDA: Çocuğun Değeri Araştırması

ESHE: Ebeveyn Sosyalleştirme Hedefleri Envanteri

ETÖ: Ebeveyn Tutum Ölçeği

ÖZET

Nicel ve nitel yöntemler içeren bu araştırmada, ebeveynlerin, çoğunluklu olarak annelerin, çocuk yetiştirme tutumları-disiplin tarzları arasındaki ilişkiyi araştırmak ve sosyalleştirme hedeflerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, tutumların ve disiplin tarzları annelerin demografik özellikleriyle ilişkilendirilmiştir. Çalışmaya özel ve devlet anaokullarında çocukları olan 347 ebeveyn katılmıştır. Katılımcılara Demografik Bilgi Formu, Ebeveyn Tutum Ölçeği, Ana Baba Ölçeği ve Ebeveyn Sosyalleştirme Hedefleri Envanteri elden verilmiştir. Nicel veriler, açıklayıcı faktör analizi, basit doğrusal korelasyon, ANOVA, T-test ve regresyon analiziyle sınanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, aşırı tepkisel disiplin tarzının daha çok çalışmayan anneler tarafından ve erkek çocuklarla ilişkilendiği görülmüştür. En çok anneyi dinleyen çocukların annelerinin daha yüksek düzeyde demokratik tutumla ilişkili olduğu bulunmuştur. Çalışmayan ve yaşları büyük annelerin daha fazla otoriter oldukları görülmüştür. Daha eğitimli anneler ise daha az koruyucu tutumla ilişkilendirilmiştir. Ayrıca, demokratik anneler daha çok “umursayan” annelerdir. Otoriter anneler daha çok aşırı tepkisel disiplin tarzını kullanırlar. Koruyucu annelerin, hem umursamayan hem de aşırı tepkisel davrandığı görülmüştür. İzin verici annelerin ise daha çok umursamayan anneler oldukları ortaya çıkmaktadır. Nitel veriler ise içerik ve prototip analiziyle sınanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, ebeveynlerin çocuklarından istediği ilk üç özellik; saygılı, özgüvenli ve dürüstlüktür. Bu özellikler, Türk insanının iyi insan değerlerini araştıran bir başka çalışmayla (Smith, Türk Smith ve Christopher, 2007) tutarlıdır. Sonuç olarak, bu çalışmada, tutumlar ile disiplin tarzları arasındaki ilişki, annelerin demografik özelliklerinin çocuk yetiştirme tutumları ve disiplin tarzlarıyla

olan karmaşık etkileşimi ve ebeveynlerin sosyalleştirme hedefleri bir İstanbul örnekleminde tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Çocuk yetiştirme, Çocuk yetiştirme tutumları, Disiplin, Ebeveyn Davranışı, Sosyalleştirme hedefleri

ABSTRACT

Child Rearing Attitude, Discipline Techniques And Socialization Goals Of Mother And Fathers

In this study, which includes quantitative and qualitative analysis, it was aimed to investigate the relationship between parenting attitudes-discipline styles of parents and to examine parental socialization goals. In addition, it was aimed to examine the relationship between parental attitudes and discipline styles with demographic characteristics and to examine parents' socialization goals of their children and how those goals relate to Turkish with good person characteristics (Smith, Türk Smith ve Christopher (2007). Demographic Information Form, Parental Behavior Scale, Parenting Scale and Parental Socialization Goals Inventory were given to 347 participants. Quantitative data were analyzed by exploratory factor analysis, simple linear correlation, ANOVA, T-test and regression analysis. According to the findings, it was observed that the over reactivity discipline style was mostly associated with mothers who did not work and boys. It was found that the mothers of the children who listened to the mother mostly were associated with a higher level of democratic attitude. It was observed that mothers who do not work are more authoritarian. In addition, older mothers are more authoritarian. More educated mothers are associated with less protective attitudes. In addition, democratic mothers are mostly caring mothers. Authoritarian mothers use the over reactivity discipline style. It has been seen that protector mothers behave both lax and over reactive. It has been seen that the permissive mothers are more lax. Qualitative data were analyzed by content and prototype analysis. According to the findings, the first three features that parents want from their children are respectful, self-confident and honest. These traits are consistent with another study (Smith, Turk Smith and Christopher, 2007) that investigate good

person values of Turkish people. Consequently, in this study, the relationship between parenting attitudes and discipline styles, the complex interaction of mothers' demographic characteristics with their parenting attitudes and discipline styles and socialization goals of the parents are discussed in an Istanbul sample.

Key Words

Child rearing, Child rearing attitude, Discipline, Parent Behavior, Socialization goals

Giriş

2-6 yaş aralığında, çocukların kişilik yapısının büyük kısmı oluşur. Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları çocukların kişilik yapısını etkiler ve şekillendirir (Durmuş, 2006). 2-6 yaş arasındaki ilk çocukluk evresinde çocuklarda oluşan tavır ve davranışlar önemlidir (Yavuzer, 2014). Bununla birlikte, çocuk yetiştirme tutumları ve disiplin tarzları çocukların davranışlarını, hayatlarını olumlu/olumsuz etkileyebilir. Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarına göre disiplin tarzlarını belirledikleri düşünüldüğünde, tutumlar ve disiplin tarzları arasında ilişki görülür. Bunu görebilmek adına bu çalışmada, çocuk yetiştirme tutumları ve disiplin tarzları arasındaki ilişkiyi nicel verilere dayanarak araştırmak amaçlanmıştır. Bu bağlamda çocuk yetiştirme tutumları ve disiplin tarzlarına dair kavramlar tanıtılarak, bu değişkenlere ilişkin yapılmış olan çalışmalardan bahsedilmiştir. Bunun yanı sıra, anne ve babaların yaşları, gelirleri, eğitimleri, çocukların gittikleri anaokulu türü (devlet ve özel) vb. demografik özellikler çocuk yetiştirme tutumlarını ve disiplin tarzlarını etkileyen faktörlerdendir. Bu etkiyi görebilmek adına da, anne ve babaların çocuk yetiştirme tutumlarının ve disiplin tarzlarının, demografik özellikler ile ilişkisinin incelenmesi de amaçlanmıştır.

Sosyalleştirme hedefleri ise ailenin değerlerini yansıtır. Aile, kültürün değerini yansıtır (Arnett, 1995). 2-6 yaş döneminde çocukları sosyalleştiren kişiler, ebeveynlerdir. Ebeveynlerin sosyalleştirme hedefleri, çocuklarında hangi özelliklerin olmasını istedikleridir. Bu hedefler, ebeveynin çocuklarından beklentilerine yöneliktir (Şahin, 2014). Ayrıca sosyalleştirmenin amacı çocuğun toplumun etkin bir bireyi haline gelmesidir (Kağıtçıbaşı, 2017). Anne babaların sosyalleştirme hedeflerini görebilmek adına da, sosyalleştirme hedeflerin ne olduğunun nitel verilere dayanarak

incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda sosyalleştirme hedeflerine dair kavramlar tanıtarak, bu değişkenle ilgili yapılmış olan çalışmalardan bahsedilmiştir. Bununla birlikte, sosyalleştirme hedeflerinin toplum tarafından tanımlanan iyi/ideal insan özellikleriyle örtüşüp örtüşmediğini araştırmak da amaçlanmıştır.

Genel Bilgiler

Bu bölümde, ilk olarak çocuk yetiştirme tutumları ele alınacaktır. Ardından, disiplin tarzları ve sosyalleştirme hedeflerinin kavramları ve bu değişkenlerin ilişkilerine dair yapılan çalışmalar aktarılacaktır.

Çocuk Yetiştirme Tutumları

Çocuk yetiştirme tutumuna genel bakış.

Anne ve babaların çocuklarının üzerindeki etkileri, psikoloji biliminin ortaya çıkmasından bu yana incelenen temel konulardan biri olmuştur (Sümer, Gündoğdu Aktürk ve Helvacı, 2010). Çocuğun sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi için doğduğu günden itibaren, anne ve babaların sevgisi ve ilgisiyle birlikte ihtiyaçlarının giderilmesi vurgulanır (Uyanık Balat, 2007). Buna göre, bebeklik ve çocukluk dönemlerini kapsayan 0-6 yaş döneminin çocuğun kişiliğinin temellerinin atıldığı bir dönem olarak bilinir. Bu dönemdeki anne-baba tutumları ve pek çok değişken çocuğun kişilik yapısını etkiler (Durmuş, 2006).

Çocuk yetiştirme tutumuna dair kuramsal yaklaşımlar.

Kuramsal yaklaşımlar kapsamında Maccoby ve Martin ile Baumrind'in genel tarzları incelenecektir.

Maccoby ve Martin (1983) çocuk yetiştirme tutumu kuramı.

Maccoby ve Martin'e (1983) göre ebeveynlik stilleri, duyarlılık ve talepkarlık/kontrol boyutlarını içerir. Duyarlılık, çocuğun bireyselliğini teşvik etmek

ve çocuğun bireysel ihtiyaçlarına, arzularına duyarlı ve destekleyici davranışlar sergileme anlamına gelmektedir (akt., Bornstein ve Zlotnik 2009). Talep boyutu ise, “Bir ebeveynin taleplerde bulunması veya çocuğunu kontrol etmeye çalışmasının derecesi ile ilgilidir ve çocukların davranışlarını disipline ve kontrol etmeyi içerir” (Karabulut Demir ve Şendil, 2008, s. 16). Maccoby ve Martin demokratik ebeveynlerin duyarlılık ve talepkarlık boyutunda yüksek puan aldıklarını, otoriter ebeveynlerin talepkarlık boyutunda yüksek, duyarlılıkta düşük olduğunu, izin veren ebeveynlerin duyarlılık konusunda yüksek ancak talepkarlık boyutunda düşük olduğunu ve ilgisiz/kayıtsız ebeveynlerin ise duyarlılık ve talepkarlık boyutlarından düşük puan aldıklarından söz etmiştir (akt., Bornstein ve Zlotnik 2009).

Baumrind’in (1971) ebeveynlik stilleri.

Anne-babaların çocuk yetiştirme tutumları konusunda en kapsamlı çalışmanın Baumrind (1971) tarafından yapıldığı ve yaptığı sınıflamanın bu alanda yapılan çalışmalara öncülük ettiği bilinir. Baumrind sınıflamasında, otoriter/yetkeci (authoritarian), izin verici (permissive) ve demokratik/yetkili (authoritative) olmak üzere üç temel anne-baba tutumu önermiştir (akt., Robinson, Mandlco, Olsen Poper ve Hart, 1995). Şimdi bu tutumları ele alacağız.

Demokratik tutuma genel bakış.

Baumrind (1966) demokratik anne baba tutumuyla birlikte, disiplinli bir ortamda çocuğun bazı standartlara uygun yetişmesinin amaçlandığından söz etmiştir. Bununla birlikte anne babalar, çocuklara mantıklı bir şekilde rehberlik eder. Ebeveynler bu mantığı çocukla paylaşır ve çocuk uymayı reddettiği zaman onun itirazlarını ister. Anne-babalar, ebeveyn-çocuk fikir ayrılığı noktalarında sıkı kontrol uygular fakat sınırlamalarla çocuğu bastırmaz. Demokratik anne-babalar, kendi bakış

aıllarını yetişkin gibi uygulamalarına karşın, çocuğun bireysel alanlarını tanır. Demokratik anne-babaların çocuğunun şimdiki niteliklerini onayladıklarının yanı sıra çocuğun gelecekteki davranışları için standartlar koydukları belirtilir. Aynı zamanda ebeveyn kendini yanılmaz veya kutsal bir biçimde yaratıcı olarak görmez. Literatüre baktığımızda, ebeveynlik tutumlarının genellikle anne üzerinden yapıldığı görülür. Sonuç olarak demokratik anne, prensiplerinin arkasındaki mantığı çocuğuyla paylaşan ve sözel uzlaşmayı teşvik eden anne olarak tanımlanır (Baumrind, 1966).

Otoriter tutuma genel bakış.

Otoriter tutuma sahip anne-babalar çoğunlukla kısıtlayıcı, cezalandırıcı, kontrol edici ve katı tepkilerle tanımlanır. Bu anne-babalar çocuklarının isteklerini görmezden gelir (Ataş, 2014). Bununla birlikte otoriter anne-babalar, çocuğu ikincil bir rolde tutmaya ve özerkliğini kısıtlamaya inanır (Baumrind, 1978). Ayrıca bu anne babalar, çocuklardan itaat bekler. Sonuç olarak, çocukların duygusal desteğin ve yeterli ilginin olmadığı ortamlarda yetiştiği görülür (Sümer ve ark., 2010).

Bunlarla birlikte otoriter tutuma sahip anneler, geleneksel yapının sunumuna ve ocuk tarafından zmsenmesine önem verir. Bu anne babalar, çocuğun davranışlarını ve tutumlarını şekillendirir. Sonuç olarak, bu anne-babaların çocuklarıyla daha az sıcak ilişki kurdukları ve çocuklarıyla diyaloga girmedikleri görülür (Baumrind, 1966).

İzin verici tutuma genel bakış.

İzin verici anne-babalar çocuğun dürtülerine ve eylemlerine, olumlu, kabul eden ve iyi huyludur. Ebeveyn kendisini, çocuğun istediği gibi kullanması için bir kaynak olarak görür. Ancak, ocuğun sürmekte olan ve gelecek davranışını değiştirmekten, şekillendirmekten sorumlu değildir. Bazı izin verici anne-babalar çok

koruyucu ve sevecen olmalarına karşın, bazılarının çocuğun gelişimi için özgürlüğü sorumluluktan kaçma olarak sundukları görülmüştür (Baumrind, 1978).

İzin verici anne-babaların, çocuğu disipline etmek için pasif bir yaklaşıma sahip oldukları bilinir. Çoğunlukla, çocuğa kısıtlamalar getirmekten veya otoriteyi öne sürmekten kaçınırlar. Anne ve babalar herhangi bir kuralı uygulamaya karar verdikleri zaman, çocuğun görüşüne bakarlar (Bornstein ve Zlotnik, 2009). İzin verici anne-babalar, çocuklarına karşı cezalandırıcı değildir (Baumrind, 1966, 1997). Sonuç olarak, izin verici ebeveynlerin daha az kontrolcü ve çocuğun isteklerini özgürce kabul eden biri oldukları görülmüştür (Trumbull, 2007).

Koruyucu tutuma genel bakış.

Literatür, Baumrind'in üç temel tutumuna ek olarak koruyucu tutumdan da bahseder. Koruyucu tutuma sahip olan anne babalar, çocuklarını gereğinden fazla kontrol eder ve aşırı özen gösterir. Koruyucu tutum sonucunda çocuk, etrafındaki kişilere aşırı bağımlı, kendine güveni olmayan bir birey olarak yetişebilir. Buna göre bu bağımlılığın, çocuğun hayatı boyunca devam ettireceği ve yetişkinliğinde koruma ihtiyacını eşinden bekleyeceği ifade edilir (Yavuzer, 2014).

Çocuk yetiştirme tutumlarının ileriye yönelik sonuçları.

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının, çocuk üzerinde ileriye yönelik olumlu sonuçları bulunur. Haktanır ve Artar'ın (2001) anne baba tutumlarını içeren çalışması, tutumların çocuğun duygusal ve toplumsal gelişiminde önemli bir etkiye sahip olduğunu gösterir. Demokratik tutumun sergilendiği anne ve babaların çocuklarının daha olumlu kişilik özelliklerine (yüksek öz saygı, içten denetimlilik, olumlu benlik imajı vb.) sahip olduğu vurgulanır. Benzer şekilde, çocuğun bağımsız bir kişilik geliştirmesine; dışa dönük, etkin, yaratıcı ve liderlik özelliklerine sahip,

kişiler arası etkin ilişkiler kuran bir birey olarak yetişmesine yol açar (Özben ve Argun, 2002). Bunlarla birlikte demokratik anne-baba tutumu, çocuğun dengeli ve özerk yetişmesine imkân sağlar (Ceylan, 2017). Bunun yanı sıra çocukların, olumlu gelişim ve uyum gösterdikleri de ifade edilir (Sümer ve ark., 2010). Altay ve Güre (2012) çalışmasında, okul öncesi dönemde demokratik çocuk yetiştirme tutumuna sahip olan anne babaların çocuklarının olumlu sosyal davranışlarının, izin verici anne babaların çocuklarındakinden daha yüksek olduğu görülür. Sonuç olarak çocuğun sağlıklı bir biçimde yetiştirilmesi için benimsenmesi gereken anne-baba tutumu, demokratik tutumdur (Ceylan, 2017).

Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının, çocuk üzerinde ileriye yönelik olumlu sonuçlarına karşın olumsuz sonuçları da bulunur. Haktanır ve Artar (2001) “olumsuz” tutumların sergilendiği anne babaların çocuklarında olumsuz kişilik özelliklerin görüldüğünü belirtir. Örneğin, otoriter tutumun, olumsuz ve itaatsiz çocukların yetişmesine neden olabileceği söylenir. Benzer şekilde otoriter bir babanın, çocuğun olumsuz tavırlar takınmasına ve uyumsuz biri olmasına yol açabileceği belirtilir (Yavuzer, 2014). Casas ve ark.,’ın (2006) ev ortamlarında ve okul öncesi dönem içerisinde çocukların ilişkisel ve fiziksel saldırganlığı üzerine olan çalışmasına göre, anne ve babalara göre kız çocuklarının ilişkisel saldırganlık dereceleri demokratik ve izin verici tutumları ile pozitif yönden ilişkili bulunmuştur. Erkek çocuklar içinse, annelerin izin verici tutumları ve çocukların ilişkisel saldırganlığı arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Ebeveynin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen faktörler.

Anne babaların çocuğa karşı tutumlarının anne-babaların yaşı, eğitim seviyeleri, gelir seviyeleri, çalışma durumu, ailedeki çocuk sayısı ve çocuk cinsiyeti gibi pek çok faktörle ilişkilidir. Şimdi bu faktörleri ele alacağız.

Anne-babaların yaşı.

Şanlı ve Öztürk (2012) okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen etmenlerin incelendiği çalışması, 23-30 yaş grubundaki annelerin, 31-40 yaş grubundaki annelerin koruyucu tutum puanlarından yüksek olduğunu bulgulamıştır. Ceylan (2017) anne baba tutumları ve çocuğun sosyalleşme süreci arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında ise genç anne-babaların (20-30 yaş arası) demokratik tutumlarının, yaşı daha orta düzeyde olan (31-40 yaş arası) anne-babaların demokratik tutumlarına göre daha yüksek olduğu belirtilir. Sonuç olarak daha fazla çalışmalara ihtiyaç olmakla birlikte, genç yaştaki ebeveynlerin, koruyucu ve demokratik tutumlarının daha yüksek olduğu görülür.

Anne-babaların eğitim seviyeleri.

Anne-babaların eğitim seviyeleri yükseldikçe, çocuklarına karşı daha demokratik, eşitlikçi ve paylaşımcı davrandıkları görülür (Özben ve Argun 2002). Karabulut Demir (2007) Ebeveyn Tutum Ölçeği'nin geliştirildiği çalışmada annelerin demokratik, otoriter ve izin verici tutumları ile eğitim düzeyiyle arasında pozitif ilişkiler görülürken, babaların demokratik tutumlarının eğitim düzeyiyle birlikte arttığı ancak izin verici tutumlarının azaldığı saptanmıştır. Özyürek ve Tezel Şahin (2005) 5-6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin tutumlarının incelendiği çalışmada ise annelerin eğitim düzeyleri yükseldikçe çocuklarına karşı demokratik tutumlarının

arttığı, babaların demokratik tutumlarının eğitim düzeyinden etkilenmediğini bulgulamıştır.

Eğitim seviyelerinin çocuk yetiştirme tutumlarını etkilemesiyle birlikte, ilkokul mezunu olan annelerin lise, üniversite ya da yüksek okul mezunu olan annelere göre çocuklarına daha kontrolcü ve müdahaleci davrandıkları belirtilir (Özben ve Argun 2002). Aydoğdu ve Dilekmen (2016) ebeveyn tutumlarının demografik özelliklere göre farklılaşıp farklılaşmadığını inceleyen çalışmasında, ilkokul, ortaokul, lise, ön lisans mezunu ebeveynlerin, lisans ve lisansüstü mezunu ebeveynlerin koruyucu tutum puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğunu ifade edilir. Alabay (2017) çalışması da benzer şekilde, yüksek lisans mezunu ebeveynlerin, ilkokul ve ön lisans mezunu ebeveynlere göre daha az koruyucu tutum sergilediklerini belirtir. Şanlı ve Öztürk (2012) çalışmasında ise ilköğretim mezunu annelerin, lise ve üniversite mezunu annelerin koruyucu tutum puanlarından ve lise mezunu annelerin, üniversite mezunu annelerin koruyucu tutum puanlarından anlamlı derecede yüksektir. Sonuç olarak ebeveynlerin eğitim seviyelerinin yüksek olmasının, koruyucu tutumlarının azalmasında ve demokratik tutumlarının artmasında etkilidir.

Anne-babaların gelir seviyeleri.

Querido, Warner ve Eyberg (2002) Afrikalı Amerikan ailelerde okul öncesi çocukların davranışı ve anne-baba tutumlarını incelediği çalışmada, düşük gelirin izin veren, yüksek gelirin ise demokratik tutum ile ilişkilendirilir. Aydoğan Arslan (2017) ebeveynlerin çocukluk çağı örselenme yaşantısı ve demografik özellikleri ile çocuk yetiştirmeye yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmasında ise gelir düzeyi yüksek olan ebeveynlerin daha demokratik, gelir düzeyi düşük olan ebeveynlerin ise daha koruyucu oldukları saptanmıştır. Sonuç olarak daha fazla

alışmalara ihtiyaç olmakla birlikte ebeveynlerin yüksek gelir seviyelerinin, demokratik tutum ile ilişkilendirildiği görülür.

Anne-babaların çalışma durumu.

alışan ebeveynlere göre çalışmayan ebeveynlerin otoriter ve koruyucu tutumlarının anlamlı bir şekilde yüksek olduğu gözlemlenmiştir (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016). Benzer şekilde şanlı ve ztrk (2012), alışmayan annelerin sıkı disiplin ve koruyucu tutumlarının yüksek olduğunu ifade etmiştir. Alabay (2017) alışmasında, çalışmayan ebeveynlerin, çalışan ebeveynlere göre daha koruyucu tutum içerisinde olduğunu vurgular. Özben ve Argun (2002) okul öncesi çocukların anne-babalarının ocuk yetiştirme tutumları ile ilgili değişkenlerin incelendiği çalışmasında ise çalışmayan annelerin koruyucu, baskıcı ve otoriter davrandığı, bu bulgunun tersine çalışan babaların, çalışmayan babalara göre çocuklarına karşı daha baskıcı ve otoriter davrandıkları bulunmuştur. Sonuç olarak çalışmayan ebeveynlerin koruyucu tutumlarının yüksek olduğu görülür.

ocuk sayısı.

Özben ve Argun (2002) anne-babaların sahip olduğu ocuk sayısı arttıkça daha baskıcı ve otoriter oldukları belirtilir. Karabulut Demir (2007) alışmasında tek ocuk sahibi olan anne-babaların, birden fazla ocuk sahibi olan anne-babalara göre daha demokratik olduklarını ifade eder. Aydoğdu ve Dilekmen (2016) ise tek çocuğa sahip ebeveynlerin koruyucu tutumlarının, iki çocuğa sahip ebeveynlerin koruyucu tutumlarından anlamlı derecede yüksek olduğunu bulgulamıştır. Sonuç olarak tek veya birden fazla çocuğa sahip olan ebeveynlerin, ocuk yetiştirme tutumlarında farklılıklar olduğu gözlemlenmiştir.

Çocuk cinsiyeti.

Alabay (2017) çalışmasında, ebeveynlerin kız çocuklarına göre erkek çocuklarına daha otoriter tutum sergilediklerini bulgulamıştır. Tezel Şahin ve Özyürek (2008) ise anne-baba tutumlarının çocuğun cinsiyeti faktöründen önemli bir biçimde etkilenmediğini bulmuştur. Sonuç olarak 2-6 yaş örneklemini için çalışmaların hemen hemen az olmasıyla birlikte, erkek çocuklarına daha fazla otoriter tutum sergilenmesine karşın, tutumlar üzerinde çocuk cinsiyetinin önemli bir etkisinin olmadığı da görülmektedir.

Disiplin Teknikleri

Disipline genel bakış.

Literatürde, disipline dair tanımlamalar bulunur. Anne ve babanın görevleri arasında çocuğun davranışını denetlemek ve temel kurallara uyacak bir biçimde eğitmek yer alır. Toplum içerisinde bu süreç “disiplin” olarak adlandırılır (Bee ve Boyd, çev. 2009). Disiplin, çocuklara doğruyu ve yanlışı, çeşitli durumlarda onlardan ne beklendiği ve toplumda nasıl davranmaları gerektiğini öğretmektir (Nelm, 2005). Yavuzer (2002) disiplinin, çocuğa istenilen davranışları öğretmek, kendi kendini denetlemesi anlamına gelen ahlak gelişimini geliştirme anlamına geldiğini belirtir. Bunlarla birlikte, disiplin etmekteki amacın cezalandırmak olmadığı, öğretmenin olduğu ifade edilerek, disiplini cezadan ayırmaktan söz edilmiştir (Siegel ve Bryson, çev. 2019).

Disipline dair kuramsal yaklaşımlar.

Bu bölümde, disiplin konusunda kuramsal yaklaşımlar geliştiren Bronfenbrenner, Vygotsky ile Baumrind’in genel yaklaşımları incelenecektir.

Bronfenbrenner'in (1994) biyoekolojik yaklaşımı.

Bronfenbrenner'in biyoekolojik yaklaşımı (1994), çocuğun gelişimini etkileyen çeşitli unsurların birbirleri ile olan ilişkisini açıklar. Yaklaşım, çocuğun büyüdüğü biyolojik sistemi, merkezi olan daireler olarak ifade eder. Bronfenbrenner en içteki daireyi mikrosistem olarak adlandırarak, bunların çocuğun doğrudan yaşadığı aile, kreş, okul gibi yerler olduğunu ifade eder. Bir sonraki daire olan ekosistem, çocuğun doğrudan yaşamadığı ancak aileyi etkilediği için çocuk içinde etkili olan durumları (ebeveynlerin işleri vb.) içerir. Son daire olan makrosistem ise mikrosistemi ve ekosistemi kapsayan ve daha geniş toplumu tanımlayan, ailenin yaşadığı yer, etnik köken ve ekonomik durumlarıdır (akt., Bee ve Boyd, 2009). Buna göre biyoekolojik yaklaşım, disiplin tarzlarını ele alırken ailenin daha geniş bir alanda değerlendirilmesini önerir. Aynı zamanda yaklaşım, mikrosistemlerin ailenin disiplin tarzlarını uygulamada destekleyici ya da önleyici etkiye sahip olduğunu belirtir (akt., Tazeoğlu, 2011).

Vygotsky'nin (1978) sosyokültürel kuramı.

Vygotsky'e (1978) göre çocuklar, dünyayı kendi eylemleri vasıtasıyla anlamaya çabalar. Kurama göre, sosyal etkileşimlerle birlikte çocuklar kendi tecrübelerini değerlendirebilir. Bu nedenle ailenin disiplin tarzları, çocukların kendi davranışlarını değerlendirmenin bir kısmı olarak ele alınır (akt., Tazeoğlu, 2011).

Baumrind'in disiplin (kontrol) tanımı ve kontrol teknikleri.

Baumrind (1966) demokratik, otoriter ve izin verici çocuk yetiştirme tutumlarını tanımlamasının yanı sıra bu tutumları oluşturan yedi farklı disiplin (kontrol) tekniğini de (cezalandırma, sevgiyi esirgeme, açıklama yapma, güç kullanma, talepleri zorlama, özerkliği kısıtlama ve sıkı kontrol) tanımlar.

Cezalandırma tekniğinde, anne-babalar kontrol yaklaşımlarına tehditler ve düşmanca sözler katar. Aynı zamanda, birkaç cezadan, alaydan ve güçlü kınamalardan yararlanmakta ve çocuğu itaat etmeye motive eder. Bunlarla birlikte ceza, zararlı yan etkilere ve çocuk davranışını kontrol etmenin etkili olmayan bir anlamına sahiptir. Sevgiyi esirgeme tekniğinde, çocuk anne-babanın direktifine uymanın bir yolu olarak sevgiyi esirgeme veya geri çekilmeyle cezalandırılır. Açıklama yapma tekniğinde, anne-babalar karşı düşüncede olmayı hoş görmekte, ilkeleri açıklamakta ve itaati harekete geçirmek için sebep kullanmaktadır. Talepleri zorlama tekniği, sosyal olarak arzu edilen davranışlar, kişisel düzenlilik, hane halkı sorumluluğunda paylaşım konusu için talepleri ve uygulamayı içerir. Özerkliği kısıtlama tekniği, anne-babaların yasakları ve kısıtlamalarını, çocuğun yaşam alanlarını ve ihtiyaçlarını kapsar. Güç kullanımı tekniğinde kontrol eden anne-babalar, otoriter kişilik tarafından motive edilir. Sıkı kontrol tekniği ise çocuğun yaratıcı tepkilerini engelleme olarak bilinir. Aynı zamanda bu teknikle anne-babalar kuralları sıkı uygular, çocuğun taleplerine karşı koyar ve çocuğu yönlendirir (Baumrind, 1966).

Disiplin tarzları.

Bu bölümde disiplin tarzları kapsamında ceza, ödül ve mola incelenecektir.

Ceza.

Literatürde, cezaya dair tanımlamalar bulunur. Ceza bir disiplin tarzı, eğitim ve denetim yöntemidir. Çoğunlukla, çocuk için yasaklanmış olan bir şeyi yapmaktan alıkoymak veya çocuğun yapmadığı bir şeyi yaptırmak için kullanılır (Bee ve Boyd, çev. 2009). Günümüzde çocuk yetiştirirken ceza uygulamaya karşın, uygulamama konusunda da tartışmalar sürer. Sonuç olarak, ılımlı, akılcı ve öfkesini kontrol edebilen anne-babalar tarafından verilen cezaların uygun olduğu belirtilir (Phelan, çev. 2014).

American Academy of Pediatrics (1998) genellikle çocuklarda kullanılan iki tür ceza; (1) sözel azarlamalar içeren ceza, (2) fiziksel ceza gibi fiziksel acıyı içeren ceza olduğundan bahseder. Şimdi bunları ele alacağız.

Sözel azarlamalar.

Sözel azarlamalar içeren ceza, seyrek ve belirli davranışlara yönelik olarak kullanıldığında, istenmeyen davranışların derhal durdurulması veya azaltılmasında geçici olarak etkili olabilir. Bu nedenle, sözel azarlamalar sıklıkla ve ayırım gözetmeksizin kullanılırsa etkililiğini kaybeder ve istenmeyen davranışın güçlendiricisi olabilir (American Academy of Pediatrics, 1998).

Fiziksel ceza.

Literatürde, fiziksel cezaya dair tanımlamalar bulunur. American Academy of Pediatrics'e (1998) göre fiziksel ceza, istenmeyen davranışlara cevap olarak fiziksel acının bir tür uygulamasıdır. Fiziksel ceza, çocuğun elini tokatlamaktan, sıcak bir ocağa dokundurmaya kadar sıralanır. Cezanın şiddetindeki ve şeklindeki bu aralıktan dolayı, bir disiplin tarzı olarak kullanılmasının tartışmalı olduğu ifade edilir. Wissow (2002) fiziksel cezanın, fiziksel ağrı ve rahatsızlık içerdiğini belirtir. Bununla birlikte, fiziksel cezaya korkunun ve sert/duygusal iletişimin çeşitli dereceleri de eşlik edebilir. Durrant (2005) ise fiziksel cezanın çoğunlukla çocuğun davranışını değiştirme anlamının olduğunu ifade eder. Bunun yanı sıra fiziksel cezanın, psikolojik elementleri de bulunur. Çocuktan daha büyük ve güçlü bir yetişkin tarafından fiziksel gücün kullanılması güç, kontrol ve korkutma mesajı iletir. Bu nedenle fiziksel ceza sadece fiziksel bir saldırganlık eylemi değil, psikolojik saldırganlık olarak da görülür.

Fiziksel cezanın bir tarzı olan vurma, çocuğa bir nesneyle vurmayı, vücudunun bölgelerine vurmayı, çocuğun saçını çekmeyi, kolundan sallamayı vb. kapsar

(American Academy of Pediatrics, 1998). Çocuklara dayak atmanın, çoğu anne babaların öfke nöbetlerinin sonucu olabileceği belirtilir. Benzer şekilde kontrolü elinde tutamayan anne ve babanın, kızgınlıklarıyla birlikte dayak atmaya başlayacakları görülebilir (Phelan, çev. 2014). Fiziksel cezanın bir diğer tarzı olan şaplak atma ise fiziksel yaralamaya neden olmaksızın davranışı değiştirmek amacıyla, çocuğun kalçalarına açık bir elle birlikte vurma anlamına gelir. Şaplak atma belki de en yaygın kullanılan fiziksel ceza biçimi olabilir (Wissow, 2002; Siegel ve Bryson, çev. 2019). Ancak şaplak atma, mola ve ayrıcalıkların kaldırılması gibi disiplin tarzlarından daha az etkili bir disiplin tarzının olduğundan da söz edilmiştir (American Academy of Pediatrics, 1998). Bu nedenle çocuklarla saygılı ilişkiler kurmada, gelişmelerini sağlamada şaplak atmanın ters tepme ihtimali söz konusu olabilir (Siegel ve Bryson, çev. 2019).

Fiziksel cezanın yanı sıra odaya kapatma, akşam yemek vermeden yatırma, yapılan yaramazlığı telafi ettirmek için fazladan çalıştırma, sevdiği oyuncaklarla oynamasını yasaklama, zorla yemek yedirme, sevmediği yemeği bitirinceye kadar masadan kalkmasına izin vermeme, aşağılama, küçük düşürme, bağırma, yok sayma gibi farklı türdeki cezalar da kullanılır (Gordon, çev. 2015).

Ödül.

Literatürde, ödüle dair tanımlamalar bulunur. Tahiroğlu, Bahalı, Avcı, Seydaoğlu ve Uzel'e (2009) göre ceza kadar ödül de disiplin tarzlarının temel yapı taşıdır. Ödüllerin olmadığı katı tutumlar, çoğu kez etkisiz ve zarar verici olabilir. Bolat'a (2017) göre ise, ödül bir koşula bağlı verilen ve birey tarafından cazip görülen bir obje ya da etkinliktir. Ödülü ödül yapan "koşul" olarak verilmesidir. Ödüle, çocuğa ıspanak yemeğini yerse çikolatasını yiyebileceğini ifade etme, örnek olarak verilebilir.

Bir çocuğa ödül vererek o çocuğun motive edileceği fakat ödül vermeyi bırakınca, çocuğun yaptığı işi yapmayı bıraktığı belirtilir. Çocuğun o işi yapmasını bırakmaması için devamlı ödül vermek gerekir. Belli bir zaman sonra çocuk, ödüle adapte olacağından dolayı ödülün işe yaramaz hale gelebilecektir. Buna göre, çocuk ödülün zevk almamaya başlayacağı ve çocuğu tekrar motive edebilmek için farklı bir ödül ya da daha büyük bir ödül vermek gerekecektir (Bolat 2017).

Bunlarla birlikte anne ve babalar, işlerini yaptırmak için çocukları parayla kandırarak, ödevlerini yaparlarsa onlara hediye vereceklerini belirterek küçük çocuklarda ödülü sık kullandıkları ifade eder. Sonuç olarak ödülün bu kadar sık kullanılması aslında onun işe yaramadığının göstergesi olabilir (Gordon, çev. 2015).

Mola.

Mola, en yaygın olarak kullanılan ve sıklıkla en kötü yönetilen bir disiplin tarzıdır. Mola, problemlili durumdan çocuğu uzaklaştırmaktır (Banks, 2002). Bunun yanı sıra, günümüzde çocuklarına şaplak atmak istemeyen pek çok ebeveyn, molanın en iyi seçenek olduğunu ifade eder. Molanın olumlu etkilerinin belirtilmesine karşın, olumsuz sonuçları olabileceği de görülür. Mola, çocuğun izolasyonunu sağlar. Mola, çocukların kendilerini daha az bir biçimde kontrol etmelerine ya da yaptıklarını düşünmemelerine neden olarak onların daha öfkeli olmalarına ve tepkilerinde bozukluklara neden olabilir. Sonuç olarak mola disiplin tarzının, çocukların davranışlarını değıştirme konusunda o kadar da etkili olmadığı söz konusudur (Siegel ve Bryson, çev. 2019).

Etkili disiplin.

Bu bölümde, etkili disiplin kapsamında disiplin tarzlarına yönelik etkili, olumlu yaklaşımlar incelenecektir.

Etkili disiplin sistemi üç unsur içermektedir: (1) pozitif, destekleyici ebeveyn-çocuk ilişkileri ile karakterize edilen bir disiplin ortamı; (2) sistematik öğrenme ve istenen davranışların güçlendirilmesi için bir strateji; ve (3) istenmeyen veya etkisiz davranışları azaltmak veya ortadan kaldırmak için bir stratejidir. Bu unsurların her birinin, disiplinin çocuk davranışında iyileşmeye yol açması için yeterli bir şekilde çalışması gerekir (American Academy of Pediatrics, 1998). Etkili disiplin yetişkin ve çocuk arasındaki sevecen ve saygılı bir ilişkiye dayanır. Disiplinin tehdit, aşağılama, fiziksel acıya sebep olma, çocukları korkutma ya da yetişkini düşman gibi görme durumları içermemesinden söz edilmiştir. Bu nedenle disiplinin, kapsayan herkesi güvende hissettirmesi ve sevecen olması gerekir (Siegel ve Bryson, çev. 2019).

Bunlarla birlikte çocuğu eğitirken sağlıklı tutum ve kuralları içeren disiplin, bireysel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmadığı, doğallığın ayıplanmadığı, kişiler arası ilişkileri düzenleyen, yetenek gelişiminin sağlandığı, sorumlulukların paylaşıldığı ilke ve kurallar bütünüdür (Akduman, 2010).

Çocuk yetiştirme tutumlarına göre disiplin tarzları.

Literatürde, anne babaların çocuk yetiştirme tutumlarına göre farklı disiplin tarzları uyguladıkları görülür. Demokratik tutuma sahip anne-babalar, çocuğunun mantıklı olduğunu hissettiği sürece çocuğun bakış açısını birleştirmeye birlikte disiplin kararları almaktadır. Bu tutuma sahip anne-babalar, çocuğu disipline ederken mantık ve kontrolden yararlanır. Bununla birlikte, çocuğun özerkliğini sınırlamamaya veya cezanın sert biçimlerini kullanmamaya dikkat eder (Bornstein ve Zlotnik, 2009). Buna karşın, Firmin ve Castle (2008) demokratik ebeveynlerin fiziksel cezayı, çocuklarının en iyi çıkarlarını karşılayacak ve dengeli bir şekilde kullanmaya yatkın olduklarından söz eder. Benzer şekilde Baumrind, demokratik

anne-babaların disiplin ile daha tutarlı olduklarından bahsederek, çocuklarını disipline etmek için mantık yürütmeyi, pekiştirmeyi ve bazı fiziksel cezaları kullandıklarını belirtir (akt., Trumbull, 2007). Bununla birlikte, Baumrind (1996, 1997) demokratik anne-babaların disiplin konusunda, caydırıcı disiplinlerin (şaplak atma) yerinde kullanımını uygun bulduğunu da ifade eder. Buna karşın, bu ebeveynlerin "şaplak atma" gibi sonuçlara çoğu kez ihtiyaç duymadıkları görülür. Bu nedenle, demokratik anne-babaların çocuk yetiştirme konusunda, caydırıcı disiplinle ilgili zararlı uzun süreli etkileri olmaz (Baumrind, 1997).

Baumrind'e (1966) göre otoriter anne-babalar, çocuğu yerinde tutmaya, özerkliğini sınırlamaya ve bir iş için saygıyı öğretmek amacıyla ev ile ilgili sorumluluk vermeye inanırlar. Baumrind otoriter tutuma sahip anne-babayı "cezalandırıcı" olarak tanımlayarak, bu tutumun hayal kırıklığı, fiziksel ceza, tehdit ve gücü öne sürmeyle ilgili olduğundan söz etmiştir (akt., Arnold, O'leary, Wolff ve Acker, 1993). Sonuç olarak bu ebeveynler çocuklarını disipline etmek için, korkuyu ve sık sık fiziksel cezayı kullanırlar (Trumbull, 2007).

Baumrind'e (1997) göre izin verici anne-babalar, çocuklarına karşı cezalandırıcı değildir. İzin verici anne-babaların daha az kontrolcü, çocuğun isteklerini özgürce kabul eden biri oldukları vurgulanır. Buna göre disiplin konusunda alay, az güç, mantık yürütme ve nadiren fiziksel cezayı kullanırlar (akt., Trumbull, 2007).

Koruyucu anne-babalar ise, çocuklarına karşı her konuda aşırı müdahaleci bir tavır takınırlar. Çocuklarının yapabileceği birçok durum anne-babalar tarafından yapıldığı için, çocuklarının yaşayarak öğrenmeleri engellenir. Sonuç olarak koruyucu

tutumu benimseyen anne-babalar, çocuklarını aşırı korumakta ve kontrol etmektedir. (Ceylan, 2017).

Disiplin tarzlarının ileriye yönelik sonuçları.

Ceza disiplin tarzının, çocuk üzerinde ileriye yönelik sonuçları bulunur. Fiziksel ceza, çocuğun bedeninde ve ruhunda yaralar açabilir. Çocukta utanç, suçluluk, çaresizlik ve umutsuzluk duygularına neden olabilir. Bunlarla birlikte, çocuğun sosyal iletişimde ürkek, saldırgan ve öfkeli davranışlar sergilemesine de sebep olabilir (Hecebil, 2019). Fiziksel ceza, çocuklarda kaygı uyandırıp öz saygıyı zedelediği ve çocukların saldırgan tutumlar geliştirebilir (Phellan, çev. 2014). Sonuç olarak saldırgan davranışın cezalandırılması, cezanın daha da saldırgan bir davranışa sebep olmasından dolayı kısır bir döngü meydana gelir (Gordon, çev. 2015).

Bunlarla birlikte, Akçınar ve Baydar (2018) annelerin cezaya dayalı disiplin tarzları ve sıcaklık/yakınlık içeren davranışlarının, çocukların dışsallaştırma davranış problemleri (zayıf dürtü kontrolü, karşı gelme, düşmanca, antisosyal ya da saldırgan davranışlar) etkisini inceleyen çalışmada, anneler tarafından daha fazla cezaya dayalı disiplin tarzlarına maruz kalan çocukların daha sık problemlili davranışlar sergiledikleri ve annelerin sıcak/yakın davranışlarının çocukların problemlili davranışlarını azalttığı vurgulanır. Buna göre dayak yöntemini kullanan anne-babalar, çocuğun problemlerini şiddet ile çözmesini sağlamalarına, çocuğun onlara karşı korku, öfke ve kızgınlık duymalarına sebep olabilir (Yavuzer, 2002).

Bunlarla birlikte sert ve otoriter bir disiplin tarzı, olumsuz ve itaatsiz çocukların yetişmesine sebep olabilir. Özellikle sert ve otoriter baba, çocukta olumsuz tavırların oluşmasına ve ileride uyumsuz bir birey olmasına neden olabilir. Bu nedenle

çocukların bu olumsuz davranışlarının, anne-baba ve çocuk ilişkisinin daha da bozmasına yol açabilir (Yavuzer, 2014).

Benzer şekilde ödül disiplin tarzının da, çocuk üzerinde ileriye yönelik sonuçları bulunur. Ödülün değerini yitirmesi, kabul edilmeyen davranışın ödüllendirilmesi, çocukların kendi ödülleri elde etmesi, ödülleri kazanmanın çok zor olması, kabul edilen davranışın ödüksüz kalması, çocukların yalnız ödül almak için uğraşmaları, ödül olmadığında ceza olarak algılanması gibi durumlar, ödül vermenin sorunlarıdır (Gordon, çev. 2015).

Ebeveynin disiplin tarzlarını etkileyen faktörler.

Çocuk, anne-baba ve demografik faktörler disiplin tarzlarıyla ilişkilidir. Anne-babaların yaşı, eğitim seviyeleri, gelir seviyeleri, çalışma durumu, çocuk sayısı ve çocuk cinsiyetinin bu faktörler arasındadır. Şimdi bu faktörleri ele alacağız.

Anne-babaların yaşı.

Genç yaştaki ebeveynlerin daha fazla fiziksel cezayı kullandıkları belirtilir (Ghate, Hazel, Creighton, Finch ve Field, 2003). Tatlı, Selimoğlu ve Bademci (2012) çalışmasına göre ise 21-29 yaş grubundaki annelerin baskıcı ve disiplin tutumu puan ortalamaları, 30-37 yaş grubundaki annelerin ortalamalarından yüksektir. Sonuç olarak daha fazla çalışmaya ihtiyaç olmakla birlikte, genç yaştaki ebeveynlerin daha fazla fiziksel cezayı, baskıyı kullandıkları görülür.

Anne-babaların eğitim seviyeleri.

Eamon (2001) 4-9 yaşındaki ulusal bir örnekleme fiziksel cezanın sosyoduygusal sonuçlarının ve öncüllerini inceleyen çalışmada, daha fazla eğitilmiş annelerin, fiziksel cezayı daha az kullandıklarını bulgulamıştır. Jansen, ve ark. (2012) anne ve babaların sert disiplinin erken belirleyicilerinin incelendiği çalışmada ise

düşük eğitim seviyesinin, sert disiplin kullanımının baba ile değil, sadece anne ile ilişkisinin olduğu görülür. Sonuç olarak daha fazla çalışmaya gereksinim olmakla birlikte, annelerin eğitim seviyesinin fiziksel ceza/sert disiplin kullanımı ile ilişkili olduğu görülür.

Anne-babaların gelir seviyeleri.

Pinderhughes, Dodge, Zelli, Bates ve Pettit (2000) disiplin tepkileri etkilerinin incelendiği çalışmada, düşük gelirli anne-babaların daha sert disiplin tarzlarını destekledikleri ve eğiliminde oldukları bulunmuştur. Çalışmada düşük gelirli anne-babaların şaplak atma hakkında daha güçlü görüşlere sahip oldukları ve daha yüksek stres seviyelerine sahip oldukları vurgulanmaktadır. Altafım, McCoy ve Linhares (2018) Brezilya’da ebeveynlik uygulamaları, sosyo-ekonomik düzey ve çocuk davranışı arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada ise sosyo-ekonomik düzeyinin düşük olması, iletişim ve pozitif disiplin alanlarında daha olumsuz ebeveynlik uygulamaları ile direkt olarak ilişkilidir. Sonuç olarak daha fazla çalışmaya gereksinim olmakla birlikte, ebeveynlerin düşük gelir seviyesinin sert disiplin, şaplak atma vb. üzerinde etkisi olduğu görülür.

Anne-babaların çalışma durumları.

Theunissen, Vogels ve Reijneveld (2015) 5-6 yaş arası çocuklarda ebeveyn disiplninde ceza ve ödülün incelendiği çalışmada, şaplak atma (cezalandırma) ve imtiyaz tanıma (ödüllendirme) stratejilerinin, işsizlik ile karakterize olan ailelerde sık kullanıldığı bulunmuştur. Bilir, Arı, Dönmez, Atik ve San (1991) Türkiye'nin 16 ilinde 4-12 yaşlar arasındaki çocuklara fiziksel ceza verme sıklığı ve buna ilişkin problem durumlarının incelendiği çalışmada ise ev hanımı annelerin, çalışan annelerden daha fazla çocuklara fiziksel ceza uyguladıkları görülmüştür. Sonuç olarak daha fazla

çalışmaya ihtiyaç olmakla birlikte, çalışmayan ebeveynlerin fiziksel cezayı daha fazla kullandıkları görülmüştür.

Çocuk sayısı.

Azkeskin, Güven, Güral ve Sezer (2013) 5-6 yaşlardaki çocukların ebeveynlerinin tutumlarının incelendiği çalışmada, çocuk sayılarının artmasının cezayı ve disiplini arttırdığı yer almaktadır. Benzer şekilde Özyürek ve Tezel Şahin (2005) çalışması bu bulguyu destekleyerek, özellikle 3 ve daha fazla çocuğa sahip anne-babaların katı/sert tutumlarında artış, demokratik tutumlarda azalma olduğunu ifade etmiştir. Sonuç olarak ebeveynlerin artan çocuk sayısının, ceza ve katı tutumlarını arttırdığı görülür.

Çocuk cinsiyeti.

Pinderhughes ve ark. (2000) çalışmasında erkek çocukların ebeveynlerinin daha sert olarak derecelendirildiği saptanmıştır. Kerr, Lopez, Olson ve Sameroff (2004) erken çocuklukta ebeveyn disiplini ve dışsallaştırıcı davranış problemlerinin incelendiği çalışmada, fiziksel ceza, tümevarım ve sıcaklığın ebeveyn raporları bağımlı değişken olarak düşünüldüğünde, erkekler ve kızlar arasında fark olmadığı görülmektedir. Sonuç olarak 2-6 yaş grubu için çalışmaların az olması göz önüne alındığında, erkek çocukların ebeveynlerini daha sert buldukları belirtilmesine karşın, çocuk cinsiyetinin disiplin tarzı üzerinde etkisinin olmadığı da belirtilir.

Sosyalleşme Hedefleri

Sosyalleşmeye genel bakış.

Literatürde, sosyalleşmeye dair tanımlamalar bulunur. Sosyalleşme çocuğun büyüdüğü kültür içerisinde, yetkin işleyişi için gerekli beceriler, davranış kalıpları, değerler ve motivasyonların öğretildiği süreçtir (Maccoby, 2015). Kağıtçıbaşı (2017)

sosyalleşmenin, insan yavrusunun sosyal bir varlık haline gelmesi anlamına geldiğini belirtir. Bununla birlikte sosyalleşmenin uzun vadede amacı, çocuğun toplumun bir üyesi haline gelmesidir. Sosyalleşme, edilgen olarak değil, çocuk ve onu yetiştirenler arasında aktif bir etkileşim olarak görülür. Arnett (1995) ise sosyalleşmeyi, insanların içinde yaşadıkları sosyal dünyanın inançlarını ve davranışlarını edinme süreci olarak tanımlamıştır.

Aile içerisinde çocuğun sosyalleşmesi.

Çocuğun sosyalleşmesinde etkili olan birçok unsur bulunur. En önemli unsurlardan birisi ailedir (Ceylan, 2017). Psikoloji biliminin diğer alanlarında olduğu gibi ailenin çocuğun sosyalleşmesine katkısı, çoğunlukla Batı toplumundaki aileler ile yapılan çalışmalara dayanır (Yağmurlu, Çıtlak, Dost ve Leyendecker, 2009). Aile ortamı, çocuğun sosyalleşmesi için en önemli ortamdır. Çocukların erken yaşlardan itibaren destek ve fiziksel/duygusal olarak karşılanması için ailelere bağımlıdır (Parke ve Buriel, 2008). Ailede sosyalleşme göz önüne alındığında sadece anne-babayı değil, aynı zamanda geniş aileyi özellikle kardeşleri ve büyükanne-büyükbabaları dahil etme önemlidir (Arnett, 1995). Roland (1988) dünyanın pek çok yerinde tipik bir kalıp olan, örneğin Hindistan'da, yeni bir eşin, kocasının anne ve babasının yanı sıra erkek kardeşlerinin, eşlerinin ve çocuklarının da yaşadığı bir eve taşınmasından bahsetmiştir (akt., Arnett, 1995). Buna göre genç bir çiftin çocuğu olduğu zaman büyükanne-büyükbaba, sadece doğrudan çocukla etkileşimde değil, anne-babaları eğitmede de önemli bir role sahiptir (Arnett, 1995).

Bunlarla birlikte aile uygulamalarının kültürün değerlerini yansıttığını ve aktardığını bilmek de önemlidir (Arnett, 1995). Bir kültürde yer alan ebeveyn-çocuk ilişki modellerinden diğer kültürlerdeki ilişkilere genelleme yapılamadığı görülür.

Sonuç olarak ebeveynliği her kültürde farklı Őekillerde incelemek gerekir (Yağmurlu ve ark., 2009).

Tüm bunlarla birlikte aile içerisinde sosyalleşme, anne ve babaların çocuklarına yönelik beklenti ve istekleri, ileride nasıl bir yetişkin olmalarını istedikleriyle de ilgilidir (Şahin, 2014).

Sosyalleşmeye dair kuramsal yaklaşımlar.

Maccoby'e (1992) göre davranıŐcılık ve psikanalitik yaklaşımları, çocukların sosyalleşmesi hakkında neyin önemli olduğunu kapsayan büyük teorilerdir. Her iki teori için de, öncelikle anne-baba kontrolü ve ğretimi yoluyla, yetişkin kültürünün her yeni nesil çocuğa verildiği görülür.

DavranıŐcılık.

İlk temel teori davranıŐcılıktır. Klasik ve araçsal koŐullandırma ilkeleri, çocukların gerekli davranış biçimlerini öğrendiği süreçleri belirtme olarak görülür. Anne-babalar ise çocukların ne ğreneceklerine dair gündemi belirleyen, istenilen davranışları güçlendirecek cezaları ve dlleri uygulayan ve istenmeyen davranışları yok eden temel kiŐilerdir (Maccoby, 1992).

Psikanalitik.

Maccoby (1992) ikinci temel teorinin, 1900'l yılların baŐında son derece üzerinde durulmuŐ olan psikanalitik yaklaşım olduğunu belirtir. Psikanalitik yönelimli teorisyenler, çocukların erken çocukluk yıllarına, sosyal kontrol altında getirilmesi gereken ilkel dürtüyle donatılmıŐ olarak girmiş olduklarından bahseder. Bu teorinin birçok elementi sosyalleşme süreci ve anne-babaların rolüyle ilgilidir. Temel ifadelerin bazıları, erken çocukluğun önemi ve anne-baba uygulamalarının her dönemde çocuğun deneyimlerinin niteliğini belirlemekte ve bu deneyimlerin uzun

vadeli sonuçlarının ne olacağının belirlenmesinde önemli olduğuyla ilgilidir. Bu temel ifadeler, sosyalleşme araştırmalarını etkileyen ana konular olarak görülür. Çalışmamızda 2-6 yaş arası çocuğu bulunan ebeveynlerin yer almasında, 2-6 yaş aralığının erken çocukluk açısından önemli bir aralık olmasının, bu yaş aralığındaki çocukların daha az dirence sahip olmalarının ve bu çocuklara verilen davranış kalıplarının önemi büyüktür.

Sosyalleşmeye dair kuramların yanı sıra araştırmacılar hedeflerin içeriklerini de araştırmışlardır. Sosyalleşme kuramları, çocuğun sosyalleşmesine dair farklı teoriler, yaklaşımlar olarak tanımlanırken, sosyalleşme hedefleri anne-babaların ileride çocuklarında görmek istedikleri özellikler ve beklentilerle ilgili hedefler olarak tanımlanır. Birtakım araştırmacıların sosyalleştirme hedeflerini bazı durumlara (zamanlara, kişilere vb.) göre sınıflandırdıkları görülmektedir.

Kısa ve uzun süreli sosyalleştirme hedefleri.

Kuczynski'e (1984) göre sosyalleştirme hedefleri kısa süreli ve uzun sürelidir. Kısa süreli sosyalleştirme hedefler, anne-babaların çocuklarının hemen göstermelerini istedikleri davranışlar olarak tanımlanırken, uzun süreli sosyalleştirme hedefleri anne-babaların çocuklarının farklı yer ve zamanlarda göstermelerini istedikleri davranışlar olarak tanımlanır (akt., Yağmurlu ve ark., 2009). Kısa süreli ve uzun süreli sosyalleştirme hedefler, anne-babaların çocuklarının davranışlarını etkileme stratejisidir. Kısa süreli sosyalleştirme hedefler, genellikle anne-babaların varlığında bir rica veya yasağa uymadır. Uzun süreli sosyalleştirme hedefler ise anne-babaların yokluğunda veya gelecekteki başka ortamlarda sürdürülen uyumluluktur (Kuczynski, 1984). Buna göre kısa süreli sosyalleştirme hedeflerine, çocuğun ebeveynlerine yardım etmesi örnek olarak verilirken, uzun süreli sosyalleştirme hedeflerine ise,

çocuğun ileride yetişkin olduğunda hem özel hem de meslek hayatında kendi ayakları üzerinde durabilen biri olması örnek olarak verilir.

Ebeveyn, çocuk ve ilişki merkezli sosyalleştirme hedefleri.

Dix (1992) ebeveyn-merkezli hedefler ve çocuk merkezli-hedeflerin iki türü olan çocuğa önemli bir değer veya ders öğretme anlamına gelen sosyalleştirme hedefleri ve pozitif duyguları desteklemek için çocuğun duygusal ihtiyaçlarını doyurma anlamına gelen empatik hedefler olduğundan bahsederek, sosyalleştirme hedeflerini üç kategoriye ayırır (akt, Hasting ve Grusec, 1998). Grusec ve Goodnow (1994) ise aile üyeleri arasında yakın ve uyum bağlarını büyötmeye dayalı ilişki-merkezli hedeflerden bahseder (akt, Hasting ve Grusec, 1998). Ebeveyn-merkezli hedefler, anne-babaların çocuğun gerçek ve istenen davranış arasındaki tutarsızlığa odaklandığından, olumsuz duygulara neden olabilir. Çocuk merkezli-hedeflerin etkili bir biçimde olması için anne-babaların mantıklı ve açık bir biçimde açıklamalar yapabilecek kadar sakin kalmaları gerekir. İlişki merkezli-hedefler ise, pozitif duygusal durumların yaşanmasının muhtemel olduğu, çocuğıyla birlikte olumlu bir şekilde ilgilenmek isteyen anne-babayı yansıtır (Hasting ve Grusec, 1998). Ebeveyn-merkezli hedeflere, çocuğun davranışlarını kontrol etmek için güç kullanılması, çocuk merkezli-hedeflere çocuğa sorumluluk öğretmek, ilişki-merkezli hedeflere ise anne ve babaların çocuklarına sıcak ve sevecen olmaları örnek verilebilir.

Baumrind'in sosyalleşme süreçleri.

Baumrind'e (1980) göre sosyalleşme, çocukların gelişmesi, iç görü, eğitim ve taklit sayesinde, onların kültüre adaptasyonu ile birlikte alışkanlık ve değerler kazanması olan yetişkinlerin başlattığı bir süreçtir. Baumrind, sosyalleşen çocuk için

kişisel bütünlüğü koruyorken başkalarının gerekli taleplerine uymak, ebeveyn rolünün kilit bir elementi olduğunu ifade eder (akt., Darling ve Steinberg, 1993).

Baumrind (1980, 1991) çocuğun yaşadığı kültürün ve ailenin değerlerine göre büyütülmesi olarak adlandırılan sosyalizasyon sürecinin iki boyutta meydana geldiğini belirtir. Birincisi, toplumun çocuktan ne istediği ya da nasıl olmasını beklediğiyle ilgilidir. Birinci boyutu, Baumrind ve onu izleyen araştırmacılar sosyalizasyon hedefleri doğrultusunda çocuğa uygulanan disiplin ya da kontrol terimleriyle açıklar. İkinci boyut ise, toplumun çocuğa ne verdiğiyle ilgilidir. İkinci boyut, anne-babaların çocuğa yönelik sıcaklık, duyarlılık ve kabul düzeyidir. Buna göre Baumrind bu iki temel boyutu ele alarak demokratik, otoriter ve izin verici anne-babalık tarzlarını öne sürmüştür (akt., Sümer, 2017).

Bunlarla birlikte sosyalleşme süreçleri, çocuğun doğal ve sosyal gerçeklerini zorlayan durumları kabul etmesini ve uyum sağlamasını gerektirir. Doğal gerçekler, onların sağlıklarını ve güvenliklerini etkileyen durumlardır. Sosyal gerçekler ise, kıtlık, karışıklık ve belirsizliği kapsayan daha soyut durumlardır (Baumrind, 1980). Sonuç olarak Baumrind'in, sosyalleşme sürecini dinamik olarak gördüğünden söz edilmiştir (akt., Darling ve Steinberg, 1993).

Çocuk yetiştirme tutumlarına göre sosyalleşme sonuçları.

Çocuk yetiştirme tutumlarına göre farklı sosyalleşme sonuçları bulunur. Çocuğun sosyalleşmesi yönünden bakıldığında, demokratik tutum en iyi sonuç veren anne-baba tutumudur. Bu durumda, anne-baba-çocuk arasında iyi bir iletişim ortamının olması büyük önem taşır. Otoriter tutuma sahip anne-babalarla yetişen çocukların sosyal ilişkileri problemlili olabilir. Baskı altında olduklarından dolayı kendilerine güven duymamaları ve fikirlerini söylememeleri gibi durumlar yaşanabilir.

Koruyucu tutum ise, çocuğun sosyalleşmesini olumsuz yönde etkileyebilir. Bu etkide, çocuğun kendisini geliştirme imkânı bulamaması önemlidir. Sonuç olarak, çocuğun kendisinin yapması gereken işleri anne-babası yaptığı için çocuğun kendini geliştirmesi engellenebilir (Ceylan, 2017).

Çocuğun değeri ve aile.

Bu bölümde, ebeveynlerin çocuklarına dair sosyalleştirme hedeflerinin çocuğa verdikleri değer ile ilişkisinden bahsedilecektir. Çocuğa verilen değer kapsamında Kağıtçıbaşı'nın Çocuğun Değeri Araştırması (ÇDA) ele alınacaktır.

ÇDA'nın ilki 1975'te Kore, Filipinler, Singapur, Tayvan, Tayland, Türkiye, Endonezya, ABD ve Almanya ülkelerinde yapılmıştır (Kağıtçıbaşı, 1982a, 1982b). ÇDA'da kullanılan anket açık uçlu olmak üzere, istenilen çocuk sayısı, ideal çocuk sayısı, çocuğun değerleri ve masrafları, nitelikli çocuk hakkında görüşler, genel değerler, cinsiyet rolleri, eğitim ve iş, aile yapısı ve gelir vb. konuları içerir. Buna göre, ÇDA'nın Türk popülasyonundaki temel hedefi, Türk aile içerisindeki çocuğun rolünü ve değerini, çocuğun değeri üzerindeki anne-babaların demografik özelliklerini, ekonomik ve sosyal etkilerini betimleme tarafından Türk toplumunu anlamaktır (Kağıtçıbaşı, 1982a).

Bunlarla birlikte ÇDA, çocuklara atfedilen farklı değer türlerine işaret etmektedir. Birinci olan ekonomik/faydacıl değerler, hem küçükken hem de yetişkin olup büyüdüklerinde, çocukların maddi faydalarını içerir (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2005). Bu değerler, çoğunlukla kırsal/tarımsal hayat tarzlarına ve düşük refah seviyeleriyle birlikte daha az gelişmiş ülkelerde güçlüdür (Kağıtçıbaşı, 2002). İkinci olan çocuğun psikolojik değeri, neşe, eğlence, arkadaşlık, gurur ve anne-babaların çocuk sahibi olmaktan elde ettiği başarı duygusu gibi çocuk sahibi olmanın psikolojik yararlarıyla

ilgilidir. Üçüncü olan çocuğun sosyal değeri ise, anne-babaların çocuk sahibi oldukları zamanın tadını çıkarttıkları sosyal kabuldür. Soyadı ve aile geleneklerinin devam ettirilmesi, erkek çocuğa sahip olmaya odaklanma, geleneksel bir sosyal değer olarak görülür (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2005).

1975'te Türkiye'de yapılan ÇDA'nda "Çocuklar büyüdüleri zaman, onlarda görmek istedikleri nitelikler" sorusunda, anne-babaların kız ve erkek çocuklarından farklı beklentilerinin olduğu görülür. Anne-babalara iyi çocuk olma (yakın ilişkiye sahip olma), kızlardan daha çok erkek çocuklarından istenildiği belirtilir. Bu ekonomik/faydacıl değerdir. Bir diğer istenilen nitelik ise, iyi eş olma ve mutlu bir evliliğe sahip olmadır. Bu niteliğin erkek çocuklarından çok kız çocuklarından güçlü bir biçimde istenildiği ifade edilir. Kız çocuklarından istenilen bu niteliğin, kadının ev ile ilgili işlerle uğraşma rolüyle ilgili olabilir. Hem kız hem de erkek çocukların iyi bir eğitime sahip olmaları istenmesine rağmen, anne-babaların erkek çocukların kız çocuklardan daha başarılı olmalarını istemeleri gözlemlenmiştir. Buna göre, Türkiye'deki kız çocukları için, geleneksel cinsiyet rolleri içerisinde şiddetli değişiklik içermediği görülür (Kağıtçıbaşı, 1982a).

Bunlarla birlikte, 1975'te yapılan çalışmada "Anne-babayı önemseme (itaat)" çok önemli bir hedef iken 2003 yılında yapılan ÇDA'nda annelerin, çocuklarında arzuladıkları niteliklerin arasında "Bağımsızlık ve kendine güven" yer alır. Buna göre ebeveynlik yönelimlerindeki bu değişim, Kağıtçıbaşı'nın Aile Değişim Kuramı'nın öngördüğü gibi, değişen yaşam tarzıyla birlikte çocuk yetiştirme içerisindeki özerkliği yansıtır (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2005).

Orijinal ÇDA'nın yeniden kavramsallaştırılması, sosyoekonomik gelişmeyle birlikte Aile Değişim Kuramı'na öncülük ettiği görülür. Bununla birlikte, çocuk

yetiştirme için de Kağıtçıbaşı'nın Aile Değişim Kuramı önemlidir (Kağıtçıbaşı, 2005). Kuram, kolektivist kültürlerle birlikte sosyoekonomik gelişme ile (özellikle kentleşme) maddi bağımlılığı azatlamayı ancak psikolojik bağımlılığın arttırmasını devam ettirmeyi kapsar (Kağıtçıbaşı, 2002). Kuramda, üç prototipik aile düzeni vardır. Birincisi "Bağımlılık modeli", daha az gelişmiş, kırsal, tarımsal, toplulukçu kültürlerde daha sık görülür (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2005). Modelde, çocuk yetiştirme itaat etmeye yöneliktir çünkü itaatkar bir çocuğun sadık olma olasılığı daha yüksek olabilir. Modelde, çocuğun bağımsızlığı işlevsel değildir hatta aile geçimine yönelik tehdit gibi görülebilir çünkü bağımsız çocuk aile yerine kendi çıkarlarına bakabilir (Kağıtçıbaşı, 1996, 2002). Bunlarla birlikte modelde, otoriter ve itaat odaklı anne-baba tarzı görülür (Kağıtçıbaşı, 1996). İkincisi "Bağımsızlık modeli", bireysel kültürde, kentsel ortamlarda daha yaygındır (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2005). Modelde, nesiller arası bağımsızlığa değer verilmekle birlikte, çocuk yetiştirme çocuğa özerklik ve kendine güvene yöneliktir (Kağıtçıbaşı, 2002). Bu model, izin veren ve kendine güvenen anne-baba tarzı olabilir (Kağıtçıbaşı, 1996). Üçüncüsü "Duygusal/Psikolojik bağlılık modeli" ise ilk iki modelin sentezi olan, kentsel ve daha gelişmiş sosyoekonomik kültürlerle birlikte (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2005). Bu model ise Baumrind'in yetkili ebeveynlik tarzı olabilir (Kağıtçıbaşı, 1996).

Araştırmanın önemi

Günümüzde ebeveynlerin çocuklarını yetiştirme tutumları ve disiplin tarzları çocuklarının kişiliklerini, davranışlarını büyük oranda etkiler. Bu durum göze alındığında, ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının ve disiplin tarzlarının neler olduğu önemli bir konudur. Bunlarla birlikte, çocuk yetiştirme tutumlarına göre disiplin tarzlarının şekillendiği düşünülürse, tutum ve tarzların arasında bir ilişki

olduğu söz konusu olmaktadır. Bu tezin nicel kısmında çocuk yetiştirme tutumlarının ve disiplin tarzlarının neler olduğu ve aralarındaki ilişkiyle ilgili kavramlar ele alınmıştır. Ayrıca ebeveynlerin demografik özelliklerinin çocuk yetiştirme tutumlarını ve disiplin tarzlarını etkilediği düşünöldüğünde, tutum ve tarzların demografik özellikler açısından da ele alınacağı amaçlanmıştır.

Bununla birlikte, ebeveynlerin çocuklarına yönelik olan sosyalleştirme hedefleri, ileride çocuklarını nasıl bir yetişkin olarak görmek istedikleridir. Benzer şekilde, çocuklarında hangi özellikleri görmek istemeleriyle de ilgilidir. Bu durum göze alındığında, ebeveynlerin sosyalleştirme hedeflerinin neler olduğu önemli bir konudur. Bu tezin nitel kısmında sosyalleştirme hedeflerinin neler olduğu ve sosyalleştirmeyle ilgili kavramlar ele alınmıştır. Ayrıca sosyalleştirme hedeflerinin iyi insan özelliklerini içerebileceği düşünöldüğünde, hedeflerin iyi insan özellikleriyle örtüşüp örtüşmediği açısından da ele alınacağı amaçlanmıştır.

Araştırmanın hipotezleri

- Ebeveynlerin disiplin tarzları, çocuk yetiştirme tutumlarını yordar.
- Çocuk yetiştirme tutumlarının bir boyutu olan Otoriter tutumu, disiplin tarzlarının bir boyutu olan Aşırı Tepki yordar.
- Çocuk yetiştirme tutumlarının bir boyutu olan İzin Verici tutumu, disiplin tarzlarının bir boyutu olan Umursamazlık yordar.
- Ebeveynlerin demografik özellikleri (yaş, gelir, eğitim vb.), çocuk yetiştirme tutumlarını yordar.
- Çocuk yetiştirme tutumlarının bir boyutu olan Otoriter tutumu, demografik özelliklerden olan Yaş pozitif yönde yordar.

- Çocuk yetiştirme tutumlarının bir boyutu olan Otoriter tutumu, demografik özelliklerden olan Çalışma Durumu pozitif yönde yordar.
- Ebeveynlerin demografik özellikleri (yaş, gelir, eğitim vb.), disiplin tarzlarını yordar.
- Disiplin tarzlarının bir boyutu olan Aşırı Tepkiyi, demografik özelliklerden olan Çalışma Durumu pozitif yönde yordar.
- Ebeveynlerin sosyalleştirme hedefleri toplumun tanımladığı iyi/ideal insan tanımlarıyla örtüşür.

Yöntem

Örneklem

Araştırma örneklemini “zümrelere ayrılmış örneklem” yöntemiyle oluşturulmuştur. Çalışmanın evreni İstanbul’un çeşitli ilçelerinde anaokuluna giden 2-6 yaş aralığındaki çocukların anne ve babalarından oluşmaktadır. Örneklem olarak 15 anaokulundaki 600 kişi belirlenmiştir. 600 anne-babaya gönderilen ölçeklerden %65 geri bildirim olmuştur. Geri dönüş alınan anne babaların çocuklarının 7’sinin 2-6 yaş aralığında olmaması, 2’sinin Ana Baba Ölçeğini yanlış doldurması, 1’inin Demografik Bilgi Formunun olmaması, 4’ünün Ana Baba Ölçeğini doldurmaması, 1’inin ölçekleri ikiz çocuklarına göre doldurması, 1’inin araştırmayı kabul etmemesi, 6 anne ve babanın ölçekleri aynı doldurması, 2’sinin bir başka katılımcıyla aynı doldurması, 17’sinin Ana Baba Ölçeği veya Ebeveyn Tutum Ölçeğinin eksik doldurması veya doldurmaması sebepleriyle araştırmaya dahil edilmemiştir. Sonuç olarak, geri bildirimlerin %89’u tam kullanılabilir oldukları için nicel istatistiklere dahil edilmiştir. Nicel istatistiklere babalar dahil edilmediği için 277 anne ile analizler yapılmıştır.

Çalışmanın nitel verileri kapsamında, ebeveynlerin %7’si Ebeveyn Sosyalleştirme Hedefleri Envanteri’nin “Çocuğunuzun hangi özelliklere sahip olmasını istiyorsunuz?” açık uçlu sorusunu yanıtlamadıkları için geri bildirimlerin %93’ü kullanılabilir (322 anne-baba) olduğundan nitel değerlendirmeye dahil edilmiştir.

Veri toplama araçları

Demografik bilgi formu.

Çalışmanın amacına uygun olarak araştırmaya katılan çocuğun annesine ve babasına ilişkin soruları içeren bir demografik bilgi formu oluşturulmuştur (bk. Ek A).

Anne babaya ilişkin bilgiler dışında diğer bölümde ise anaokulunda bulunan çocuğa ilişkin bilgiler istenmektedir. Bu bilgiler çocuğun cinsiyeti, yaşı, anne/baba/aile büyükleriyle haftada ortalama kaç saat birlikte vakit geçirdikleri ve çocuğun en çok kimin sözünü dinlediğidir.

Ana baba ölçeği.

Araştırmada anne ve babaların çocuklarına uyguladıkları disiplin yöntemlerine ilişkin ölçüm alabilmek için Ana Baba Ölçeği (ABÖ) kullanılmıştır (bk. Ek B). Ölçeğin orijinali Arnold, O'leary, Wolff ve Acker (1993) tarafından anne ve babaların kullandıkları disiplin uygulamalarını ortaya koymak için geliştirilmiştir.

Ölçeğin orijinal adı "Parental Scale" dir. Ölçekte, Umursamazlık (Laxness), Aşırı Tepki (Overreactivity) ve Etkisiz Sözel Disiplin (Verbosity) olmak üzere üç alt boyutları bulunmaktadır. Umursamazlık alt boyutu izin verici ve tutarsız disiplin yöntemlerini; aşırı tepki duygusal ve katı disiplin yöntemlerini ve etkisiz sözel disiplin sözel isteklerin ve gereksiz uzunluktaki açıklamaları içermektedir.

ABÖ toplam 30 maddeden oluşmaktadır. Ölçek yedi dereceli Likert tipindedir. Ölçeğin puanlamasında ters kodlanacak olan 14 madde (2, 3, 6, 9, 10, 13, 14, 17, 19, 20, 23, 26, 27 ve 30) bulunmaktadır. Tüm ters kodlama ve düzenlemeler yapıldığında “1” ifadesi uygun disiplin yöntemini, “7” uygun olmayan disiplin yöntemini ifade etmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar etkisiz disiplin yöntemlerinin daha fazla kullanıldığına işaret etmektedir.

Ölçek, Kapçı, Tazeoğlu ve Arkun (2011) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Geçerlik ve güvenirlik çalışması gerçekleştirilirken 2-13 yaşlarında çocuğu olan 507 anne ölçeği doldurmuştur. Cronbach Alfa değerlerinin Umursamazlık boyut için .88,

Aşırı Tepki boyutu için .86 ve Etkisiz Sözel Disiplin alt boyutu için ise .57 olarak belirlenmiştir (Tazeoğlu, 2011).

Ebeveyn tutum ölçeği.

Araştırmada annelerin ve babaların çocuklarına yönelik tutumlarına dair ölçüm alabilmek için Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ) kullanılmıştır. ETÖ, Karabulut Demir ve Şendil tarafından 2008 yılında ebeveynlerin 2-6 yaş arasındaki çocuklarına olan davranışlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, Demokratik (17 madde), Otoriter (11 madde), Aşırı Koruyucu (9 madde) ve İzin Verici (9 madde) olmak üzere dört alt boyuttan ve 46 maddeden oluşmaktadır (bk. Ek C).

Ölçek, beş dereceli Likert tarzındadır. Bunlar; "Her zaman böyledir"; "Çoğunlukla böyledir"; "Bazen böyledir"; "Nadiren böyledir" ve "Hiçbir zaman böyle değildir" şeklindedir. Bu sayede anne-babaların, bahsedilen davranışı ne sıklıkla yaptıkları belirtilmektedir. Yanıtlayan anne-babaların, bahis edilen davranışı ne sıklıkta yaptıklarını ifade etmeleri istenir. Her boyut için ayrı bir puan belirlenmektedir. Bir boyuttan yüksek puan almak o boyutun temsil ettiği ebeveyn davranışını benimsemek demektir.

ETÖ'nün geçerlik ve güvenirlik çalışması Karabulut Demir ve Şendil tarafından yapılmıştır ve Cronbach Alfa değerlerinin Demokratik boyut için .83, Otoriter boyut için .76, Aşırı Koruyucu boyut için .75 ve İzin Verici boyut için ise .74 olarak belirlenmiştir (Karabulut Demir ve Şendil, 2008).

Ebeveyn sosyalleştirme hedefleri envanteri.

Çalışmada annenin ve babanın çocuklarına ilişkin sosyalleştirme hedeflerini belirlemek amacıyla, araştırmacı tarafından yapılandırılan Ebeveyn Sosyalleştirme Hedefleri Envanteri (ESHE) uygulanmıştır. ESHE, annenin ve babanın çocuklarında

ileride görmek istediği özellikleri, anne ve babaların çocuklarını yetiştirirken nelere dikkat ettikleri, gelecekte nerede gördükleri, ayrıca çocuk sahibi olmanın onlar için önemini soran açık uçlu sorulardan oluşmaktadır.

ESHE'nin hazırlanması için, Kağıtçıbaşı (1975, 2003) ÇDA'nda kullanılan açık uçlu sorulardan yararlanılmıştır. 1975 ve 2003 yıllarında yapılan ÇDA'larda katılımcılardan çocuk isteme nedenleri, cinsiyet tercihi, çocuktan yardım beklentileri ve çocuktan istenilen niteliklere dair sorular sorulmuştur (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2005). Buna ek olarak, Harwood (1992) tarafından geliştirilen Sosyalleşme Hedefleri Envanterinden de referans alınarak yola çıkılmıştır. Harwood (1992) Sosyalleşme Hedefleri Envanteri, annenin çocuğunda ileride hangi özellikleri görmek istediği ve istemediği ile ilgili yarı yapılandırılmış bir envanterdir (Yağmurlu ve ark., 2009). Yedi anne ve üç baba olmak üzere toplam 10 ebeveyne soruların anlaşıldığını test etmek için pilot bir çalışma yapılmış ve buna bağlı olarak envanterin son hali verilmiştir (bk. Ek D).

İşlem

Araştırma verileri, İstanbul'da özel ve devlet anaokullarına devam eden 2-6 yaşlarında çocuğa sahip anne ve babalardan elde edilmiştir.

Araştırmada kullanılan ölçekler 2018-2019 öğretim yılında uygulanmıştır. İstanbul'da beş devlet anaokuluna ve on özel anaokulu olmak üzere toplam 15 anaokuluna giden 2-6 yaş arasındaki çocukların anne ve babalarına verilmiştir. Ölçekler, anaokullarındaki yetkililere bırakılarak, çocuğun anne veya babasına veya hem anne hem de babasına vermeleri istenmiştir. Ölçeklerin gönüllülük esasına dayalı olarak doldurulması özellikle belirtilmiştir. Yetkililerin teslim aldıkları ölçeklerin,

kapalı bir yerde muhafaza edilmesi ve kapalı bir zarfta alınması gerektiği vurgulanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, elde edilen bulgular araştırmanın hipotezlerini içerecek bir biçimde aktarılacaktır. Araştırmanın hipotezlerini test etmek için kullanılacak analizlerin öncesinde verilerin istatistiksel yöntemlere uygunluğuna bakılmıştır. Ardından, demografik özelliklerle ilgili bulgular ve araştırmanın verilere ilişkin analizlerin sonuçları sunulmaktadır. Araştırmadan elde edilen nicel veriler SPSS 22.0 programı ile analiz edilmiştir.

Nicel Verilerin İstatistiksel Yöntemlere Uygunluğu

Çalışmada parametrik testlerin uygulanabilmesi için ölçümlerin normallik testleri sınanmıştır. Kolmogorov-Smirnov normal dağılım analizi ile sadece aşırı tepki ve koruyucu tutum değişkenleri normal dağılıma uygun bulunmuştur. Diğer değişkenlerin normal dağılım göstermemesi sebebiyle, basıklık ve çarpıklık katsayılarına bakılmıştır. Basıklık ve çarpıklık katsayılarının ± 2 değerleri arasında olması sebebiyle normallikleri kabul edilmiştir (George ve Mallery, 2016).

Nicel Verilerin Demografik Özelliklerine Dair Bulgular

Bu başlık altında araştırmaya katılan anneler¹ ve 2-6 yaş arası olan çocuklarının demografik özelliklerine dair bulgular aktarılacaktır.

Annelerin demografik özelliklerine dair bulgular.

Çalışmaya 277 anne katılmıştır. Tablo 1’de annelere ait demografik bilgiler sunulmuştur. Çalışmada yer alan annelerin %59’unun yaşlarının 24-33, %37’sinin 34-43 aralığında yer aldığı görülmüştür. Çalışmaya katılan annelerin çoğunluğun evli (%95) ve yüksek okul mezunu (%63) oldukları belirtilmiştir. Araştırmaya katılan annelerin çalışma durumları incelendiğinde %55’inin tam zamanlı olarak çalıştıkları

¹Çalışmaya katılan babaların sayısı az olduğundan dolayı, analizlere sadece anneler dahil edilmiştir.

gözlemlenmiştir. Annelerin aylık gelir durumlarına bakıldığında ise %35'inin 2500-5000, %44'ünün 5000-10000 TL arasında olduğu gözlemlenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1

Annelere ait demografik bulgular

Değişkenler	Frekanslar	Yüzde(%)
Anne yaş (N=272)		
24-33	97	35,7
34-43	160	58,8
44 ve üzeri	15	5,5
Anne medeni durum (N=277)		
Evli	262	94,6
Evli olmayan ²	15	5,4
Anne eğitim (N=277)		
İlkokul	3	1,1
Ortaokul	11	4,0
Lise	59	21,3
Yüksek okul	174	62,8
Yüksek lisans	25	9,0
Doktora	5	1,8
Anne çalışma durumu (N=271)		
Tam zamanlı çalışıyor	148	54,6
Yarı zamanlı çalışıyor	20	7,4
Çalışmıyor	103	38,0
Anne gelir (N=262)		
2500 TL altında	17	6,5
2500-5000 TL	92	35,1
5000-10000 TL	115	43,9
10000 TL üstünde	38	14,5
Diğer çocukların sayısı (N=276)		
0 çocuk	134	48,6
1 çocuk	125	45,3
2 çocuk	15	5,4
3 çocuk	2	,7
4 çocuk	0	,0
Diğer çocukların yaşı (N=265)		
0	134	50,6
Büyük	83	31,3
Küçük	43	16,2
Hem büyük hem küçük	5	1,9

Tablo 2’de çocuklara ait demografik bilgiler sunulmuştur. Çalışmaya katılan çocukların %48’i kız, %52’si erkektir. Çocukların yaş dağılımlarının çoğunluğunun dört veya beş grubunda olduğu görülür (%27’si 4 yaş, %31’i 5 yaş). Örnekleme katılan ailelerin çocukların %52’sinin devlet, %48’inin özel anaokullarına gittiği

² Evli olmayan kategorisinde boşanmış, dul ve diğerleri bulunmaktadır.

görülmektedir. Çocukların gittikleri anaokullarının ilçelere göre dağılımları incelendiğinde, ağırlıklı olarak, %45'inin Kartal, %14'ünün Kadıköy ilçesindeki anaokullarına gittikleri görülmektedir. Çocukların aile büyükleriyle görüşme sıklığının çoğunlukla hafta bazında olduğu belirtilmiştir. Çocukların en çok annelerinin sözünü dinledikleri gözlemlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 2

Çocuklara ait demografik bulgular

Değişkenler	Frekanslar	Yüzde(%)
Cinsiyet (N=277)		
Kız	134	48,4
Erkek	143	51,6
Yaş (N=277)		
2 yaş	4	1,4
2,5 yaş	5	1,8
3 yaş	24	8,7
3,5 yaş	6	2,2
4 yaş	75	27,1
4,5 yaş	14	5,1
5 yaş	85	30,7
5,5 yaş	16	5,8
6 yaş	48	17,3
Anaokulu türü (N=277)		
Devlet	145	52,3
Özel	132	47,7
Anaokulu semti (N=277)		
Kartal	125	45,1
Kadıköy	40	14,4
Maltepe	25	9,0
Ümraniye	8	2,9
Ataşehir	24	8,7
Çekmeköy	30	10,8
Pendik	25	9,0
Aile büyükleriyle görüşme sıklığı (N=212)		
Hafta bazında	197	92,9
Ay bazında	6	2,8
Yıl bazında	9	4,2
Çocuk en çok kimin sözünü dinliyor? (N=269)		
Anne	136	50,6
Baba	45	16,7
Hem anne hem baba	62	23,0
Diğerleri ³	26	9,7

³ Diğerleri kategorisinde her aile üyesini söyleyen, anne/baba dışında bir aile üyesini söyleyenler, anne/babayla birlikte bir aile üyesini söyleyenler ve hem anne hem de babayı söyleyip bir de başka bir aile üyesini söyleyenler bulunmaktadır.

Annelerin gelir seviyeleri ile çocuklarının gittikleri anaokulu türü arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek için yapılan iki değişken için iki yönlü kay kare testi sonucuna göre, annelerin cinsiyeti ve çocukların gittikleri anaokulu türü arasında anlamlı bir ilişki vardır ($\chi^2_{(3)}=19,553$, $p<0,01$). Geliri 2500-5000 TL olan annelerin %45'inin çocukları devlet, %24'ünün çocuklarının özel anaokuluna gittiği belirlenmiştir. Geliri 5000-10000 TL olan annelerin ise %37'sinin çocukları devlet, %51'inin çocuklarının özel anaokuluna gittiği gözlemlenmiştir (Tablo 3).

Tablo 3

Çocukların gittikleri anaokulu türü ve annelerin geliri arasındaki ilişkiye ait bulgular

Değişken Anaokulu türü (N=262)		Gelir seviyeleri (%)				χ^2	p
		2500 TL altında	2500-5000 TL	5000-10000 TL	10000 TL üstünde		
	Devlet	8,9	45,2	37,0	8,9		
	Özel	3,9	24,4	51,2	20,5		

Tablo 4'te ETÖ alt boyutlarına ait ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerler sunulmuştur.

Tablo 4

ETÖ alt boyutlarına ait ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri

ETÖ alt boyut	$\bar{X}$	SS	Min.	Max.
Demokratik	74,55	8,50	41,00	85,00
Otoriter	19,30	5,55	11,00	43,00
Koruyucu	30,44	6,25	14,00	45,00
İzin verici	20,18	4,74	11,00	34,00

Tablo 5'de ABÖ'ye yönelik açımlayıcı faktör analizi sonucu oluşturduğumuz alt boyutlara ait ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerler sunulmuştur.

Tablo 5

Açımlayıcı faktör analizi sonrası disiplin tarzlarının alt boyutlarına ait ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri

Disiplin tarzları alt boyut	$\bar{X}$	SS	Min.	Max.
Umursamazlık	23,97	8,95	9,00	57,00
Aşırı tepki	18,36	6,09	6,00	40,00

Nicel Verilere Dair Bulgular

Bu başlık altında çıkarımsal analizlere yer verilmiştir. Hem yabancı hem de Türk literatüründe ABÖ'nün faktör sayısı ile ilgili tutarsızlıklar olduğundan ve katılımcı sayımızın yüksek olmasından dolayı Açımlayıcı Faktör Analizi yapılmıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi Ek E'de verilmiştir.

Ardından, Demografik Bilgi Formu, ETÖ ve Açımlayıcı Faktör Analizi sonucu oluşturduğumuz disiplin tarzları değişkenleriyle toplanan verilerin aralarındaki ilişkilere bakılıp Aşamalı Regresyon Analizi (stepwise metodu) yapılmıştır ve anlamlı farkların yorumlanması için Bağımsız Örneklemeler için T-Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Sonrasında ETÖ ve Açımlayıcı Faktör Analizi sonucu oluşturduğumuz disiplin tarzları değişkenleriyle toplanan veriler Regresyon Analizine tabii tutulmuştur.

Ana baba ölçeğine dair psikometrik çalışmalar.

Annelerin çocuklarına yönelik disiplin tarzlarını belirlemek için 30 maddelik ölçme aracının, yabancı ve yerli literatürde ölçek ile ilgili yer alan çelişkilerden ötürü yapılan açımlayıcı faktör sonuçlarına göre, temel bileşenler analizinde, ölçeğin Kaiser Meyer Olkin (KMO) değeri 0,782 bulunmuştur. KMO testi, örneklem yeterliliğini göstermektedir ve 0,7 ve üzeri iyi olarak değerlendirilmektedir (Can, 2017). Buna dayanarak KMO değerinin iyi olduğu söylenir. Ölçeğin, Barlett testi sonucu 1937,915 olarak tespit edilmiştir.

Faktör örüntüsünün oluşturulmasında 0,30 ile 0,40 arasında değişen faktör yüklerinin kesme noktası olarak alınabilmektedir. Bu araştırmada kesme noktası olarak 0,40 kabul edilmiştir. İki faktöre sabitlenen açımlayıcı faktör analizinin sonuçları incelendiğinde, bazı maddelerin faktör yük değerinin 0,40'ın altında kaldığı ya da her iki faktör boyutuna da girmediği gözlemlenmiştir (bk. Tablo 6). Analiz sonucunda 18 maddeden oluşan iki alt boyutlu bir ölçek oluşmuştur. Birinci alt boyutta 9 madde (30,26,12,28,20,8,17,7,19), ikinci alt boyutta 9 madde (22,6,10,14,23,16,3,1,4) yer almıştır. Birinci alt boyutunun Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı 0,80 ve ikinci alt boyutunun Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı 0,21 olarak bulunmuştur. İkinci alt boyutunun düşük Cronbach Alpha'sından dolayı güvenilir olmayan maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Kötü maddelerin ölçekten çıkarıldığında halihazırdaki güvenirlik katsayısının artacağı göz önünde bulundurulunca, öncelikle 1. madde çıkarılarak 0,37, sonrasında 23. madde çıkarılarak 0,54 ve son olarak 16. madde çıkarılarak Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı 0,69'a ulaşmıştır. Çıkarılan maddeler sonrasında birinci alt boyutu 9 madde (30,26,12,28,20,8,17,7,19), ikinci alt boyutu ise 6 madde (22,6,10,14,3,4) olarak toplam 15 maddelik son halini almıştır.

Tablo 6

Disiplin tarzlarına dair döndürülmüş temel bileşenler analizi

Madde Numarası	Faktör Ortak Varyansı	Döndürme Sonrası	
		1. Faktörde Yüğü	2. Faktörde Yüğü
Madde 30	0,523	0,722	
Madde 26	0,486	0,686	
Madde 12	0,417	0,642	
Madde 28	0,417	0,615	
Madde 20	0,343	0,583	
Madde 8	0,343	0,577	
Madde 17	0,458	0,562	0,378
Madde 7	0,284	0,532	
Madde 19	0,184	0,418	
Madde 25	0,186	0,361	
Madde 27	0,137	-,337	
Madde9	0,131		
Madde 5	0,171		

Tablo 6 (devam)

Disiplin tarzlarına dair döndürülmüş temel bileşenler analizi

Madde Numarası	Faktör Ortak Varyansı	Döndürme Sonrası	
		1. Faktörde Yüğü	2. Faktörde Yüğü
Madde 29	0,119		
Madde 2	0,121		
Madde 21	0,081		
Madde 11	0,033		
Madde 22	0,495		0,701
Madde 6	0,456		0,674
Madde 10	0,431		0,651
Madde 18	0,377	0,383	0,479
Madde 14	0,307		0,473
Madde 23	0,231		-,473
Madde 16	0,317		-,473
Madde 3	0,266		0,449
Madde 1	0,201		-,443
Madde 4	0,220		0,437
Madde 15	0,232		0,383
Madde 24	0,121		0,348
Madde 13	0,104		

Maddelerin içeriklerine ve orijinal ölçekteki isimlere bağlı kalınarak alt boyutlara Umursamazlık ve Aşırı Tepki isimleri verilmiştir. Birinci boyutta yer alan maddelerde genel olarak umursamazlık davranışlarına odaklanılmıştır. “Her istediğine izin veririm”, “Çoğu zaman ısrar etmem” gibi maddeler de göz önüne alınarak birinci boyuta Umursamazlık adı verilmiştir. İkinci boyutta yer alan maddeler aşırı tepki ifadelerini yansıtmaktadır. Örnek verecek olursak; “Sesimi yükseltir veya bağırırım”, “Huysuz davranıp, çocuğuma yüklenirim” gibi ifadeler yer almıştır. Buradan hareketle ikinci boyuta, Aşırı Tepki adı verilmiştir.

Değişkenler arasındaki ilişkiler.

Araştırmada disiplin tarzlarının ve çocuk yetiştirme tutumlarının demografik değişkenlerle ilişkisi olup olmadığını ortaya koymak için, anlamlı olan ilişkileri belirlemek ve çıkan sonuçlara göre regresyon analizi yapabilmek amacıyla tüm değişkenlere basit doğrusal korelasyon işlemi yapılmıştır. Sonuçlar aşağıdaki Tablo 7’de verilmiştir. Burada anlamlı ilişki gösteren değerlere bakılarak, ilgili değişkenlerle

aşamalı regresyon analizi (stepwise metodu) yapılmıştır. Ardından aşamalı regresyon analizinde anlamlı bulunan değişkenlere yönelik ANOVA ve T-test yapılmıştır.

Disiplin tarzları ve demografik değişkenler arasındaki ilişkiler.

Bu bölümde disiplin tarzlarının alt boyutları olan Umursamazlık ve Aşırı Tepki tarzlarına tek tek bakılacaktır.

Umursamazlık disiplin tarzının basit doğrusal korelasyon sonucunda, demografik değişkenlerle anlamlı bir ilişkisinin olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Tablo 8’de Aşırı Tepki disiplin tarzının, Çocuk Cinsiyeti, annelerin Çalışma Durumu ve Çocuk En Çok Kimin Sözü Dinliyor? değişkenleri tarafından ne derece yordandığını görmek için aşamalı çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda ilk olarak Çalışma Durumu, ikinci olarak Çocuk Cinsiyeti ve üçüncü olarak Çocuk En Çok Kimin Sözü Dinliyor? değişkenleri Aşırı Tepki disiplin tarzı yordamada en yüksek ve anlamlı bir ilişki göstermiştir. Birinci aşamada Aşırı Tepki disiplin tarzının en iyi yordayıcısı ve aşırı tepki puanlarındaki varyansın en fazla açıklayıcı olarak Çalışma Durumu analize girmiş ve toplam varyansın %3’ünü açıklamıştır. Aşırı Tepki ile Çalışma Durumu arasındaki ikili korelasyon pozitif yönde ve anlamlı bulunmuştur ($R= 0,179$, $R^2=0,032$, $F_{(1-254)}= 8,423$, $p<0,01$).

Tablo 7

Değişkenler arası korelasyon katsayılar

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1-Dt	1														
2-Ot	-,159**	1													
3-Kt	,024	,224**	1												
4-İvt	-,148*	,310**	,089	1											
5-Udt	-,608**	,201**	,222**	,332**	1										
6-Atdt	-,033	,661**	,234**	,027	,127*	1									
7-Md	,007	-,088	-,078	-,060	-,008	,004	1								
8-Yş	,063	,126*	-,131*	-,020	-,059	,080	-,070	1							
9-Eği	,049	-,045	-,212**	-,043	-,090	-,031	,062	,146*	1						
10-Çd	,105	,175**	,109	,006	-,095	,170**	-,117	-,018	-,364**	1					
11-Gel	,033	-,049	-,199**	,007	-,097	-,083	-,143*	,168**	,434**	-,188**	1				
12-Çs	,092	,106	,045	-,032	-,074	,065	-,172**	,324**	-,154*	,209**	-,010	1			
13-Çc	-,087	,136*	,043	,022	,114	,185**	,072	-,071	-,015	,067	-,054	-,016	1		
14-Abgs	,012	,101	,021	-,163*	,012	,036	-,064	,109	-,002	,089	,039	,097	,030	1	
15-Çksd	-,188**	-,127*	-,014	,080	,103	-,137*	-,089	,037	-,011	-,101	,059	,119	,052	-,054	1

Not: *p<.05; **p<.001, çift yönlü. Dt: Demokratik Tutum, Ot: Otoriter Tutum, Kt: Koruyucu Tutum, İvt: İzin Verici Tutum, Udt: Umursamazlık Disiplin Tarzı, Atdt: Aşırı Tepki

Disiplin Tarzı, Md: Medeni durum, Yş: Yaş, Eği: Eğitim, Çd: Çalışma durumu, Gel: Gelir, Çs: Çocuk Sayısı, Çc: Çocuk Cinsiyeti, Abgs: Aile Büyükleriyle Görüşme Sıklığı, Çksd:

Çocuk En Çok Kimin Sözü Dinler?

İkinci aşamada Çalışma Durumu değişkenine ek olarak Çocuk Cinsiyeti değişkeni analize girmiştir. Çocuk Cinsiyeti değişkeninin getirdiği ek katkı %2 olmuş iki değişken birlikte aşırı tepki puanlarındaki toplam varyansı %5'e yükseltmiştir. Aşırı Tepki ve Çocuk Cinsiyeti değişkeninin arasındaki ikili korelasyon pozitif yönde ve anlamlıdır ($R= 0,229$, $R^2=0,053$, $F_{(2-253)}= 7,029$, $p<0,01$). Üçüncü aşamada Çalışma Durumu ve Çocuk Cinsiyeti değişkenlerine ek olarak Çocuk En Çok Kimin Sözü Dinliyor? değişkeni analize girmiştir. Çocuk En Çok Kimin Sözü Dinliyor? değişkeninin getirdiği ek katkı %2 olmuş ve bu üç değişken birlikte aşırı tepki puanlarındaki toplam varyansı %7'ye yükseltmiştir. Aşırı Tepki ile Çocuk En Çok Kimin Sözü Dinliyor? değişkeni arasındaki ikili korelasyon negatif yönde ve anlamlı bulunmuştur ($R= 0,264$, $R^2=0,070$, $F_{(3-252)}= 6,301$, $p<0,01$).

Tablo 8

Aşırı tepkinin çocuk cinsiyeti, annelerin çalışma durumu ve çocuk en çok kimin sözünü dinliyor? tarafından yordanmasına ilişkin aşamalı çoklu regresyon analizi

Değişkenler	B	Standart Hata	β	t	p	F	R	R^2	R^2 değişim
1. Aşama									
Sabit	16,336	0,825		19,798	0,000				
Çalışma durumu	1,168	0,402	,179	2,902	0,004	8,423	0,179	0,032	0,032
2. Aşama									
Sabit	13,750	1,374		10,007	0,000				
Çalışma durumu	1,104	0,400	,169	2,761	0,006				
Çocuk cinsiyet	1,770	0,756	,144	2,342	0,020	7,029	0,229	0,053	0,021
3. Aşama									
Sabit	15,248	1,531		9,958	0,000				
Çalışma durumu	1,013	0,399	,155	2,537	0,012				
Çocuk cinsiyet	1,865	0,751	,151	2,482	0,014				
Çocuk en çok kimin sözünü dinliyor?	-,764	0,355	-,132	-2,154	0,032	6,301	0,264	0,070	0,017

Tablo 9'da Aşırı Tepki disiplin tarzının annenin çalışıp çalışmamasıyla ilişkisine açıklık getirmek üzere tek yönlü varyans analizi yapılmış ve test sonunda, tam zamanlı, yarı zamanlı çalışan ve çalışmayan anneler arasında istatistiksel olarak anlamlı fark gözlemlenmiştir [Ortalamalar, tam zamanlı çalışan anneler=17,57, yarı

zamanlı çalışan anneler=17,36 ve çalışmayan anneler=19,79, $F_{(2-268)}= 4,452$, $p<0,05$]. Test sonucu hesaplanan etki büyüklüğü ($\eta^2=0,03$) bu farkın düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. Yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucunda, anlamlı farkın, tam zamanlı çalışan ve çalışmayan annelerden gelen puanlar arasında olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Bu bulguya göre, çalışmayan anneler tam zamanlı çalışan annelere göre daha yüksek düzeyde Aşırı Tepki disiplin tarzı uygulamaktadır.

Tablo 9

Aşırı tepki disiplin tarzı ve annelerin çalışma durumuna ilişkin ANOVA

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Aşırı tepki	Gruplar Arası	323,585	2	161,792	4,452	0,013	tam zamanlı çalışan-çalışmayan
	Gruplar İçi	9738,904	268	36,339			
	Toplam	10062,489	270				

Tablo 10'da Aşırı Tepki disiplin tarzının çocuk cinsiyetiyle ilişkisine açıklık getirmek üzere ilişkisiz örneklem için t testi yapılmış ve test sonunda, kız çocukları ve erkek çocukları arasında anlamlı bir fark gözlemlenmiştir [Ortalamalar, kız çocuk=17,20 ve erkek çocuk=19,45, $t_{(275)}= -3,129$, $p<0,05$]. Bu bulguya göre, erkek çocuklara kız çocuklarına göre daha yüksek düzeyde Aşırı Tepki disiplin tarzı uygulanmıştır.

Tablo 10

Aşırı tepki disiplin tarzı ve çocuk cinsiyetine ilişkin ilişkisiz örneklem için t testi

	Çocuk cinsiyeti	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Aşırı tepki	Kız çocuk	134	17,20	6,00	275	-3,129	0,002
	Erkek çocuk	143	19,45	5,99			

Aşırı Tepki disiplin tarzının Çocuk En Çok Kimin Sözü Dinliyor? değişkeni ile ilişkisine açıklık getirmek üzere ANOVA yapılmış ve test sonucunda, anneyi,

babayı, hem anneyi hem de babayı ve diğerlerini dinleyenler arasında anlamlı fark olmadığı saptanmıştır ($F_{(3-265)} = 2,406$, $p > 0,05$).

Çocuk yetiştirme tutumu ve demografik değişkenler arasındaki ilişkiler.

Bu bölümde ebeveyn tutumlarının alt boyutları olan Demokratik, Otoriter, Koruyucu ve İzin Verici tutumlara tek tek bakılacaktır.

Demokratik çocuk yetiştirme tutumunun Çocuk En Çok Kimin Sözü Dinliyor? değişkeni tarafından ne derece yordandığını görmek için aşamalı basit regresyon analizi yapılmıştır (Tablo 11). Yapılan analiz sonucunda, birinci aşamada Çocuk En Çok Kimin Sözü Dinliyor? değişkeni tek başına Demokratik tutumun yaklaşık %4'ünü açıklamaktadır. Demokratik tutum ve Çocuk En Çok Kimin Sözü Dinliyor? değişkeni arasındaki ilişki negatif yönde ve anlamlı bulunmuştur ($R = 0,188$, $R^2 = 0,035$, $F_{(1-267)} = 9,792$, $p < 0,01$).

Tablo 11

Demokratik tutumun çocuk en çok kimin sözünü dinliyor? tarafından yordanmasına ilişkin aşamalı basit regresyon analizi

Değişkenler	B	Standart Hata	β	t	p	F	R	R^2	R^2 değişim
Sabit	77,504	1,065		72,802	0,000				
Çocuk en çok kimin sözünü dinliyor?	-1,521	0,486	-,188	-3,129	0,002	9,792	0,188	0,035	0,035

Tablo 12'de Demokratik tutum ve Çocuk En Çok Kimin Sözü Dinliyor? ilişkisine açıklık getirmek üzere tek yönlü varyans analizi yapılmış ve test sonunda, anneyi, babayı, hem anneyi hem de babayı ve diğerlerini dinleyenler arasında istatistiksel olarak anlamlı fark gözlemlenmiştir [Ortalamalar, anneyi dinleyenler=76,15, babayı dinleyenler=72,46, hem anneyi hem de babayı dinleyenler=74,74 ve diğerleri=69,70, $F_{(3-265)} = 5,532$, $p < 0,05$]. Varyansların eşit olmadığı görülerek yapılan Welch testi sonucunun da ANOVA sonucunu desteklediği

görülmüştür ($p<0,05$). Test sonucu hesaplanan etki büyüklüğü ($\eta^2=0,06$) bu farkın orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Yapılan Games-Howell çoklu karşılaştırma testi sonucunda, anlamlı farkın, anneyi dinleyenler ve diğerlerini dinleyenlerden gelen puanlar arasında olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Bu bulguya göre, en çok anneyi dinleyen çocukların annelerin, diğerlerini dinleyen çocukların annelerine göre daha yüksek düzeyde Demokratik tutuma sahiptir.

Tablo 12

Demokratik tutum ve çocukların en çok kimi dinlediklerine ilişkin ANOVA

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Demokratik	Gruplar Arası	1157,405	3	385,802	5,5332	0,001	anne-diğerleri
	Gruplar İçi	18480,417	265	69,737			
	Toplam	19637,822	268				

Tablo 13'te Otoriter çocuk yetiştirme tutumunun annelerin Çalışma Durumu, Yaş, Çocuk Cinsiyeti ve Çocuk En Çok Kimin Sözü Dinliyor? değişkenleri tarafından ne derece yordandığını görmek için aşamalı çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda ilk olarak Çalışma Durumu ikinci olarak Yaş değişkenleri Otoriter tutumu yordamada en yüksek ve anlamlı bir ilişki göstermiştir. Birinci aşamada Otoriter tutumun en iyi yordayıcısı ve Otoriter tutumdaki puanlarındaki varyansın en fazla açıklayıcı olarak Çalışma Durumu analize girmiş ve toplam varyansın %3'ünü açıklamıştır. Otoriter tutum ile Çalışma durumu arasındaki ikili korelasyon pozitif yönde ve anlamlı bulunmuştur ($R= 0,185$, $R^2=0,034$, $F_{(1-257)}= 9,070$, $p<0,01$). İkinci aşamada Çalışma durumu değişkene ek olarak Yaş değişkeni analize girmiştir. Yaş değişkeninin getirdiği ek katkı %2 olmuş iki değişken birlikte otoriter tutum puanlarındaki toplam varyansı %5'e yükseltmiştir. Otoriter tutum ve Yaş değişkeni arasındaki ikili korelasyon pozitif yönde ve anlamlıdır ($R= 0,231$,

$R^2=0,053$, $F_{(2-256)}= 7,215$, $p<0,01$). Çocuk Cinsiyeti ve Çocuk En Çok Kimin Sözüünü Dinliyor? değişkenlerinin modele girmediği saptanmıştır.

Tablo 13

Otoriter tutumun annelerin çalışma durumu ve yaşları tarafından yordanmasına ilişkin aşamalı çoklu regresyon analizi

Değişkenler	B	Standart Hata	β	t	p	F	R	R^2	R^2 değişim
1. Aşama									
Sabit	17,388	0,734		23,695	0,000				
Çalışma durumu	1,071	0,356	,185	3,012	0,003	9,070	0,185	0,034	0,034
2. Aşama									
Sabit	15,071	1,249		12,066	0,000				
Çalışma durumu	1,093	0,353	,188	3,097	0,002				
Yaş	1,337	0,586	,139	2,283	0,023	7,215	0,231	0,053	0,019

Tablo 14'te Otoriter çocuk yetiştirme tutumunun annelerin çalışıp çalışmamasıyla ilişkisine açıklık getirmek üzere tek yönlü varyans analizi yapılmış ve test sonunda, tam zamanlı, yarı zamanlı çalışan ve çalışmayan anneler arasında istatistiksel olarak anlamlı fark gözlemlenmiştir [Ortalamalar, tam zamanlı çalışan anneler=18,45, yarı zamanlı çalışan anneler=20,00 ve çalışmayan anneler=20,46, $F_{(2-268)}= 4,314$, $p<0,05$]. Test sonucu hesaplanan etki büyüklüğü ($\eta^2=0,03$) bu farkın düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. Yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucunda, anlamlı farkın, tam zamanlı çalışan ve çalışmayan annelerden gelen puanlar arasında olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Bu bulguya göre, çalışmayan anneler tam zamanlı çalışan annelere göre daha yüksek düzeyde Otoriter tutuma sahiptir.

Tablo 14

Otoriter tutum ve annelerin çalışma durumuna ilişkin ANOVA

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
	Gruplar Arası	255,807	2	127,903	4,314	0,014	tam zamanlı çalışan-çalışmayan
Otoriter	Gruplar İçi	7945,987	268	29,649			
	Toplam	8201,793	270				

Otoriter tutumun annelerin Yaş değişkeni ile ilişkisine açıklık getirmek üzere ANOVA yapılmış ve test sonucunda, 24-33, 34-43 ve 44 ve üzeri yaşlar arasında anlamlı fark olmadığı saptanmıştır ($F_{(2-269)} = 2,163$, $p > 0,05$).

Tablo 15'te Koruyucu çocuk yetiştirme tutumunun annelerin, Eğitim, Gelir ve Yaş değişkenleri tarafından ne derece yordandığını görmek için aşamalı çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, birinci aşamada Eğitim değişkeni tek başına Demokratik tutumun yaklaşık %6'sını açıklamaktadır. Koruyucu tutum ve Eğitim değişkeni arasındaki ilişki negatif yönde ve anlamlı bulunmuştur ($R = 0,237$, $R^2 = 0,056$, $F_{(1-247)} = 14,756$, $p < 0,01$). Gelir ve Yaş değişkenlerinin modele girmediği saptanmıştır.

Tablo 15

Koruyucu tutumun annelerin eğitimi tarafından yordanmasına ilişkin aşamalı çoklu regresyon analizi

Değişkenler	B	Standart Hata	β	t	p	F	R	R^2	R^2 değişim
Sabit	40,827	2,762		14,780	0,000				
Eğitim	-2,167	0,564	-,237	-3,841	0,000	14,756	0,237	0,056	0,056

Tablo 16'da Koruyucu çocuk yetiştirme tutumunun annenin eğitim seviyesi ile ilişkisine açıklık getirmek üzere, tek yönlü varyans analizi yapılmış ve test sonunda, ilkokul, ortaokul, lise, yüksek okul, yüksek lisans ve doktora mezunu anneler, arasında istatistiksel olarak anlamlı fark gözlemlenmiştir [Ortalamalar, ilkokul mezunu anneler=31,67, ortaokul mezunu anneler=32,58, lise mezunu anneler=33,57, yüksek okul mezunu anneler=29,47, yüksek lisans mezunu anneler=28,64 ve doktora mezunu anneler=30,96, $F_{(5-271)} = 4,809$, $p < 0,05$]. Test sonucu hesaplanan etki büyüklüğü ($\eta^2 = 0,08$) bu farkın yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucunda, anlamlı farkın, lise ve yüksek okul mezunu annelerden,

lise ve yüksek lisans mezunu annelerden gelen puanlar arasında olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Bu bulguya göre, lise mezunu anneler yüksek okul ve yüksek lisans mezunu annelere göre daha yüksek düzeyde Koruyucu tutuma sahiptir.

Tablo 16

Koruyucu tutum ve annelerin eğitime ilişkin ANOVA

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Koruyucu	Gruplar Arası	878,687	5	175,737	4,809	0,000	lise-yüksek okul mezunu lise-yüksek lisans mezunu
	Gruplar İçi	9902,580	271	36,541			
	Toplam	10781,267	276				

İzin Verici çocuk yetiştirme tutumunun Çocukların Aile Büyükleriyle Görüşme Sıklığı değişkeni tarafından ne derece yordandığını görmek için aşamalı basit regresyon analizi yapılmış ve test sonucunda, anlamlı fark bulunmamıştır ($F_{(1-207)}=5,697$, $p>0,05$).

Çocuk yetiştirme tutumları ve disiplin tarzları arasındaki ilişkilere dair bulgular.

Bu bölümde disiplin tarzlarının alt boyutları olan Umursamazlık ve Aşırı Tepkinin, ebeveyn tutumlarının alt boyutları olan Demokratik, Otoriter, Koruyucu ve İzin Verici tutumları yordayıp yordamadığına tek tek bakılacaktır.

Demokratik tutumun, Umursamazlık ve Aşırı Tepki disiplin tarzları değişkenleri tarafından ne derece yordandığını görmek amaçlı çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, Umursamazlık ve Aşırı Tepki değişkenleri birlikte, Demokratik tutum ile anlamlı bir ilişki ($R=0,599$, $R^2=0,359$) sergilemişlerdir ($F_{(2-270)}=75,565$, $p<0,01$). Söz konusu iki disiplin değişkeni, Demokratik tutumdaki değişimin %36'sını açıklamaktadır. Standartlaştırılmış regresyon katsayılarına göre, yordayıcı değişkenlerin, Demokratik tutum üzerindeki

önem sırası, Umursamazlık ($\beta=-,601$), Aşırı Tepki ($\beta=0,039$). Regresyon katsayılarının anlamlılık testleri göz önüne alındığında, yordayıcı değişkenlerden sadece Umursamazlık ($p<0,01$) değişkeninin, Demokratik tutum üzerinde anlamlı yordayıcı olduğu görülmektedir. Yordayıcı değişkenlerle Demokratik tutum arasındaki ilişkilere bakıldığında, Umursamazlık ile ($r=-,598$), [diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde ($r=-,599$] ve Aşırı Tepki ile ($r=-,017$), [diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde ($r=0,048$] düzeyinde korelasyon gözlemlenmektedir (Tablo 17).

Tablo 17

Demokratik tutumun umursamazlık ve aşırı tepki disiplin tarzları tarafından yordanmasına ilişkin çoklu doğrusal regresyon analizi

Değişkenler	B	Standart Hata	β	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	87,734	1,679	-	52,240	0,000	-	-
Umursamazlık	-,592	0,048	-,601	-12,288	0,000**	-,598	-,599
Aşırı tepki	0,055	0,070	0,039	0,793	0,428	-,017	0,048
R=0,599	R ² =0,359						
F ₍₂₋₂₇₀₎ =75,565	p=0,000						

**p<0,01

Otoriter tutumun, Umursamazlık ve Aşırı Tepki disiplin tarzları değişkenleri tarafından ne derece yordandığını görmek amaçlı çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, Umursamazlık ve Aşırı Tepki değişkenleri birlikte, Otoriter tutum ile anlamlı bir ilişki ($R=0,641$, $R^2=0,410$) sergilemişlerdir ($F_{(2-270)}=93,994$, $p<0,01$). Söz konusu iki disiplin değişkeni, Otoriter tutumdaki değişimin %41'ini açıklamaktadır. Standartlaştırılmış regresyon katsayılarına göre, yordayıcı değişkenlerin, Otoriter tutum üzerindeki önem sırası, Aşırı Tepki ($\beta=0,623$), Umursamazlık ($\beta=0,102$). Regresyon katsayılarının anlamlılık testleri göz önüne alındığında, yordayıcı değişkenlerden sadece Aşırı Tepki ($p<0,01$) değişkeninin, Otoriter tutum üzerinde anlamlı yordayıcı olduğu görülmektedir. Yordayıcı

değişkenlerle Otoriter tutum arasındaki ilişkilere bakıldığında, Umursamazlık ile ($r=0,160$), [diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde ($r=0,131$)] ve Aşırı Tepki ile ($r=0,633$), [diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde ($r=0,629$)] düzeyinde korelasyon gözlemlenmektedir (Tablo 18).

Tablo 18

Otoriter tutumun umursamazlık ve aşırı tepki disiplin tarzları tarafından yordanmasına ilişkin çoklu doğrusal regresyon analizi

Değişkenler	B	Standart Hata	β	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	7,400	1,018	-	7,270	0,000	-	-
Umursamazlık	0,063	0,029	0,102	2,163	0,031	0,160	0,131
Aşırı tepki	0,563	0,042	0,623	13,279	0,000**	0,633	0,629
R=0,641	R ² =0,410						
F ₍₂₋₂₇₀₎ =93,994	p=0,000						

**p<0,01

Koruyucu tutumun, Umursamazlık ve Aşırı Tepki disiplin tarzları değişkenleri tarafından ne derece yordandığını görmek amaçlı çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, Umursamazlık ve Aşırı Tepki değişkenleri birlikte, Koruyucu tutum ile anlamlı bir ilişki ($R=0,302$, $R^2=0,091$ sergilemişlerdir ($F_{(2-270)}=13,514$, $p<0,01$). Söz konusu iki disiplin değişkeni, Koruyucu tutumdaki değişimin %9'unu açıklamaktadır. Standartlaştırılmış regresyon katsayılarına göre, yordayıcı değişkenlerin, Koruyucu tutum üzerindeki önem sırası, Umursamazlık ($\beta=-0,204$), Aşırı Tepki ($\beta=0,204$). Regresyon katsayılarının anlamlılık testleri göz önüne alındığında, yordayıcı değişkenlerden hem Umursamazlık ($p<0,01$) hem de Aşırı Tepki ($p<0,01$) değişkenlerinin, Koruyucu tutum üzerinde anlamlı yordayıcı oldukları görülmektedir. Yordayıcı değişkenlerle Koruyucu tutum arasındaki ilişkilere bakıldığında, Umursamazlık ile ($r=0,223$), [diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde ($r=0,209$)] ve Aşırı Tepki ile ($r=0,223$), [diğer yordayıcı

değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde ($r=0,208$] düzeyinde korelasyon gözlemlenmektedir (Tablo 19).

Tablo 19

Koruyucu tutumun umursamazlık ve aşırı tepki disiplin tarzları tarafından yordanmasına ilişkin çoklu doğrusal regresyon analizi

Değişkenler	B	Standart Hata	β	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	22,956	1,483	-	15,480	0,000	-	-
Umursamazlık	0,149	0,043	0,204	3,504	0,001**	0,223	0,209
Aşırı tepki	0,216	0,062	0,204	3,498	0,001**	0,223	0,208
R=0,302	R ² =0,091						
F ₍₂₋₂₇₀₎ =13,514	p=0,000						
**p<0,01							

İzin Verici tutumun, Umursamazlık ve Aşırı Tepki disiplin tarzları değişkenleri tarafından ne derece yordandığını görmek amaçlı çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, Umursamazlık ve Aşırı Tepki değişkenleri birlikte, İzin Verici tutum ile anlamlı bir ilişki ($R=0,324$, $R^2=0,105$) sergilemişlerdir ($F_{(2-270)}=15,783$, $p<0,01$). Söz konusu iki disiplin değişkeni, Otoriter tutumdaki değişimin %11'ini açıklamaktadır. Standartlaştırılmış regresyon katsayılarına göre, yordayıcı değişkenlerin, İzin Verici tutum üzerindeki önem sırası, Umursamazlık ($\beta=0,324$), Aşırı Tepki ($\beta=-,006$). Regresyon katsayılarının anlamlılık testleri göz önüne alındığında, yordayıcı değişkenlerden sadece Umursamazlık disiplin ($p<0,01$) değişkeninin, İzin Verici tutum üzerinde anlamlı yordayıcı olduğu görülmektedir. Yordayıcı değişkenlerle İzin Verici tutum arasındaki ilişkilere bakıldığında, Umursamazlık ile ($r=0,323$), [diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde ($r=0,323$] ve Aşırı Tepki ile ($r=0,024$), [diğer yordayıcı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde ($r=-,006$] düzeyinde korelasyon gözlemlenmektedir (Tablo 20).

Tablo 20

İzin verici tutumun umursamazlık ve aşırı tepki disiplin tarzları tarafından yordanmasına ilişkin çoklu doğrusal regresyon analizi

Değişkenler	B	Standart Hata	β	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	16,001	1,115	-	14,354	0,000	-	-
Umursamazlık	0,179	0,032	0,324	5,602	0,000**	0,323	0,323
Aşırı tepki	-,005	0,046	-,006	-,099	0,921	0,024	-,006
R=0,324	R ² =0,105						
F(2-270)=15,783	p=0,000						
**p<0,01							

Nitel Verilere Dair Bulgular

Bu başlık altında nitel verilere ilişkin analizlere yer verilmiştir. Ebeveynlerin sosyalleştirme hedeflerinin neler olduğu incelenmiştir. Ardından, bu hedeflerin iyi/ideal insan tanımlamalarıyla örtüşüp örtüşmediğine bakılmıştır.

Sosyalleştirme hedefleri ile ilgili bulgular.

Ebeveynlerin yanıtlarının içerik analizi sonunda toplam 230 farklı özellik ortaya çıkmıştır. Prototip analizi yöntemi de kullanılarak, belirtilen özelliklerin frekans hesaplarına dayandırılarak yapılmıştır. Çalışmada, en yüksek frekanslı 30 özellik değerlendirmeye alınmıştır.

En yüksek frekanslı 30 özellikler arasından ilk üç özelliğin sırasıyla *saygılı*, *özgüvenli* ve *dürüst* olduğu ve 322 ebeveyn arasından 100'den fazla katılımcının verdiği yanıtlar olarak bulgularımızın içerisinde yer aldığı görülmektedir.

Çalışmamızda ebeveynlerin çocuklarına dair sosyalleştirme hedeflerinin davranışsal nitelik taşıdığı gözlemlenmiştir. Çalışmamızda davranışsal nitelikli özellikler arasında *kendi ayakları üzerinde durabilen*, *sosyal/girişken* ve *bilgili/kültürlü/egitimli* gibi özelliklerin yer aldığı görülmektedir. Davranışsal nitelikli özelliklerin yanı sıra, çalışmamızda ebeveynlerin çocuklarına dair sosyalleştirme

hedeflerinin karakter temelli özellikler içerdiği de gözlemlenmiştir. Listede yer alan *açık (fikirli), duyarlı, kararlı, azimli, özgür* gibi özelliklerin karakter temelli özellikler olarak ifade edilmiştir. Çalışmamızda listelenen tüm özelliklerin olumlu ifadeler olduğu görülmüştür. Tüm bunlarla birlikte, ebeveynlerin çocuklarına dair sosyalleştirme hedeflerinin genel anlamda soyut olması dikkat çekmiştir. Listemizde yer alan *mutlu ve sevgi dolu* özelliklerin soyut özellikler olduğu görülmüştür.

Çalışmamızda ebeveynlerin çocuklarına dair sosyalleştirme hedefleri toplulukçu ve bireyselci kültür olarak ayrıldığında *kendi ayakları üzerinde durma ve özgür* özelliklerinin, gelecek kuşaklarda bireyselci çocuk vurgusunu arttırdığı görülmektedir. Buna karşın ebeveynlerin çocuklarına dair sosyalleştirme hedefleri arasında *aileye bağlılık* özelliği de yer almaktadır.

Sosyalleştirme hedeflerinin, iyi insan tanımlamalarıyla ilgili bulgular.

Smith, Türk Smith ve Christopher (2007) iyi insan kavramını yedi ülkede emik bir çalışmayla prototip analizi yöntemi ile araştırmıştır. Rosch (1978) prototiplerin kategorilerin iç yapısı olduğundan bahsetmiştir. Protitipler, bir kategorinin gereğinden fazla olma yapısını en çok yansıtan kategori üyeleri olarak görülmektedir. Löbner (2002) prototip kuramında, kategorilerin kademeli bir biçimde sergilendiğinden, kategoriye temsil eden üyenin merkez alındığından ve diğer kategori üyelerinin prototipe benzerliklerine göre çevresinde olduklarından söz etmiştir (akt, Çağlayan Dilber, 2014). Smith ve ark. (2007) çalışmasında yer alan prototip analiziyle belirlenmiş olan Türk toplumundaki iyi/ideal insan özellikler ile bu çalışmada Türk kültüründeki ebeveynlerin çocuklarına dair sosyalleştirme hedefleri arasında yapılan korelasyona göre, ilk 30 özellik bazında istatistiksel olarak bir korelasyon bulunmuştur ($r=60$, $p=0.01$). Tablo 21 içerisinde ebeveynlerin çocuklarına dair sosyalleştirme

hedefleri ile Smith ve ark. (2007) çalışmasının iyi insan özelliklerinin karşılaştırılması yer almaktadır. En yüksek frekanslı özelliklerin her iki listede de *saygılı* ve *dürüst* olarak sıralandığı görülmüştür. Smith ve ark. (2007) çalışmasında yer alan Türk toplumundaki iyi insan özelliklerinin 15 sene öncesine dayandığı göz önünde bulundurularak, bizim çalışmamızda ilk 20 sıraya giren özelliklerin Smith ve ark. (2007) çalışmasındaki 12 tanesiyle, ilk 30 sıraya giren özelliklerimizin ise 17 tanesiyle benzerlik göstermesi, çalışmalar arasında tutarlılık olduğunu ifade etmektedir.

Sosyalleştirme hedefleri arasında yer alan *ahlaklı*, *vicdanlı* ve *adil/adaletli* özelliklerin iyi insan tanımında olmasa da çocukların sosyalleşme hedefleri arasında bahsedilmesi, çalışmada dikkat çeken bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 21

ESHE’de yer alan Çocuğunuzun hangi özelliklere sahip olmasını istiyorsunuz? sorusunun cevapları ile Smith, Türk Smith ve Christopher (2007) iyi insan özelliklerinin karşılaştırılması

Saygılı	% 49	Respectful	% 47
Özgüvenli	% 48	Confident	% 9
Dürüst	% 47	Honest	% 41
Sevgi dolu	% 25	Loving	% 13
Mutlu	% 25		
Çalışkan	% 24	İndustrious	% 21
Merhametli	% 22	Compassionate	% 7
Ahlaklı	% 21		
Vicdanlı	% 21		
Adil/Adaletli	% 18		
Sosyal/Girişken	% 17	Sociable	% 9
Vatansever	% 11	Patriotic	% 9
Kendi ayakları üzerinde durabilen	% 11		
Duyarlı	% 9		
Başarılı	% 9	Successful	% 16
Kararlı	% 8	Determined	% 9
Bilgili/Kültürlü/Eğitimli	% 8	Educated	% 9
Sorumluluk sahibi	% 8	Responsible	% 11
Özgür	% 7		
Kendini ifade edebilen	% 7		

Tablo 21

ESHE’de yer alan Çocuğunuzun hangi özelliklere sahip olmasını istiyorsunuz? sorusunun cevapları ile Smith, Türk Smith ve Christopher (2007) iyi insan özelliklerinin karşılaştırılması (devam)

İnançlı	% 6		
Azimli	% 6	Determined	% 9
Güçlü	% 5		
Kendini bilen	% 5	Knows self	% 9
Açık (fikirli)	% 5	Open-minded	% 12
Hoşgörülü	% 5	Tolerant	% 15
Empati kurabilen	% 5		
Saygın	% 4	Well-spoken	% 14
Aileye bağlı	% 4		
Güvenilir	% 4		

Tartışma

Bu bölümde araştırmanın nicel ve nitel verilerinin bulguları tartışılacaktır.

Nicel Verilerin Tartışılması

Bu başlık altında araştırmadaki annelerin demografik özelliklerinin, çocuk yetiştirme tutumlarının ve disiplin tarzlarının ilişkilerine yönelik elde ettiğimiz çalışma bulguları tartışılacaktır. Ayrıca, tutumlar ve disiplin tarzları arasındaki ilişkiye dair bulgular da tartışılacaktır.

Disiplin tarzları ile ilişkili bulguların tartışılması.

Yapılan analizler sonucunda, araştırma hipotezlerimiz arasında yer alan “Disiplin tarzlarının bir boyutu olan Aşırı Tepkiyi, demografik özelliklerden olan Çalışma Durumu pozitif yönde yordar.” doğrulanmıştır. Hipotezimize ek olarak Çocuk Cinsiyeti değişkeni de Aşırı Tepkiyi pozitif yönde yordamıştır.

Araştırmamızda annelerin çalışma durumlarının aşırı tepki disiplin tarzını pozitif yönde yordadığı ve aralarında anlamlı fark olduğu saptanmıştır. Söz konusu farklılıklara bakıldığında çalışmayan annelerin aşırı tepkisel disiplin tarzlarının, tam zamanlı çalışan annelerin aşırı tepkisel disiplin tarzlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Geçmişte yapılan birtakım çalışmalarda annenin yarı veya tam zamanlı çalışmasının, annenin çocuğa sunduğu kaynakları olumsuz yönde etkileyeceği öngörülse de, yakın zamanda ve büyük örneklemelerle yapılan çalışmalar annenin çalışmasının olumsuz yönde etkilerini göstermemiştir (Baydar, Akçınar ve İmer, 2017). Çalışmamızın bu bulgusunu sosyokültürel yapının değişimi ile açıklamak mümkün olabilir. Sosyokültürel yapının değişmesi, annelerin çalışma hayatlarının olması çocuklarına yönelik geleneksel çocuk yetiştirme tutumlarının değişmiş

olabileceğini düşündürmektedir. Bu nedenle annenin çalışmasının, çocuklarına yönelik olumsuz, aşırı tepki tutumlarını azaltmış olabileceği söylenebilir.

Araştırmada çocukların kız veya erkek cinsiyette olmasının, annelerin aşırı tepkisel disiplin tarzını pozitif yönde yordadığı ve aralarında anlamlı bir etki olduğu saptanmıştır. Söz konusu etkiye bakıldığında erkek çocuğu olan annelerin aşırı tepkisel disiplin tarzının, kız çocuğu olan annelerin aşırı tepki disiplin tarzından anlamlı derecede yüksek olduğu görülmektedir. Benzer bir şekilde, Tazeoğlu (2011) annelerin uyguladığı disiplin yöntemlerinden aşırı tepki alt boyutunun, çocuk cinsiyetine göre farklılık gösterdiği ve erkek çocuklara aşırı tepki yöntemlerinin daha fazla uygulandığını vurgulamıştır.

Çocuk yetiştirme tutumları ile ilişkili bulguların tartışılması.

Araştırma hipotezlerimizde yer alan “Çocuk yetiştirme tutumlarının bir boyutu olan Otoriter tutumu, demografik özelliklerden olan Yaş pozitif yönde yordar.” ve “Çocuk yetiştirme tutumlarının bir boyutu olan Otoriter tutumu, demografik özelliklerden olan Çalışma Durumu pozitif yönde yordar.” doğrulanmıştır. Hipotezlerimize ek olarak çalışmada, Demokratik tutumu Çocuk en çok kimin sözünü dinler? değişkeni ve Koruyucu tutumu da Eğitim değişkeni negatif yönde yordamıştır.

Annesini en çok dinleyen çocukların annelerinin demokratik tutumlarının, diğerlerinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Bunun nedeni, annelerin çocuklarına karşı sevgi ve şefkat göstererek sözlerini dinlettikleri olabilir.

Araştırmada annelerin çalışma durumlarının otoriter tutumu pozitif yönde yordadığı ve aralarında anlamlı fark olduğu saptanmıştır. Giriş bölümünde aktarılan bulgularla tutarlı olarak (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016; Özben ve Argun 2002), çalışmayan annelerin otoriter tutumlarının, tam zamanlı çalışan annelerin otoriter

tutumlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu bu çalışmada da görölmüştür. Benzer bir şekilde, Şentürk (2007), 5-6 yaş çocukların çalışan ve çalışmayan annelerin çocuk yetiştirme tutumları ile bu çocukların sosyal-duygusal uyum düzeylerinin karşılaştırıldığı çalışmasında, çalışmayan annelerin baskıcı çocuk yetiştirme tutumlarının, çalışan annelerinkinden daha yüksek düzeyde olduğunu vurgulamıştır.

Annelerin yaşları arttıkça daha çok otoriter tutumu benimsedikleri görölmüştür. Bunun nedeni olarak, yaşı büyük annelerin kültürel unsurları ve yaşadıkları dönem düşünöldüğünde, çocukluklarında sıkı bir disiplin altında olma ihtimallerinin yüksek olduğu düşünölerek daha fazla otoriter olabilecekleri düşünölebilir.

Araştırmada annelerin eğitim seviyeleri azaldıkça koruyucu tutumlarının arttığı saptanmıştır. Giriş bölümünde aktarılan bulguyla tutarlı olarak (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016), lise mezunu annelerin koruyucu tutumlarının, üniversite ve yüksek lisans mezunu annelerin koruyucu tutumlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde, Şanlı ve Öztürk (2012) de lise mezunu annelerin koruyucu tutum gösterme oranlarının üniversite mezunu annelerden anlamlı derecede yüksek olduğunu vurgulamıştır. Atabey (2017) anasınıfına devam eden çocukların annelerinin anne tutumlarının incelenmesi çalışmasının, yüksek okul ve üzeri mezunu annelerin koruyucu puanı ilkököl mezunu ile ortaokul ve lise mezunu olanlara göre anlamlı derecede düşük olduğu bulgusunun da bizim bulgumuza destek verdiği görölmüştür.

Çocuk yetiştirme tutumları ve disiplin tarzları ilişkisinin tartışılması.

Araştırma hipotezlerimizde yer aldığı üzere “Çocuk yetiştirme tutumlarının bir boyutu olan Otoriter tutumu, disiplin tarzlarının bir boyutu olan Aşırı Tepki yordar.” ve “Çocuk yetiştirme tutumlarının bir boyutu olan İzin Verici tutumu, disiplin tarzlarının bir boyutu olan Umursamazlık yordar.” doğrulanmıştır. Hipotezlerimize ek olarak, Demokratik tutumu Umursamazlık disiplin tarzı ve Koruyucu tutumu ise hem Umursamazlık hem de Aşırı Tepki disiplin tarzı yordamıştır.

Araştırmanın ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ve disiplin tarzları arasındaki ilişkiyi inceleyen regresyon bulgularına bakıldığında, demokratik ebeveynlerin daha çok umursayan ebeveynler olduğu saptanmıştır. Bunun nedeni, demokratik ebeveynlerin çocuklarına saygı duymaları, onların fikirlerini sormaları ve önemsemeleri gösterilebilir. Buna ilaveten, demokratik ebeveynlerin aile içerisinde birbirlerine duygu ve düşüncelerini rahatlıkla ifade etmeleri de düşünülebilir.

Otoriter annelerin daha çok aşırı tepkisel disiplin tarzını kullandıkları saptanmıştır. Arnold ve ark., (1993) ABÖ’nün faktör yapısının geçmiş araştırma ve teori ile tutarlı olduğundan bahsederek, aşırı tepki alt boyutunun, Baumrind (1966) tarafından tanımlanan otoriter ebeveynlik stiliyle tutarlı olduğu görülmüştür. Baumrind (1966) otoriter ebeveyni “cezalandırıcı ve şiddetli” olarak tanımlamış ve bu ebeveynlik stiline dair düş kırıklığı, fiziksel ceza, tehdit ve güç kullanma ile ilişkili olduğuna dair kanıtlar sunmasından dolayı, çalışmamızın bulgusu olan aşırı tepki disiplin tarzının otoriter tutumu yordaması desteklenebilir (akt., Arnold ve ark. 1993). Benzer şekilde, Karazsira, van Dulmen ve Wildman (2008) ABÖ’nün aşırı tepki alt boyutunun Baumrind (1966) tarafından tanımlanan caydırıcı ebeveynlik stratejilerini kullanan otoriter ebeveyn tanımına paralel olduğunu vurgulamıştır.

Annelere ait umursamazlık disiplinin izin verici tutumu anlamlı bir şekilde yordadığı saptanmıştır. Arnold ve ark. (1993), ABÖ'nün umursamazlık alt boyutunun Baumrind tarafından tanımlanan izin verici ebeveynlik stiliyle tutarlı olduğunu ifade etmiştir. Benzer şekilde, Karazsira, van Dulmen ve Wildman (2008) umursamazlık alt boyutunu, Baumrind tarafından tanımlanan gerektiği zaman kontrolü kullanmayan izin verici ebeveynlik stiline benzetmiştir.

Nitel Verilerin Tartışılması

Bu bölümde araştırmada ebeveynlerin sosyalleştirme hedefleri ve toplumun tanımladığı iyi/ideal insan özellikleriyle nasıl örtüştüğü tartışılacaktır.

Sosyalleştirme hedefleri ile ilgili bulguların tartışılması.

Bulgular gözden geçirildiğinde, içerik analizi sonucu toplam 230 farklı özellik olduğu ve en yüksek frekanslı 30 özelliğin değerlendirme kapsamına alındığı görülmektedir. 30 özelliğin ilk üçünün Saygılı, Özgüvenli ve Dürüst olduğu belirlenmiştir. Demek ki, saygı, özgüven ve dürüstlük Türk kültüründe çocuk yetiştirmede en önemli değerlerdir.

Bulgularda, ebeveynlerin çocuklarına dair sosyalleştirme hedeflerini davranış özellikleri, karakter özellikleri ve soyut özellikler olarak sıralayabiliriz. Davranışsal açıdan ebeveynler çocuklarının Kendi Ayakları Üzerinde Durabilen, Sosyal/Girişken, Bilgili/Kültürlü/Eğitimli olmasını, karakter açısından Açık (Fikirli), Duyarlı, Kararlı, Azimli, Özgür olmalarını ve ayrıca Mutlu ve Sevgi Dolu olmalarını istemektedirler. Bu özelliklerin hepsi olumlu özelliklerdir ve ebeveynler çocukları için hep iyi şeyler isterler.

Çalışmamızda ebeveynlerin çocuklarını sosyalleştirirken, hem kendi ayakları üzerinde durmalarını, özgür olmalarını hem de aileye bağlı kalmalarını

istemektedirler. Bu bulgular Kağıtçıbaşı ve Ataca'nın (2005) 30 yıl içerisinde toplumda yaşanan değişimden ötürü bağımlı modelden psikolojik/duygusal bağımlılık modeline geçildiği saptaması doğrultusundadır.

Benzer şekilde, Kağıtçıbaşı'nın 1975'teki ÇDA'nda görülmeyen fakat 2003'teki ÇDA'nda görülen bağımsızlık/kendine güven özelliğinin yer alması, çalışmamızdaki ebeveynlerin çocuğunun özgüvenli olması isteğiyle aynı doğrultudadır.

Çocuklarının sosyalleştirilmesiyle ilgili, “ebeveyn sosyalleştirme hedeflerinin Türk toplumunun tanımladığı iyi/ideal insan tanımlarıyla da (Smith, Türk Smith ve Christopher, 2007) örtüştüğü” görülmüştür. Her iki çalışmada da en yüksek frekanslı özellikler, Saygılı ve Dürüst olmaktır. Ayrıca çalışmamızın en yüksek frekanslı 20 iyi insan özelliği ile, Smith ve ark'nın (2007) iyi insan özellikleri arasında 12 ortak özellik, ilk 30 özellik ile ise 17 ortak özellik olduğu görülmüştür. Dolayısıyla bulgularımız, ebeveynlerin çocuklarının, iyi insan özelliklerine sahip olmasını istediklerini göstermektedir.

Genel Tartışma ve Sonuç

Bu bölümde ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ve disiplin tarzlarını inceleyen nicel çalışma ile ebeveynlerin sosyalleştirme hedeflerini inceleyen nitel çalışma birlikte ele alınarak ortaya çıkan genel tablo tartışılacaktır. Çalışmanın sınırlılıkları ile ileriki çalışmalar için önerilerden de söz edilecektir.

Sosyalleştirme hedefleri içinde yer alan ebeveynlerin değerlerine bakıldığında -ki bu örnekleme anneler ağırlıklıdır- ilk üç sırada yer alan değerlerin Saygılı, Özgüvenli ve Dürüst olduğu saptanmıştır. Bu özelliklerin Türk kültürüne ve değerlerine özgü bilgiler verdiği düşünülebilir.

Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını ölçen ETÖ'nün ortalama puanlarına bakıldığında, Demokratik tutum ortalamasının Otoriter, Koruyucu ve İzin Verici tutum ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmüştür. Bundan dolayı, sosyalleştirme hedeflerinin ağırlıklı olarak demokratik annelerin yanıtları olduğu görülmüştür. Sonuç olarak demokratik annelerin, çocuklarında çoğunlukla Saygılı, Özgüvenli ve Dürüst özelliklerin olmasını istedikleri ifade edilebilir.

İlaveten, sosyalleştirme hedefleri arasında Kendi Ayakları Üzerinde Duran ve Özgür özelliklerinin de yer aldığı görülerek, demokratik annelerin bu özellikleri de çocuklarında görmek istedikleri ortaya çıkmaktadır. Giriş bölümünde aktarılan bir bulguyla tutarlı olarak (Baumrind, 1966), demokratik ebeveynlerin çocuklarının bireysel alanlarını tanıdıkları görüşünün çalışmamızda doğrulandığını söyleyebiliriz.

Bu çalışmada çocuk yetiştirme tutumları ve disiplin tarzları arasındaki ilişki nicel yöntemlerle incelenmiş ve ebeveynlerin çocuklarını sosyalleştirme hedeflerine ise nitel bir yöntemle bakılmıştır. Ebeveynlere ait demografik özellikler de bu değişkenlerle ilişkilendirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, aşırı tepkisel disiplin

tarzının daha çok çalışmayan anneler tarafından ve erkek çocuklarla ilişkilendiği görülmüştür. En çok anneyi dinleyen çocukların annelerinin daha yüksek düzeyde demokratik tutumla ilişkili olduğu bulunmuştur. Çalışmayan ve yaşları büyük annelerin daha fazla otoriter oldukları görülmüştür. Daha eğitilmiş anneler ise daha az koruyucu tutumla ilişkilendirilmiştir. Ayrıca, demokratik anneler daha çok “umursayan” annelerdir. Aşırı tepkisel disiplin tarzı, otoriter annelerle anlamlılık sergilemiştir. Koruyucu annelerin, hem umursamayan hem de aşırı tepkisel davrandığı görülmüştür. İzin verici annelerin ise daha çok umursamayan anneler oldukları ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak, demografik özelliklerin çocuk yetiştirme tutumlarını, disiplin tarzlarını etkilemesi ve çocuk yetiştirme tutumları ile disiplin tarzları arasındaki ilişki bu araştırmanın sonuçları ile bir kez ortaya konmaktadır.

Ebeveynlerin çocuklarını sosyalleştirme hedeflerine bakıldığında, en yüksek frekanslı 30 özellik arasında kendi ayakları üzerinde durabilen, sosyal/girişken ve bilgili/kültürlü/eğitilmiş gibi davranış niteliği taşıyan nitelikler ve açık(fikirli), duyarlı, kararlı, azimli ve özgür gibi karakter özellikleri vardır. Bu çalışmada ortaya çıkan bu değerler kültürlerarası bir çalışmada elde edilen (Smith, Türk Smith ve Christopher, 2007) Türk kültüründeki iyi insanın tanımı ile örtüşme göstermektedir. Şöyle ki, her iki çalışmada da en yüksek frekanslı iki özellik Saygılı ve Dürüsttür. Bu özelliklere ilaveten, çalışkan ve başarılı özellikleri de yüksek frekanslıdır. Sonuç olarak, ebeveynlerin sosyalleştirme hedeflerinin, çocuklarının iyi bir insan olarak yetişmesi olduğu söylenebilir.

Araştırmanın Sınırlılıkları Ve İleriki Çalışmalar İçin Öneriler

Her çalışmada olduğu gibi bu çalışmanın da bazı sınırlılıkları vardır. Bu bölümde bu sınırlılıklar ele alınmış ve bu doğrultuda ileriki çalışmalar için öneriler verilmiştir.

Çalışmada kullanılan ölçekler anaokulu yetkilileri tarafından ailelere verilerek doldurmaları istenmiştir. Araştırmacı ile aile arasında bir diyalog kurulmamıştır. Bu durum, ailelerin çalışmaya yeteri önemi göstermemiş olabileceğini düşündürmektedir. Özellikle demografik bilgi formundaki çocukların ebeveynlerle vakit geçirme saatleri sorusundaki ifadelerin muğlak olmasından ötürü, ebeveynlerin bazı soruları anlamakta zorlandığı düşünülmüştür. Bundan dolayı muğlak ifadeler araştırmaya dahil edilmemiştir. Araya okulu koymak yerine ailelerin araştırmacı ile iletişim halinde ölçekleri doldurmaları, ailelerin bu çalışmayı zorunluluk olarak görmemeleri ve çalışmanın önemini daha iyi anlayarak ölçekleri daha özenli doldurması yararlı olacaktır.

Bir diğer sınırlılık, araştırmadaki anaokulu semtinin ağırlıklı olarak bir bölgeden (Kartal) gelmesidir. Farklı semtlerde bulunan anaokullarının örneklemini oluşturması, örneklemin evreni daha iyi temsil etmesi açısından daha uygun olacaktır.

ABÖ'nün yerli ve yabancı literatürde ölçeğin puanlanması ve alt boyut sayıları ile ilgili yer alan çelişkili ifadeleri ve hesaplamaları karşımıza bir sınırlılık olarak çıkmıştır. Bundan dolayı çalışmada açımlayıcı faktör analizi yapılarak kendi alt boyutlarımız oluşturulmuştur. Bu ölçekle yapılacak ileriki çalışmalarda bu durum göz önünde bulundurulmalıdır.

Diğer bir sınırlılık örneklemdaki baba katılımcılarının az sayıda olmasıdır. Erkeklerin bu tür psikolojik çalışmalarda yer almakta daha az gönüllü olması genel bir

sorun olarak görülmektedir. Bu sınırlılıktan ötürü yapılan açımlayıcı faktör analizinde babaya dair bulguların tutarsız çıktığı görülmüş ve bundan dolayı nicel analizlere dahil edilmemiştir. Çocuklara dair sosyalleştirme hedefleri bilgilerin geneli de örneklemin çoğunluğunu oluşturan annelerden gelmektedir. Gelecekteki çalışmalarda baba katılımcı sayısı arttırılarak ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının, disiplin tarzlarının ve sosyalleştirme hedeflerinin neler olduğunun araştırılması gerekmektedir.

Ebeveynlerin, Ebeveyn Sosyalleştirme Hedefleri Envanteri'ne verilen yanıtları bir sınırlılık olarak görülmüştür. Ebeveyn Sosyalleştirme Hedefleri Envanteri'nde üç soruya verilen yanıtlar yeterli olmadığı için analize dahil edilmemiştir. Bu durum göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu sınırlılıkların yanı sıra ebeveynlerin sosyalleştirme hedeflerinin kendi istek ve beklentilerinin, çocuklarının ihtiyaçları ile karıştırmamaları gerektiği unutulmamalıdır. Gelecekte yapılacak çalışmalarda bu durum göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu çalışmanın bulguları ışığında, anaokuluna devam eden çocukların ebeveynleri ve öğretmenleri ile düzenli toplantılar yapılarak uygun çocuk yetiştirme tutumları ve disiplin tarzlarının konuşulmasının ebeveynlerin bu roldeki becerilerini geliştirmelerine yardımcı olacağı gibi ileride yapılacak benzeri araştırmalarda da gönüllü katılım oranını arttıracacağı düşünülmektedir.

Çocuklarla çalışan klinisyenlerin, çocukları ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ve disiplin tarzları perspektifinden değerlendirerek, ebeveynleri psikoeğitim ile desteklemeleri önerilir. Daha geniş kitlelere erişebilmek amacıyla çocuk yetiştirme tutumlarına ve disiplin tarzlarına dair eğitim programları yapılabilir. Çocuklarla çalışan klinisyenler ebeveynlere, "çocuklarını bir birey olarak görüp saygı

göstermeleri, çocukların duygu ve düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilecekleri ortam yaratmaları, nitelikli zaman geçirmeleri, gelişim aşamalarına uygun kurallar koymaları, çocuklarına sorumluluk vermeleri ve çocuklarının özdenetim kazanması” konularında destek vermelidir.

Tüm bunlara ilaveten, Türkiye’de annelerin ve babaların çocuk yetiştirme tutumları ve disiplin tarzları ilişkisine dair çalışmalar sayıca az ve kapsam açısından sınırlıdır. Bu yönde çalışmaların artması ve ebeveynlerin bu konularda ilgili eğitimleri yeni kuşakların daha sağlıklı aile ortamlarında yetiştirilmesine katkıda bulunacaktır.

Kaynakça

- Akçınar, B. ve Baydar, N. (2018). Erken çocuklukta anne davranışlarının dışsallaştırma davranış problemleri ile ilişkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(66), 454-470.
- Akduman, G. G. (2010). Okul öncesi dönemi çocuğu olan annelerin uyguladıkları disiplin yöntemlerinin çocuk istismarı açısından değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 38-49.
- Alabay, E. (2017). Okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlerin ebeveynlik tutumlarının incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 156-174.
- Altafim, E. R. P., McCoy, D. C. & Linhares, M. B. M. (2018). Relations between parenting practices, socioeconomic status, and child behavior in Brazil. *Children and Youth Services Review*, 89, 93-102.
- Altay, F. B. ve Güre, A. (2012). Okulöncesi kuruma (devlet-özel) devam eden çocukların sosyal yeterlik ve olumlu sosyal davranışları ile annelerinin ebeveynlik stilleri arasındaki ilişkiler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(4), 2699-2718.
- American Academy of Pediatrics, Committee on Psychosocial Aspects of Child and Family Health. (1998). Guidance for effective discipline. *Pediatrics*, 101, 723–728.
- Arnett, J. J. (1995). Broad and narrow socialization: The family in the context of a cultural theory. *Journal of Marriage and the Family*, 50(3), 617-628.
- Arney, F., Rogers, H., Baghurst, P., Sawyer, M., & Prior, M. (2008). The reliability and validity of the parenting scale for Australian mothers of preschool-aged children. *Australian Journal of Psychology*, 60(1), 44-52.

- Arnold, D. S., O’Leary, S. G., Wolff, L. S. & Acker, M. M. (1993). Parenting scale: A measure of dysfunctional parenting in discipline situations. *Psychological Assessment*, 5(2), 137-144.
- Atabey, D. (2017). Anasınıfına devam eden çocukların annelerinin anne tutumlarının incelenmesi (Çorum ili örneği). *Hitit University Journal of Social Sciences Institute*, 10(1), 145-168.
- Ataş, G. (2014). *Parental educative attitudes and sociemotional responses in early childhood*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Eastern Mediterranean University/Science in Developmental Psychology, North Cyprus.
- Aydoğan Arslan (2017). *Ebeveynlerin çocukluk çağı örselenme yaşantısı ve bazı demografik özellikleri ile çocuk yetiştirmeye yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çağ Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Aydoğdu, F. ve Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 570-585.
- Azkeskin, K. E., Güven, G., Güral, M. ve Sezer, T. (2013). Parenting styles: Parents with 5-6 year old children. *Journal of Educational and Instructional Studies in the World*, 3(1), 74-82.
- Banks, J. B. (2002). Childhood discipline: Challenges for clinicians and parents. *American Family Physician*, 66(8), 1447-1452.
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 37(4), 887-907.
- Baumrind, D. (1978). Parental disciplinary patterns and social competence in children. *Youth Society*, 9(3), 239-276.

- Baumrind, D. (1980). New directions in socialization research. *American Psychologist*, 35(7), 639-652.
- Baumrind, D. (1996). The discipline controversy revisited. *Family Relations*, 45(4), 405-414.
- Baumrind, D. (1997). The discipline encounter: Contemporary issues. *Aggression and Violent Behavior*, 2(4), 321-335.
- Baydar, N., Akçınar, B. ve İmer, N. (2017). Çevre, sosyoekonomik bağlam ve ana babalık. M. Sayıl ve B. Selçuk (Ed.), *Ana babalık kuram ve araştırma* içinde (81-129). Koç Üniversitesi Yayınları.
- Bee, H. ve Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi* (Okhan Gündüz, çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Bilir, Ş., Arı, M., Dönmez, N. B., Atik, B. ve San, P. (1991). Türkiye'nin 16 ilinde 12 yaşlar arasındaki 50.473 çocuğa fiziksel ceza verme sıklığı ve buna ilişkin problem durumlarının incelenmesi. *Aile ve Toplum*, 1(1).
- Bolat, Ö. (2017). *Beni ödülle cezalandırma*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Bornstein, M. H. & Zlotnik, D. (2009). Parenting styles and their effects. J. B. Benson ve M. M. Haith (Ed), *Social and emotional development in infancy and early childhood* (1. baskı) içinde (s. 280-293). USA: Academic Press.
- Can, A. (2017). Bir ölçme aracının yapısal özelliklerini belirlemek. *Spss ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi* (5. baskı) içinde (315-332). Ankara: Pegem Akademi.
- Casas, J. F., Weigel, S. M., Crick, N. R., Ostrov, J. M., Woods, K. E., Yeh, E. A. J. & Huddleston-Casas, C. A. (2006). Early parenting and children's relational and

- physical aggression in the preschool and home contexts. *Applied Developmental Psychology*, 27, 209-227.
- Ceylan, Ö. (2017). *Anne baba tutumları ile çocuğun sosyalleşme süreci arasındaki ilişki: Okul öncesi örneği*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gelişim Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Collet, B. R., Gimpel, G. A., Greenson, J. N., & Gunderson, T. L. (2001). Assessment of discipline styles among parents of preschool through school-age children. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 23(3), 163-170.
- Çağlayan Dilber, N. (2014). Ortaokul öğrencilerinin kavramsal ulamları üzerine bir çalışma (prototip kuramı çerçevesinde). *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 54(2), 211-230.
- Darling, N. & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487-496.
- Durmuş, R. (2006). *3-6 yaş arası çocuğu olan ebeveynlerin kişilik özellikleri ile anne-baba tutumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Durrant, J. (2005). Corporal punishment: prevalence, predictors and implications for child behaviour and development. S. N. Hart (Ed.), *Eliminating Corporal Punishment: The way forward to constructive child discipline* içinde (s. 49-91). France: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- Eamon, M. K. (2001). Antecedents and socio-emotional consequences of physical punishment on children in two-parent families. *Child Abuse and Neglect*, 25, 787-802.

- Firmin, M. W. & Castle, S. L. (2008). Early childhood discipline: A review of the literature. *Journal of Research on Christian Education*, 17(1), 107-129.
- Ghate D., Hazel N., Creighton S., Finch S. & Field, J. (2003). *The National Study of Parents, Children and Discipline in Britain: Summary of key findings*. London: Policy Research Bureau.
- George, D. & Mallery, P. (2016). IBM SPSS statistics 23 step by step: A simple guide and reference. London: Routledge.
- Gordon, T. (2015). *Çocukta dış disiplin mi? İç disiplin mi?* (E. Aksay, Çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Haktanır, G. ve Artar, M. (2001). Türkiye’de Çocuk Gelişimi Araştırmalarına Toplu Bakış. B. Onur (Ed.), 3. *Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi: Dünyada ve Türkiye’de Değişen Çocukluk: 16-18 Ekim 2000 içinde* (s. 135-162). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Harvey, E., Danforth J. S., Ulaszek, W. R., & Eberhardt, T. L. (2001). Validity of the parenting scale for parents of children with attention-deficit/hyperactivity disorder. *Behaviour Research and Therapy*, 39, 731-743.
- Hastings, P. D. & Grusec, J. E. (1998). Parenting goals as organizers of responses to parent-child disagreement. *Developmental Psychology*, 34(3), 465-479.
- Hecebil, S. (2019). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Irvine, A. B., Biglan, A., Smolkowski, K., & Ary, D. V. (1999). The value of the parenting scale for measuring the discipline practices of parents of middle school children. *Behaviour Research and Therapy*, 37, 127-142.
- Jansen, P. W., Raat, H., Mackenbach, J. P., Hofman, A., Jaddoe, V. W. V., Bakermans-Kranenburg, M. J., ...Tiemeier, H. (2012). Early determinants of maternal and

- paternal harsh discipline: The generation R study. *Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies*, 61, 253-270.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1982a). *The changing value of children in Turkey*. (Pub. No. 60-E). Honolulu, HI: East, West Center.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1982b). Old-age security value of children: Cross-national socioeconomic evidence. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 13, 29-42.
- Kağıtçıbaşı Ç. (1996). The autonomous-relational self: A new synthesis. *European Psychologist*, 1, (3), 180-186.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2002). A model of family change in cultural context. *Online Readings in Psychology and Culture*, 6(3), 3-11.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Ataca, B. (2005). Value of children and family change: A three-decade portrait from Turkey. *Applied Psychology: An International Review*, 54 (3), 317–337.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2017). Yeterlik için sosyalleşme. *Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikolojide kuram ve uygulamalar* (4. baskı) içinde (81-109). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kapçı, E.G., Tazeoğlu, S. ve Arkun, F. (2011). Ana-babaların disiplin yaklaşımlarını değerlendiren bir ölçek uyarlama çalışması ve disiplin yaklaşımlarının değerlendirilmesi. *XI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Psikolojik Danışmanlığın Rotası Yeniden*, İzmir.
- Karabulut Demir, E. (2007). *Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karabulut Demir, E. ve Şendil, G. (2008). Ebeveyn tutum ölçeği (ETÖ), *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(21), 15-25.

- Karazsia, B. T., van Dulmen, M. H. M. & Wildman, B. G. (2008). Confirmatory factor analysis of Arnold et al.'s parenting scale across race, age, and sex. *Journal of Child and Family Studies*, 17(4), 500-516.
- Kerr, D. C. R., Lopez, N. L., Olson, S. L. & Sameroff, A. J. (2004). Parental discipline and externalizing behavior problems in early childhood: The roles of moral regulation and child gender. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 32(4), 369-383.
- Kılıç, Ş., Kumandaş, H., ve Calıkvar, E. (2016). Anne baba disiplin yöntemlerinin okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal yetkinlik düzeyine etkisi. *International Journal of Human Sciences*, 13(1), 466-478.
- Kuczynski, L. (1984). Socialization goals and mother-child interaction: Strategies for long-term and short-term compliance. *Developmental Psychology*, 20(6), 1061-1073.
- Maccoby, E. E. (1992). The role of parents in the socialization of children: An historical overview. *Developmental Psychology*, 28 (6), 1006-1017.
- Maccoby, E. E. (2015). Historical overview of socialization research and theory. J. E. Grusec ve P. D. (Ed.), Hastings, *Handbook of socialization: Theory and research* içinde (s. 3-32). New York: The Guilford Press.
- Nelms, B. C. (2005). Discipline: Parents need our help. *Journal Pediatric Health Care*, 19, 195-196.
- Özben, Ş. ve Argun, Y. (2002). Okul öncesi çocukların anne-babalarının çocuk yetiştirme tutumları ile ilgili değişkenlerin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 18-28.

- Özyürek, A. ve Tezel Şahin, F. (2005). 5-6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin tutumlarının incelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 19-34.
- Parke, R. D. & Buriel, R. (2008). Socialization in the family: Ethnic and ecological perspectives. W. Damon ve R. M. Lerner (Ed.), *Child and adolescent development: An advanced course* içinde (s. 95-138). New Jersey: John Wiley & Sons.
- Phelan, T. H. (2014). 1-2-3 Çocuklarda etkili disiplin (F. Çamlıkaya, Çev.) İstanbul: L. Yavuz Bilim Teknik Yayınevi.
- Pinderhughes, E. E., Dodge, K. A., Zelli, A., Bates, J. E. & Pettit, G. S. (2000). Discipline responses: influences of parents' socioeconomic status, ethnicity, beliefs about parenting, stress, and cognitive-emotional processes. *Journal of Family Psychology*, 14(3), 280-400.
- Prinzle, P., Onghena, P., & Hellinckx, W. (2007). Reexamining the parenting scale: Reliability, factor structure, and concurrent validity of a scale for assessing the discipline practices of mothers and fathers of elementary-school-aged children. *European Journal of Psychological Assessment*, 23(1), 24-31.
- Querido, J. G., Warner, T. D. & Eyberg, S. M. (2002). Parenting styles and child behavior in African American families of Preschool children. *Journal of Clinical Psychology*, 31(2), 272-277.
- Reitman, D., Currier, R. O., Hupp, S. D. A., Rhode, P. C., Murphy, M. A., & O'Callaghan, P. M. (2001). Psychometric characteristics of the parenting scale in a head start population. *Journal of Clinical Child Psychology*, 30(4), 514-524.

- Rhoades, K. A., & O'Leary, S. G. (2007). Factor structure and validity of the parenting scale. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 36(2), 137-146.
- Robinson, C. C., Mandleco, B., Olsen Poper, S. & Hart, C. H. (1995). Authoritative, authoritarian, and permissive parenting practices: Development of new measure. *Psychological Reports*, 77, 819-830.
- Rosch, E. (1978). Principles of categorization. E. Rosch ve B. B. Lloyd (Ed.), *Cognition and categorization* içinde (s. 27-49). Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Salari, R., Terreros, C., & Sarkadi, A. (2012). Parenting scale: Which version should we use?. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 34(2), 268-281.
- Siegel, D. J. ve Bryson, T. P. (2019). *Dramsız disiplin* (B. Çetiner, Çev.). İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Smith, K. D., Türk Smith, S. & Christopher, J. C. (2007). What defines the good person? Cross-cultural comparisons of experts' models with lay prototypes. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 38(3), 333-360.
- Steele, R. G., Nesbitt-Daly, J. S., Daniel, R. C., & Forehand, R. (2005). Factor structure of the parenting scale in a low-income African American sample. *Journal of Child and Family Studies*, 14(4), 535-549.
- Sümer, N., Göktürk Aktürk, E. ve Helvacı, E. (2010). Anne-Baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye'de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13 (25), 42-59.
- Sümer, N. (2017). Ana babalık ve bağlanma. M. Sayıl ve B. Selçuk (Ed.), *Ana babalık: Kuram ve araştırma* içinde (s. 169-190). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

- Şahin, H. (2014). *Çocukların psikolojik ihtiyaçları ve anne-babaların beklentileri*. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Şanlı, D. ve Öztürk, C. (2012). Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 31-48.
- Şentürk, S. (2007). *5-6 yaş çocukların çalışan ve çalışmayan annelerin çocuk yetiştirme tutumları ile bu çocukların sosyal-duygusal uyum düzeylerinin karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tahiroğlu, A., Bahalı, K., Avcı, A., Seydaoğlu, G. ve Uzel, M. (2009). Ailedeki disiplin, yöntemleri, demografik özellikler ve çocuklardaki davranış sorunları arasındaki ilişki. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 16(2), 67-82.
- Tatlı, S., Selimoğlu, H. ve Bademci, D. (2012). Çocukları okul öncesi eğitime devam eden annelerin aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(3), 101-114.
- Tazeoğlu, S. (2011). *Çocukların benlik algıları, davranış sorunları ve ana-babaların kullandıkları disiplin yöntemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tezel Şahin, F. ve Özyürek, A. (2008). 5-6 yaş grubu çocuğa sahip ebeveynlerin demografik özelliklerinin çocuk yetiştirme tutumlarına etkisinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 395-414.
- Theunissen, M. H. C., Vogels, A. G. C. & Reijneveld, S. A. (2015). Punishment and reward in parental discipline for children aged 5 to 6 years: Prevalence and groups at risk. *Academic Pediatrics*, 15(1), 96-102.

- Trumbull, D. A. (2007). Discipline of the child corporal punishment: A scientific review of its use in discipline. *American College of Pediatricians*.
- Uyanık Balat, G. (2007). İlköğretime başlayan çocukların anne babalarının çocuk yetiştirme tutumlarının okul öncesi eğitimden yararlanma düzeylerine göre incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 32(143), 89-99.
- Wissow, L. S. (2002). Child discipline in the first three years of life. *Childrearing in America: Challenges facing parents with young children* içinde (s. 146–177). New York: Cambridge University Press.
- Yağmurlu, B., Çıtlak, B., Dost Gözkan, A. ve Leyendecker, B. (2009). Türk annelerin çocuk sosyalleştirme hedefleri: Eğitime bağlı kültür-içi değişimin incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 1-15.
- Yavuzer, H. (2002). *Çocuk eğitimi el kitabı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2014). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

EK A

Demografik Bilgi Formu

1. Cinsiyetiniz:

Kadın ☐ Erkek ☐

2. Medeni durumunuz:

Evli ☐ Bekar ☐ Boşanmış ☐ Dul ☐ Diğer.....

3. Yaşınız:

4. Eğitim durumunuz:

Tahsil yok ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐

Üniversite ☐ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐

5. Çalışıyor musunuz?

Evet ☐ Hayır ☐

Evet ise; Tam zamanlı ☐ Yarı zamanlı ☐

6. Mesleğiniz:

7. Ailenizin aylık toplam gelirini (net) aşağıdaki seçeneklere göre işaretleyiniz:

2500 TL altında 2500 TL-5000 TL arasında

5000 TL-10000 arasında 10000 TL üstünde

8. Oturduğunuz semt:

9. Başka çocuklarınız varsa onların yaş ve cinsiyetlerini belirtiniz.

	yaş	cinsiyet
1.çocuk		
2.çocuk		
3.çocuk		
4.çocuk		
5.çocuk		

Aşağıdaki sorular bu okuldaki çocuğunuz ile ilgilidir.

10. Çocuğunuzun cinsiyeti: Kız ☐ Erkek ☐

11.Çocuğunuzun yaşı :

12. Çocuğunuz annesiyle haftada (haftaiçi ve haftasonu dahil) ortalama kaç saat birlikte vakit geçirir?

13. Çocuğunuz babasıyla haftada (haftaiçi ve haftasonu dahil) ortalama kaç saat birlikte vakit geçirir?

14. Çocuğunuz aile büyükleriyle (anneanne, babaanne, dede) haftada (haftaiçi ve haftasonu dahil) ortalama kaç saat birlikte vakit geçirir?

15. Çocuğunuz en çok kimin sözünü dinler? (anne, baba, ağabey, abla, anneanne, babaanne, dede, vs...)

EK B

ANA - BABA ÖLÇEĞİ

YÖNERGE

Bütün çocuklar zaman zaman yaramazlık yapar ya da ana-babalarının hoşlanmayacağı, zarar verebilecek "yanlış" davranışlarda bulunabilirler. Bu davranışlara örnekler;

Birine vurmak	Yemeği dökmek	Yemekten önce çikolata/şeker v.b.istemek
Ödevini unutmak	Yalan söylemek	Eve geç gelmek
Öfke nöbeti geçirmek	İtiraz etmek	Caddeye fırlamak
Oyuncakları toplamamak	Yüksek sesle ağlamak	Yatağa gitmeyi reddetmek

Ana-babalar çocuklarının bu tür sorunlarıyla farklı yollarla ya da farklı tarzlarla başa çıkarlar. Aşağıda bazı ana-babalık tarzlarını tanımlayan ifadeler yer almaktadır.

İşaretlemelerinizi, bu çalışmada görüşlerinizi belirttiğiniz çocuğunuzla ilgili olarak yapınız ve her bir ifade için, son iki ay içindeki ana-babalık tarzınızı en iyi tanımlayan seçeneği işaretleyiniz. Lütfen soruları kendiniz doldurunuz.

LÜTFEN HER İFADE İÇİN TEK BİR KUTUYU İŞARETLEYİN

Aşağıda bir örnek yer almaktadır. Çoğu zaman çocuğunuzun ne kadar yemek yiyeceğine siz karar veriyorsanız, örnekteki gibi "Çoğu zaman bu şekilde" ifadesinin yer aldığı kutuyu işaretleyiniz.

Örnek İfade

Eğer "Yemekte, çocuğumun ne kadar yemek yiyeceğine ben karar veririm." ve bu her zaman bu şekildedir diyorsanız;

	Her Zaman Bu Şekilde	Hemen Her Zaman Bu Şekilde	Çoğu Zaman Bu Şekilde	Her İki de Bu Şekilde	Çoğu Zaman Bu Şekilde	Hemen Her Zaman Bu Şekilde	Her Zaman Bu Şekilde	
Yemekte, çocuğumun ne kadar yemek yiyeceğine kendisinin karar vermesine izin veririm.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒	Yemekte, çocuğumun ne kadar yemek yiyeceğine ben karar veririm.

Eğer "Yemekte, çocuğumun ne kadar yiyeceğine kendisinin karar vermesine izin veririm." ve bu her zaman bu şekildedir diyorsanız;

	Her Zaman Bu Şekilde	Hemen Her Zaman Bu Şekilde	Çoğu Zaman Bu Şekilde	Her İki de Bu Şekilde	Çoğu Zaman Bu Şekilde	Hemen Her Zaman Bu Şekilde	Her Zaman Bu Şekilde	
Yemekte, çocuğumun ne kadar yemek yiyeceğine kendisinin karar vermesine izin veririm.	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Yemekte, çocuğumun ne kadar yemek yiyeceğine ben karar veririm.

	Her Zaman Bu Şekilde	Hemen Her Zaman Bu Şekilde	Çoğu Zaman Bu Şekilde	Her İkisi de Bu Şekilde	Çoğu Zaman Bu Şekilde	Hemen Her Zaman Bu Şekilde	Her Zaman Bu Şekilde
1. Çocuğum yaramazlık yaptığında, hemen bir şey yapar, müdahale ederim	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐ hemen bir şey yapmam, daha sonra müdahale ederim
2. Bir soruna müdahale etmeden önce, çocuğuma bazı şeyleri hatırlatır ya da çeşitli uyanlarda bulunurum	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐ çocuğumu yalnızca bir kere uyanır ya da yalnızca bir kez hatırlatmada bulunurum
3. Üzgün ya da stresli olduğunda, huysuz davranır ve çocuğuma yüklenirim	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐ üzgün ya da stresli olduğunda her zamankinden daha huysuz davranmam
4. Çocuğuma bir şeyi yapmamasını söylediğinde, bu konuda pek konuşmam	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐ çocuğuma bir şeyi yapmamasını söylediğinde bu konuda çok fazla konuşurum
5. Çocuğum başımın etini yediğinde, bu davranışını görmemezlikten gelirim	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐ çocuğum başımın etini yediğinde, bu davranışını görmemezlik edemem
6. Çocuğum yaramazlık yaptığında, genellikle onunla uzun bir tartışmaya girerim	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐ çocuğum yaramazlık yaptığında, onunla tartışmaya girmem
7. Çocuğumu tehdit ettiğinde, yapacağımın emin olduğum şeylerle tehdit ederim	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐ aslında yapmayacağımı bildiğim şeylerle tehdit ederim
8. Ben şu tipte bir anneyim/babayım, yapılmasına izin verdiğim şeylere sınır koyabilen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐ çocuğumun her istediğini yapmasına izin veren
9. Çocuğum yaramazlık yaptığında, ona uzun uzun öğüt veririm	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐ çocuğum yaramazlık yaptığında az ve öz konuşurum

Her Zaman Bu Şekilde	Hemen Her Zaman Bu Şekilde	Çoğu Zaman Bu Şekilde	Her İhtid de Bu Şekilde	Çoğu Zaman Bu Şekilde	Hemen Her Zaman Bu Şekilde	Her Zaman Bu Şekilde
----------------------	----------------------------	-----------------------	-------------------------	-----------------------	----------------------------	----------------------

10. Çocuğum yaramazlık yaptığında,

sesimi yükseltir veya bağırırım ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ çocuğum yaramazlık yaptığında onunla sakin sakin konuşurum

11. “Hayır” demem işe yaramadığı zaman,

hemen başka bir şey(ler) yaparım ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ konuşmaya devam eder ve çocuğumu ikna etmeye çalışırım

12. Bir davranışına artık son vermesini istiyorsam,

çocuğuma kesin bir şekilde yapma derim ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ dil dökerim veya yalvarırım

13. Gözümün önünde olmadığı zamanlarda,

çocuğumun çoğu zaman ne yaptığını bilmem ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ her zaman ne yaptığını bilirim

14. Çocuğumla bir sorun yaşadıktan sonra,

genellikle kin tutarım ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ her şey kısa sürede normale döner

15. Ev dışında olduğumuzda,

çocuğuma evde nasıl davranıyorsam öyle davranırım ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ çocuğuma çok daha müsamahakar davranırım

16. Çocuğum hoşlanmadığım bir şey yaptığında,

her defasında bu duruma müdahale ederim ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ çoğu zaman üzerinde durmam

17. Çocuğumla ilgili bir sorun olduğunda,

her şey üst üste gelir ve aslında yapmak istemediğim şeyleri yaparım ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ işler kontrolümden çıkmaz

18. Yaramazlık yaptığında,

çocuğumun eline-poposuna hiç vurmam, tokat atmam, sarsmam, vurmam veya bunları nadiren yaparım ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ çocuğumun çoğu zaman eline-poposuna vururum, tokat atarım, sarsarım veya ona vururum

Her Zaman Bu Şekilde	Hemen Her Zaman Bu Şekilde	Çoğu Zaman Bu Şekilde	Her İki'de Bu Şekilde	Çoğu Zaman Bu Şekilde	Hemen Her Zaman Bu Şekilde	Her Zaman Bu Şekilde
----------------------	----------------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	----------------------------	----------------------

19. Söylediğim bir şeyi çocuğum yapmadığı zaman,

çoğu zaman ısrar etmem veya kendim yaparım ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ başka yollara başvururum

20. Yapılabilecek bir tehditte veya uyarıda bulunduğum zaman,

genellikle bu tehditi ya da uyarıyı yerine getirmem ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ söyledığım şey ne ise her zaman yaparım

21. Hayır demek işe yaramadığı zaman,

başka yollara başvururum ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ çocuğumun hoşuna gidecek bir teklifte bulunurum, böylece uygun davranışı gösterir

22. Çocuğum yaramazlık yaptığında,

bu durumla sinirlenmeden baş edebilirim ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ öylesine kızarım ki çocuğum sinirlendiğini anlar

23. Çocuğum yaramazlık yaptığında,

neden böyle davrandığını bana anlatır ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ "hayır" derim ya da başka yollara başvururum

24. Çocuğum yaramazlık yapar ve sonra üzülürse,

sorunu her zaman nasıl çözüyorsam yine öyle çözerim ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ bu seferlik sorunun üzerinde durmam

25. Çocuğum yaramazlık yaptığında,

nadiren kötü şeyler söyler ya da beddua ederim ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ nerdeyse her zaman kötü şeyler söyler ya da beddua ederim

26. Çocuğuma bir şeyi yapamazsın dediğinde,

bir şekilde bunu yapmasına izin veririm ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ dediğimden şaşmam

27. Bir sorunu halletmem gerektiğinde,

bu durumdan ötürü çocuğumdan özür dilerim ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ çocuğumdan özür dileyem

Her Zaman Bu Şekilde	Hemen Her Zaman Bu Şekilde	Çoğu Zaman Bu Şekilde	Her Kişi de Bu Şekilde	Çoğu Zaman Bu Şekilde	Hemen Her Zaman Bu Şekilde	Her Zaman Bu Şekilde
----------------------	----------------------------	-----------------------	------------------------	-----------------------	----------------------------	----------------------

28. Çocuğum hoşlanmadığım bir şey yaptığında,

ona asla hakaret etmem, kötü şeyler söylemem, alaycı isimler takmam veya bunları nadiren yaparım ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ çoğu zaman ona hakaret ederim, kötü şeyler söylerim veya alaycı isimler takarım

29. Bir sorunla uğraşırken çocuğum bana cevap veriyor ya da şikayet ediyorsa,

şikayetlerine kulak asmam ve söylediklerimden kaçmam ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ söylediklerimden kaçmam

30. "Hayır" dediğimde çocuğum sinirlenirse,

geri adım atarım ve çocuğumun dediğini yaparım ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ söylediklerimden kaçmam

EK C

EBEVEYN TUTUM ÖLÇEĞİ(ETÖ)

Cümleleri okuduktan sonra o ifadenin size ne kadar uyduğunu aşağıdaki 5 seçenektan birinin altındaki kutucuğa işaret koyarak belirtiniz. Örneğin, okuduğunuz ifade size tamamiyle uyuyorsa "**her zaman böyledir**" seçeneğini, size çoğunlukla uyuyorsa "**çoğu zaman böyledir**" seçeneğini, bazen uyuyorsa "**bazen böyledir**" seçeneğini, size çok az uyuyorsa "**nadiren böyledir**" seçeneğini ya da size hiç uymuyorsa "**hiçbir zaman böyle değildir**" seçeneğini işaretleyebilirsiniz. Bu ifadelerde doğru veya yanlış yoktur, sadece size uyan seçeneği işaretlemeniz gerekiyor. Araştırma için, bütün soruların cevaplandırılması çok önemlidir. Bu nedenle, bazı ifadeler size benzer gelse de lütfen hepsini mutlaka cevaplandırınız. 2-6 yaş arasında birden fazla çocuğunuz varsa, lütfen soruları **bu anaokuluna devam eden çocuğunuz** için cevaplandırınız. Lütfen soruları **kendiniz** doldurunuz.

- Her zaman böyledir (5)
Çoğu zaman böyledir (4)
Bazen böyledir (3)
Nadiren böyledir (2)
Hiçbir zaman böyle değildir (1)

		Her zaman böyledir 5	Çoğu zaman böyledir 4	Bazen böyledir 3	Nadiren böyledir 2	Hiçbir zaman böyle değildir 1
1	Ben bir başkasıyla konuşurken çocuğumun araya girmesine izin veririm.					
2	Çocuğumun kendine özgü bir bakış açısı olduğunu kabul ederim.					
3	Çocuğumla aynı fikirde olmadığımız zaman, benim fikirlerimi kabul etmesi için onu zorlarım.					
4	Çocuğumu, hayatın ufak tefek güçlüklerinden korurum.					
5	Çocuğuma bağımsız olmayı öğrenmesi konusunda yardımcı olurum.					
6	Çocuğuma, kurallara neden uyması gerektiğini açıklarım.					
7	Çocuğuma yaptığı şeyin önemli olduğunu hissettiririm.					
8	Çocuğumu, kendisi için yorucu olabilecek işlerden korurum.					
9	Çocuğum söz dinlemediğinde ona vururum.					
10	Çocuğumun iyi ve kötü davranışı karşısında neler hissettiğimi ona açıklarım.					
11	Çocuğumu yola getirmek için onu azarlarım.					
12	Çocuğuma karşı koruyucu davranırım.					
13	Çocuğum iyi davrandığında onu överim.					
14	Çocuğumun kişisel görüşlerine saygı gösteririm.					
15	Çocuğumu bir şeyleri kendi başına yapması konusunda cesaretlendiririm.					

16	Arkadaşları çocuğuma sataştığı zaman onu korurum.					
17	Çocuğumun başkaları konuşurken araya girmesine izin veririm.					
18	Çocuğumun cinsel konularda sorduğu soruları anlayacağı bir dilde doğru olarak cevaplarım.					
19	Çocuğum yanlış bir şekilde davrandığında ona bağırırım.					
20	Ebeveynlik konusunda bir yanlış yaptığımda çocuğumdan özür dilerim.					
21	Çocuğumu, kendisi için zor olabilecek işlerden korurum.					
22	Çocuğumun hastalanmasından endişe ederim.					
23	Çocuğumun duygularını serbestçe ifade etmesine izin veririm.					
24	Çocuğumun istediği saatte uyumasına izin veririm.					
25	Çocuğum yanlış davrandığında, bunun neden yanlış olduğunu ona açıklarım.					
26	Çocuğuma kızdığımda çocuğumu cezalandırırım.					
27	Fiziksel cezayı, çocuğumu disipline sokmanın bir yolu olarak kullanırım.					
28	Çocuğumun hayal kırıklığına uğramaması için elimden geleni yaparım.					
29	Çocuğumun büyüdükçe yeni şeyler denemeyi göze alması gerektiğine inanırım.					
30	Çocuğumun her şeyi yapmasına izin veririm.					
31	Çocuğumun yanlış davranışını görmezden gelirim.					
32	Çocuğumu başka çocuklarla kıyaslarım.					
33	Çocuğumun şımarıklıklarına göz yumarım.					
34	Çocuğumu şımartırım.					
35	Çocuğuma karşı çabuk öfkelenirim.					
36	Çocuğum bana birşey anlatırken sözünü kesmeden dinlerim.					
37	Çocuğuma bir şey alırken onun da fikrini alırım.					
38	Çocuğumla her konuyu konuşabilirim.					
39	Çocuğuma karşı sabırsızım.					
40	En ufak bir hatasında, çocuğumu cezalandırırım.					
41	Çocuğum için hemen hemen bütün eğlencelerimden fedakarlık ederim.					
42	Çocuğumun kendi başına becerebileceği şeyleri denemesi için ona fırsat tanırım.					
43	Çocuğuma bana sormaksızın şahsi eşyalarımın herhangi birini alıp kullanmasına izin veririm.					
44	Evimizde hangi televizyon programının izleneceği, çocuğumun isteğine göre belirlenir.					
45	Çocuğumu yapabileceğinden fazlasını yapması için zorlarım.					
46	Çocuğumu, onun cesaretini kırabilecek zor işlerden uzak tutarım.					

EK D

Ebeveyn Sosyalleşirme Hedefleri Envanteri

Aşağıda çocuğunuzu yetiştirme hedefleriniz ile ilgili açık uçlu sorular bulunmaktadır. Doğru veya yanlış cevap yoktur, sadece sizin ne düşündüğünüzü öğrenmek istiyoruz. Lütfen soruları kendiniz doldurunuz.

(1) Hem toplumsal açıdan, hem kişilik bakımından çocuğunuzun nasıl bir yetişkin olmasını istiyorsunuz? Bir başka deyişle, hangi özelliklere sahip olmasını istiyorsunuz?

(2) Çocuğunuzu yetiştirirken nelere dikkat ediyorsunuz?

(3) Çocuğunuzu gelecekte nerede, nasıl bir yerde görüyorsunuz?

(4) Sizin için çocuk sahibi olmak neden önemlidir?

EK E

ABÖ'nün psikometrik özelliklerine dair bilgiler

Türkçeye uyarlanan ABÖ'nün psikometrik özelliklerine, yapısına ilişkin Türkiye literatüründe bazı çalışmalar bulunmaktadır. Kapçı, Tazeoğlu ve Arkun (2011) çalışmasının amaçlarından biri, Arnold ve ark., (1993) geliştirdikleri, anne-babaların problemli durumlarda uyguladıkları disiplin yöntemlerini değerlendirmeyi amaçlayan ABÖ'nün Türkiye'deki annelerde kullanımını değerlendirmektir. Bu amaca yönelik bir çok geçerlik ve güvenirlik analizleri yapılmıştır. Geçerlik ve güvenirlik analizlerine göre, ABÖ'nün faktör yapısı 1993 ve 2008 yıllarındaki çalışmalarda farklılık gösterdiğinden, Türk annelerden elde edilebilecek faktör yapısını belirlemek amacıyla, promaks döndürmeli temel eksenler analizine dayalı faktör analizi (AFA) yapılmıştır. Analizlerin sonuçlarına göre, toplam varyansın %56'sını açıklayan üç faktörlü bir yapı ortaya çıkmaktadır. Faktör yük değerleri dikkatle incelendiğinde ve bulaşık maddeler ayıklandığında, her biri alt boyutta beş maddeden oluşan bir yapı elde edilmiştir. Bu alt boyutlar, Düşmanlık, Umursamazlık ve Olumsuzluk olarak adlandırılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre, ABÖ'nün 2-13 yaş aralığında çocuğu olan anneler ile kullanılması uygun bulunmaktadır. Bununla birlikte, yapılan analizler sonucu, ölçeğin kabul edilebilir psikometrik özelliklere sahip olduğu görülmektedir.

Kılıç, Kumandaş ve Calıkvar (2016) anne-babaların disiplin yöntemlerinin çocukların sosyal yetkinlik düzeyi üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada ise Kapçı, Tazeoğlu ve Arkun (2011) tarafından Türkçeye uyarlanan, toplam 26 maddesi bulunan ABÖ kullanılmıştır. Bu çalışma kapsamında kullanılan ölçekte, umursamazlık, aşırı tepki ve etkisiz sözle disiplin olmak üzere üç alt boyut

bulunmaktadır. Arnold ve ark. (1993), umursamama ve aşırı tepki alt boyularının, anne-babalık stilleri ile benzerliğe sahip olduğunu bildirmiş fakat etkisiz sözel disiplin ile anne-babalık stilleri arasında bir benzerlik olmadığını bildirmiştir. Bununla birlikte, çocuğun uygun olmayan davranışları esnasında anne-babaların kullandıkları sözel ifadelerin uzun olması ve tekrarı etkisiz olsa dahi bu yöntemin temel olarak çocukla konuşmaya dayandığının aşığı çizilmiştir. Bu çalışmada, anne-babaların kullandığı Etkisiz Sözel Disiplin yönteminin çocukların sosyal yetkinliğini olumlu yönde etkilemesi çarpıcı bir bulgu olarak ortaya çıkmaktadır. Etkisiz sözel disiplinin sözel iletişim ile değerlendirilmesinden dolayı çocuğun iletişim becerisini arttırarak sosyal yetkinliği olumlu olarak etkilediğı söylenmektedir.

Tazeoğlu (2011) çocukların benlik algıları, davranış sorunları ve anne-babaların kullandıkları disiplin yöntemleri arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik yaptığı çalışmada ise kullanılan ABÖ'nün 30 maddeden oluştuğı görölmektedir. Ölçeğin madde sayısı, 1993 yılında yapılan çalışmada 30 madde, 2008 yılında yapılan çalışmada 13 madde olarak farklılık göstermesi sonucunda, faktör yapısının ve sayısının değişmediğı ifade edilmektedir. Ölçeğin Türk örneklemine uygunluğunu değerlendirmek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yapıldığı belirtilmiştir. Bu analiz sonucu altı maddenin (1, 5, 13, 21, 23 ve 27) herhangi bir alt boyuta girmediğı sunulmuştur. Bu maddeler çıkarıldığında doğrulayıcı faktör analizinin üç faktörlü yapıyı desteklediğı ifade edilmektedir.

Ölçeğin orijinali olan Arnold ve ark. (1993) klinik ve klinik olmayan gruplar arası yapmış oldukları pilot çalışmada, bu grupların analizleri sonucunda her iki grupta da beklenen Laxness (LX)ve Overreactivity (OR) alt boyutlarını açığa çıkardığı görölmektedir. Bununla birlikte, bu alt boyutların yapılarının gruplar arası

oldukça benzer olduğu ortaya çıkmaktadır. Klinik ve klinik olmayan gruplar arasında LX ve OR alt boyutlarında, toplam puan üzerinde anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir. Verbosity (VB) alt boyutu üzerinde ise anlamlı farklılıklar bulgulanmamıştır. Çalışmanın bulgularına göre, PS toplam puanları ve genel işlevsiz disiplin arasında güçlü bir ilişkinin olduğu görülmektedir. LX, OR ve toplam puanların tümü, çocuğun uygunsuz davranış düzeyleriyle yüksek oranda ilişkili olduğu saptanmaktadır. VB puanları ile çocuğun uygunsuz davranışları arasındaki korelasyonun anlamlılığa yaklaştığı fakat ulaşamadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Arnold ve ark. (1993) geçerlik verilerinin LX, OR ve PS toplam puanları için en güçlü olduğunu, VB alt boyutu için geçerlik verilerinin daha karışık olduğu bildirilmektedir.

Ölçeğin orijinalinin yayınlanmasından bu yana, yabancı literatürde birbirinden farklı çalışmalar, türlü örneklemeler içerisinde PS'nin psikometrik özelliklerini araştırmıştır. Yalnızca doğrulayıcı faktör analizleri, yalnızca açımlayıcı faktör analizleri veya hem açımlayıcı hem de doğrulayıcı faktör analizleri yoluyla ölçeğin faktör yapısını incelemeye odaklanmışlardır. Çalışmaların ilk grubu (Irvine, Biglan, Smolkowski ve Ary, 1999; Prinzie, Onghena ve Hellinckx, 2007; Reitman, Currier, Hupp, Rhode, Murphy ve O'Callaghan, 2001), orijinal üç faktörlü yapının tekrarlanabilirliğini test etme ile doğrulayıcı faktör analizi ile analizlerine başladıkları görülmektedir. Bu model, iyi bir uyum sağlamamıştır. Bu nedenle açımlayıcı faktör analizi yapmışlar ve orijinal OR ve LX'a yakından benzeyen iki faktörlü yapı üzerine yerleştirmişlerdir (Salari, Terreros ve Sarkadi, 2012). Irvine, Biglan, Smolkowski ve Ary (1999) çalışmasında PS'nin ergen versiyonu kullanılarak, onun faktör yapısının benzer ancak orijinal PS ile aynı olmadığı

belirtilmiştir. Bu çalışmada, OR ve LX olmak üzere iki önemli faktör ve her bir faktörden altı maddenin tanımlandığı belirtilmektedir. Arnold ve ark., (1993) tanımladıkları VB'nin bu çalışmada görünmemesi, ergenler ile birlikte problemlili ebeveyn etkileşimlerini açıklamak için onu destekleyecek araştırmaların yetersiz olması ile ilgili olmaktadır. Prinzie, Onghena ve Hellinckx (2007) ilkököl çağında çocukları olan ebeveynler arasındaki PS'nin psikometrik özelliklerini açıklamak isteyen çalışmada, sadece iki sağlam alt boyut olan OR ve LX tanımlanmıştır. OR'nin dokuz, LX'in 11 maddeden oluştuğu gözlemlenmiştir. Her iki alt boyutta iç tutarlılık sergilendiği görülmektedir. Okul öncesi çocuklarda tanımlanan VB alt boyutu bu örnekleme de ortaya çıkmamıştır. Reitman, Currier, Hupp, Rhode, Murphy ve O'Callaghan (2001) PS'nin psikometrik özelliklerini incelediği çalışmada, PS'nin güvenilirliğinin, faktör yapısının, yapı geçerliliğinin ve eş zamanlı geçerliliğinin tartışıldığını bildirmiştir. PS toplam puanı, OR ve LX alt boyutlarının yeterli iç tutarlılık ve test-tekrar test güvenilirliğini gösterdiğini fakat VB alt boyutunun iç tutarlılığının kabul edilemez derecede düşük olduğu bulgulanmaktadır. Reitman ve ark., (2001) ilk çalışmasında, 183 Afrikalı Amerikan anne ve onların çocukları (Head Start children) PS'yi tamamlamıştır. Üç alt boyuttan oluşan (LX, OR ve VB) oluşan PS, doğrulayıcı faktör analizlerine tabi tutulmuştur. Daha sonra Arnold ve ark., (1993) tarafından tanımlanan OR ve LX alt boyutlarıyla birlikte tutarlı olan iki faktörlü bir yapı sağlandığı görülmektedir. Bu iki faktörlü yapı, 216 benzer anne örnekleme ile birlikte tekrar edilmiş ve beşer maddelik OR ve LX alt boyutlarının iç tutarlılıkları .70'in üzerinde tutulduğu belirtilmektedir.

Çalışmaların ikinci grubu (Arney, Rogers, Baghurst, Sawyer ve Prior, 2008; Collet, Gimpel, Greenson ve Gunderson, 2001; Harvey, Donforth, Ulaszek ve

Eberhardt, 2001) yalnızca açımlayıcı faktör analizini kullanmışlardır (Salari, Terreros ve Sarkadi, 2012). Arney, Rogers, Baghurst, Sawyer ve Prior (2008) Avustralya'daki okul öncesi çağındaki çocukların ve annelerin olduğu örnekleme PS'nin psikometrik özelliklerini inceleyen çalışmada, PS maddelerinin temel bileşen analizi sonucunda, ölçeğin Arnold ve ark., (1993) tarafından tanımlanan üç faktörlü yapıyı desteklediği görülmüştür. Önceki çalışmalarla tutarlı olarak, LX ve OR alt boyutlarının yüksek düzeyde geçerlik ve güvenirlik gösterdiğini, VB'nin ise göstermediği bulgulanmıştır. Özellikle, OR ve LX alt boyutlarının yüksek iç tutarlılık gösterdiği ve çocuk davranışının ölçümü ile ilgili anlamlı derecede ilişkilendirildiği saptanmaktadır. VB alt boyut puanının ise iç tutarlılığının düşük olduğu ve çocuk davranış puanı ile anlamlı olmayan korelasyonlara sahip olduğu görülmektedir. Bu bilgilere ek olarak Arney ve ark., (2008) çalışmasında, VB alt boyutundaki ortalama puanların, diğer iki alt boyuttaki ortalama puanlardan (ve Arnold ve ark., nin orijinal belgedeki puanlardan) çok yüksek olduğu bilgisi yer almaktadır. Bu bilginin, ebeveynlik davranışlarının Avustralya popülasyonunda daha normatif olabileceğini düşündürmektedir. Bu bulgulara dayanarak, VB alt boyutunun, etkisiz ebeveynlik davranışının bir ölçümü olarak dikkatli bir şekilde kullanılması gerektiği belirtilmektedir. Salari, Terreros ve Sarkadi (2012) göre Arney ve ark., (2008) çalışması, VB'ye biraz destek sağlayan tek çalışma olmaktadır. Collet ve ark., (2001) PS'nin, geç ilkökul çocukları üzerinden okul öncesi çocuklar ile birlikte kullanımı açıklayan çalışmada yürütülen faktör analizi okul öncesi-ilkokul örnekleminde iki faktörlü yapıyı (LX ve OR) desteklediği görülmektedir. Harvey ve ark., (2001) Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu olan ve olmayan ilkökul çağındaki çocuklu ebeveynler arasında PS'nin psikometrik özelliklerini inceleyen

çalışmada, okul öncesi dönemdeki ebeveynlerde tespit edilen üç faktörden ikisi ilkokul çağındaki örnekleme de tanımlandığı belirtilmektedir. Ölçek toplam puanı, LX ve OR alt boyutları içinde iç tutarlılık gözükmemektedir. Bu bilgilere ek olarak, PS'nin DEHB'li ve ilkokul çağındaki çocuklarda henüz onaylanmadığı ancak bu yaş aralığı için maddelerin geçerliğinin olduğu belirtilmektedir.

Üçüncü çalışma grubu (Karazsia, Dulmen ve Wildman, 2008; Rhoades ve O'Leary, 2007; Steele, Nesbitt-Daly, Daniel ve Forehand, 2005) sadece doğrulayıcı faktör analizlerini kullanmışlardır (Salari, Terreros ve Sarkadi, 2012). Karazsia, Dulmen ve Wildman (2008) çalışmasında, çeşitli yaş grubu ve ırka sahip olan çocuklar arasında PS'nin çeşitli modellerinin faktör yapısını araştırmak için doğrulayıcı faktör analizi yapıldığı görülmektedir. Katılımcılar, rutin bakım için dört toplum temelli çocuk sağlığı uygulamasına başvuran, 2-16 yaş arası çocuğu olan ebeveynlerden oluşmaktadır. Çalışmanın sonuçlarına göre, Reitman ve ark., tarafından önerilen iki faktörlü yapının, diğer iki faktörlü modellerden ve orijinal üç faktörlü yapıdan daha iyi olduğu söylenmektedir. Rhoades ve O'Leary (2007) çalışmasında, Reitman ve ark., modeline ek olarak "Hostility" adında, üç maddeye sahip bir alt boyut ekledikleri belirtilmektedir. Bu üç faktörlü yapı, ebeveyn cinsiyeti, çocuk yaşı ve cinsiyeti arasında iyi bir formda olduğunu göstermektedir. Steele, Nesbitt-Daly, Daniel ve Forehand (2005), PS'nin iki faktörlü yapısının uygunluğunu, düşük gelirli Afrikalı Amerikalı aileler arasında değerlendirmek üzere bir çalışma yapmışlardır. Kentsel ve kırsal alandan 271 anne-çocuklarını dahil olduğu çalışmanın doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre, LX ve OR alt boyutlarını içeren iki faktörlü yapının verilere daha uygun olduğu bulgusuna ulaşılmaktadır. Önceki araştırmalar, yazarlar tarafından önerilen orijinal üç faktörlü yapıyı (LX, OR ve VB)

doğrulamamıştır, bunun yerine OR ve LX alt boyutlarını içeren iki faktörlü bir yapıyı destekledikleri görülmektedir (örneğin, Reitman ve ark., 2001). Çalışma sonuçlarının, Reitman ve ark., bulguları ile tutarlı olduğu görülmektedir. Özellikle beşer maddelik LX ve OR alt boyutları doğrulanmış ve orijinal (daha uzun) LX ve OR alt boyutlarından daha iyi uyum sağladığı bulgulanmaktadır.

EK F

ÖZGEÇMİŞ

SELİN ÇALIŞKAN ÇETİNGÖZ

Kişisel Bilgiler

Doğum Tarihi: 20.07.1993

Doğum Yeri: İstanbul

Medeni Hali: Evli

Ehliyet: B sınıfı

Mail: selincaliskannn@gmail.com

Eğitim Bilgileri

2017- Yüksek Lisans
Acıbadem Üniversitesi, İstanbul
Klinik Psikoloji

2011-2016 Lisans
Yeditepe Üniversitesi, İstanbul
Psikoloji

2006-2011 Lise
Pendik Lisesi, İstanbul

Deneyimler

Şubat 2019-Temmuz 2019 Stajyer Klinik Psikolog
Acıbadem Üniversitesi

Ekim 2018-Mayıs 2019 Stajyer Klinik Psikolog
Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi

Ekim 2016-Mart 2017 Stajyer Psikolog
Febris Eğitim ve Danışmanlık Merkezi

Haziran-Temmuz 2015 Stajyer Psikolog
Erenköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi

Nisan-Haziran 2015 Stajyer Psikolog
Reem Nöropsikiyatri

Temmuz-Ağustos 2014 Stajyer Psikolog
Kırmızı Balık Çocuk Evi

Bilgisayar Bilgisi

Word, Excel, Powerpoint: İyi
SPSS: İyi

Yabancı Dil Bilgisi

İngilizce (okuma-yazma-konuşma): İyi

EK G
ETİK KURUL ONAYI

SAYI: ATADEK-2018/10
KONU: Etik Kurul Kararı

Sayın Prof.Dr. Şeyda Türk Smith, Selin Çalışkan,

Sorumluluğunu yürüttüğünüz **“Anne ve babaların çocuk yetiştirme tutumları, disiplin teknikleri ve sosyalleşme hedefleri”** başlıklı proje 12.07.2018 tarih 2018/10 Sayılı Atadek Toplantısında görüşülmüş olup 2018-10/3 karar numarası ile tıbbi etik yönden uygun bulunmuştur.

A handwritten signature in blue ink, likely belonging to Prof. Dr. İsmail Hakkı Ulus.

Prof.Dr. İsmail Hakkı Ulus
ATADEK Başkanı